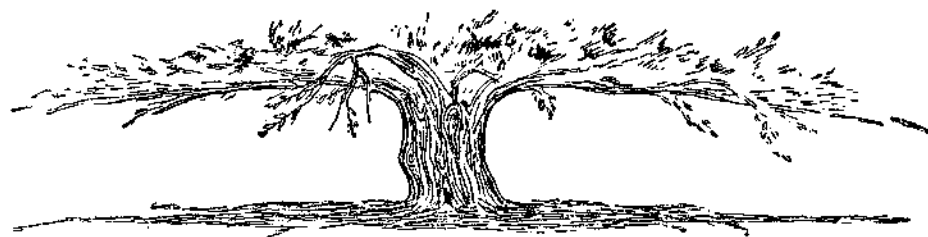

ΕΚ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΗΜΟΝ

ΕΛΛΗΓΡΑΦΙΑ Π. ΤΕΡΙΓΙΩΤΗ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'
15 ΜΑΪΟΥ 1903

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΚΙΑΒΕΛΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΥΤΟΥ

Εξ όλων τῶν πολλῶν συγγραμμάτων τοῦ Νικολάου Μακιαβέλη, ὁ *Ηγεμῶν* (il Principe) αὐτοῦ ἐπέσυρε πλείοτερον τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ κατέστη πολλάκις μεταξὺ τῶν σοφῶν ἢ ἀφορμὴ παντοδαπῶν κρίσεων καὶ ἔστιν ὅτε ἐμπαθῶν ἐρίδων. Οἱ κατὰ τοῦ συγγράμματος τούτου κηρυχθέντες ἔφερον διάφορα ἐξ αὐτοῦ ἀποσπάσματα ὅπως ἀποδείξωσι τὸν συγγραφέα φιλοτύραννον καὶ ὅτι προὔτιθετο ἐν τῇ συγγραφῇ του ἐκείνη νὰ δώσῃ συμβουλὰς τοῖς τυράννοις, δι' ὧν νὰ δύνανται οὗτοι νὰ τηρήσωσι τὴν ἀρχὴν ἀσφαλῶς διὰ τῶν μᾶλλον ἀπεχθῶν καὶ τυραννικῶν μέσων. Ἄφ' ἑτέρου οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ τοῦ βιβλίου ἀντιπαρέθεντο ἕτερα ἀποσπάσματα ἐξ αὐτοῦ τοῦ συγγράμματος, ἀλλὰ καὶ πλείστα ἄλλα ἐξ ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων, δι' ὧν ἐπειρῶντο ν' ἀποδείξωσι ὅτι ὁ συγγραφεὺς, καθὼς πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος, ἠθέλησε κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου Ἀριστοτέλους, νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἐκθέσῃ τὰ αἰτία δι' ἃ στερεοῦνται τὰ κράτη καὶ δι' ἃ ἀπόλλυνται οἱ πρότεροι διατείνοντο ὅτι ὁ Μακιαβέλης ἦτο ἐχθρὸς τῶν λαῶν καὶ φίλος τῶν τυράννων, οἱ δὲ δεύτεροι ἰσχυρίζοντο ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Ηγεμόνος τῶν Λόγων ἐπὶ τῆς Α'*. Δεκάδος τοῦ *Τίτου Λιβίου* καὶ τῶν *Φλωρεντινῶν ἱστοριῶν* ἦτο ἀπ' ἐναντίας φίλος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τυραννίας ἐχθρὸς.

Ἀληθῶς δὲ πᾶς ὁ ἀναγινώσκων τὸ βιβλίον τοῦ *Ηγεμόνος* εὐρίσκει τὸν συγγραφέα συνεχῶς ταλαντευόμενον μεταξὺ τυραννίας καὶ ἐ-

λευθερίας, μεταξὺ κακίας καὶ ἀρετῆς, διατάζει δὲ νὰ σχηματίσῃ καὶ οὗτος δορθὴν καὶ ἀσφαλῆ περὶ αὐτοῦ κρίσιν.

Ἐκ ποίων λόγων ὠρμήθη ὁ Μακιαβέλης νὰ γράψῃ τὸν *Ηγεμόνα* του, ἐξηγεῖ τούτο αὐτὸς οὗτος ἐν τινὶ ἐμπιστευτικῇ ἐπιστολῇ, ἣν ἀπήλυθνε πρὸς τὸν τότε πρεσβευτὴν τῆς Φλωρεντίας ἐν Ρώμῃ Φραγκίσκον Βεττούρην. Διάγων τότε ἐν τῇ ἐξοχῇ του ἕνεκα τῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ πολιτικῶν μεταβολῶν, ὁ Μακιαβέλης ἔγραψεν ὅτι «ἡ μόνη του παρηγορία εἶνε, εἰσερχόμενος εἰς τὸ γραφεῖον του, νὰ συνδιαλέγεται μετὰ τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ὅτε ἐπὶ τέσσαρας ὅλας ὥρας οὐδεμίαν αἰσθάνεται ἀνίαν, λησμονεῖ τότε πᾶσαν λύπην, δὲν φοβεῖται τὴν πενίαν του, οὔτε πτοεῖται ἀπὸ τὸν θάνατον παραδιδόμενος ὅλος εἰς τὴν μετὰ τῶν σοφῶν ἐκείνων συναναστροφὴν. Ἐπειδὴ δέ, ἔλεγε, κατὰ τὸν Δάντην δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη ἐὰν μὴ τηρήσῃ τις τὸ ἀπαξ ἐννοηθέν, ἐσημείου καὶ αὐτὸς πᾶν ὅ,τι ἀπεθησαύριζεν ἐκ τῆς μετ' ἐκείνων συνομιλίας, καὶ τὸ οὕτω συλλεχθέν κεφάλαιον τῷ ἐχρησίμευσεν ἵνα συντάξῃ συγγραμμάτιόν τι *De Principatibus*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ ὑποκείμενόν του ἐφ' ὅσον τῷ ἦτο ἐφικτόν, ἐρευνῶν καὶ διορίζων ὁποῖα τις εἶνε ἡ ἡγεμονία, ὁπόσων εἰδῶν εἶνε αὕτη, τίνι τρόπῳ κατακτάται, τίνι τρόπῳ διατηρεῖται καὶ τίνι τρόπῳ ἀπόλλυται!.»

Ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ὁ Μακιαβέ-

¹ Ἴδε ἐκδοσὶν συγγραμμάτων Μακιαβέλη τοῦ 1820.

λης έλαβε τὸ αὐτὸ θέμα, ὃ πρὸ εἴκοσι τριῶν περίπου εκατονταετηρίδων ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος εἶχε πραγματευθῆ ἔν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ συγγράμματι τὰ Πολιτικά, διὸ ὁ Μακιαβέλης ἐμμύθη κατά τὸ πλεῖστον τὸν Σταγειρίτην φιλόσοφον. Ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἤντησε τὰς περὶ πολιτικῶν θεωρίας του ἀπὸ τῶν συμβαινόντων ἐν ταῖς πολυπληθέσι καὶ πολυειδέσιν ἑλληνικαῖς πολιτεῖαις, καὶ διὰ παραδειγμάτων λαμβανομένων ἐξ αὐτῶν ἐνίσχυε τὰς γνώμας καὶ κρίσεις του, ὁμοίως καὶ ὁ Μακιαβέλης τὰς περὶ πολιτικῶν θεωρίας του ἀντλεῖ ἐκ τε τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ συμβαινόντων εἰς τὰ διάφορα ἐκεῖνα κρατίδια εἰς ἃ διηρεῖτο τότε ἡ Ἰταλία, καὶ τὰ ὁποῖα διηνεκῶς ἐταράσσοντο ὑπὸ τῶν διαφόρων πατριῶν, μετέπιπτον δὲ ἐναλλάξ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τυραννίσκου εἰς τὸν ἕτερον, ὅτε αἱ ἑξορίαί, αἱ δολοφονίαι καὶ αἱ θανατικαὶ ποιναὶ ἦσαν ῥεῖοτε τὰ παρεπόμενα πάσης πολιτικῆς μεταβολῆς. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ εἰς τὴν χύσιν τοῦ αἵματος ἡδονὴ καὶ ἡ ἐκ τῶν ἐκδικήσεων τέρψις, ὥστε καλλιτέχναι, γλύπται καὶ ζωγράφοι καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ Πάπαι καὶ οἱ Καρδινάλιοι οὐδεμίαν ἀποτροφήν ἠσθάνοντο εἰς τὸ ἐγκλημα. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ φιλολογία καὶ αἱ τέχναι ἦνθουν καὶ ἤκμαζον ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς δολοφονίας, τὰς φαρμακείας καὶ τὰς ἀπανθρώπους ἐκδικήσεις. «Οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, παρατηρεῖ ὁ γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Taine, γράφων περὶ τῆς τότε φιλολογικῆς ἐν Ἰταλίᾳ κινήσεως, εἶνε ἐγκυκλοπαιδικοί, ἐνθουσιώδεις ἐπανορθωταὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παιδείας ὁ Πόγγιος, ὁ Φίλελος, ὁ Μαρσίλιος Φιτσίνης, ὁ Πικδελαμιράνδολα, ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ ὁ Ἐρμόλαος Βάρβαρος (Ἕλληνες οἱ δύο οὗτοι) ὁ Λαυρέντιος Βάλλας, ὁ Πολιτιανὸς ἐρευνῶσι τὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης ἵνα ἀνακαλύψωσι καὶ δημοσιεύσωσι τὰ χειρόγραφα οὐ μόνον δὲ ἀναγινώσκουσι καὶ μελετῶσι αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐμπνέονται ὑπ' αὐτῶν. Τότε ἤκμαζεν ὁ τερπνὸς καὶ εὐτράπελος ποιητὴς τοῦ «Orlando Furioso» Ἀριστός, ἡ δὲ Δεκαήμερος τοῦ εὐθύμου Βοκακίου ἐγένετο πρὸ πολλοῦ τὸ ἐντρυφήμα τῆς τότε ἐποχῆς. Ἐν τοιαύτῃ τῶν γραμμάτων ἀναγεννήσει ἀναφανείς καὶ ὁ Μακιαβέλης ἦτο λίαν φυσικὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν φιλολογικὸν ροῦν τῶν συγχρόνων του καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ ἐκ τῶν κρα-

¹ Φιλοσοφία τῆς τέχνης ὑπὸ Η. Taine.

τίσεων ἑλλήνων καὶ λατίνων συγγραφέων. Καὶ ἀπεδείχθη μὲν ὅτι ἠγνοεῖ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἐγίνωσκε τοὺς ἑλληνας σοφοὺς ἐκ τῶν λατινικῶν μεταφράσεων. Εἰ καὶ ἀγνοεῖται παρὰ τίνι τῶν τότε σοφῶν ἐσπούδασεν, εἶχε ὅμως ἐκπαιδευθῆ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ μερίμνης διότι ἡ μήτηρ του, οὐ μόνον ἠγάπα τὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἦτο ποιήτρια, τὰ πρῶτα δὲ δείγματα τῆς εὐφυΐας καὶ νοημοσύνης του ἔδωκε τοποθετηθεὶς παρὰ τῷ Μαρκέλλῳ Βιργιλίῳ τῷ 1494.

Ἐν νεαρῷ εἰσέτι ἠλικίᾳ ἐξελέγη, μετὰ τεσσάρων διαγωνιζομένων αὐτός, διορισθεὶς γραμματεὺς τῆς δευτέρας γραμματείας *dei Signori*, ὡς ὠνομάζοντο τότε τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως τῆς Φλωρεντίας, εἶτα διορίσθη εἰς τὸ γραφεῖον τῶν *Δέκα ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης*, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντα Γραμματέως ἐπὶ πολλὰ ἔτη μέχρι τῆς παύσεώς του. Ἐκτοτε γινώσκεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *il Segretario Fiorentino*.

Ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη καθ' ἃ ὑπηρετήσεν εἰς τὰς σπουδαίας ταύτας θέσεις, πλὴν τῶν τακτικῶν ἐνασχολήσεών του, ἐξεπλήρωσε καὶ διαφόρους ἄλλας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ὁποίων ἔδειξε διακαῆ ζῆλον ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος του καὶ σπανίαν διπλωματικὴν νοημοσύνην.

Πλὴν τῆς πολιτικῆς εἰς ἣν ἔλαχε νὰ ὑπηρετῇ, καὶ εἰς ἣν ἀναφέρονται τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του, ἐμελέτησε μετὰ τῆς δεούσης σπουδαιότητος καὶ τὴν στρατιωτικὴν τῶν Ρωμαίων ἐπιστήμην, διὸ καὶ τὰς σκέψεις του καὶ μελέτας ἐπὶ τοιαύτης ὕλης ἐξέθηκεν ἐν τινὶ ἀξιολόγῳ συγγράμματι φέροντι τίτλον *περὶ τῆς τέχνης τοῦ πολέμου*. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ κατέγεινε πλεῖστον νὰ καταδείξῃ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ πεζικοῦ ἀπέναντι τῶν ἄλλων ὄπλων, ὅπερ ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν του καταφρονημένον καὶ ὅλως παρημελημένον. Ὅπόσον δὲ ἐξετιμήθη τὸ περὶ πολεμικῆς τέχνης σύγγραμμα ἐκεῖνο μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ διάσημος ἀρχιτέκτων Παλλάδιος ἐξέμαθεν, ὡς λέγουσι, τὴν στρατιωτικὴν τέχνην ἐκ τῆς συγγραφῆς ταύτης τοῦ Μακιαβέλη, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἐν τῷ περὶ πολέμου ποιήματι αὐτοῦ μετέφερεν εἰς ὠραίους στίχους πολλοὺς ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ φλωρεντινοῦ γραμματέως περιεχομένου κανόνας. Τῇ σήμερον ἡ στρατιωτικὴ ἐπιστήμη συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Μακιαβέλη, διότι τὸ πε-

ζικὸν θεωρεῖται ὡς τὸ κυριώτερον ὄπλον, τὸ δυνάμενον νὰ δώσῃ σπουδαίαν ῥοπήν εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, ἐνῶ τὸ ἱππικὸν δύναται ἀπλῶς νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν νίκην.

Τοιούτων γνώσεων κάτοχος ὢν ὁ Μακιαβέλης, εἶχε παρατηρήσῃ ἀτοπὰ τινὰ καταστρέφοντα τὰ οικονομικὰ τοῦ κράτους, ἀπειλοῦντα δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του. Ἐν τούτων ἦτο καὶ ἡ χρῆσις ὑπὸ τοῦ κράτους μισθωτῶν στρατῶν, οἵτινες ἀπερρόφων τὰ εἰσοδήματα τῆς Δημοκρατίας καὶ ἐγίνοντο μᾶλλον ἐπιφοβοὶ εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἢ ὑπερασπισταὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς. Τὸ ἄτοπον τοῦτο ἠθέλησεν ὁ Μακιαβέλης νὰ θεραπεύσῃ, προὔτεινε δὲ τὸν σχηματισμὸν ἐθνικῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, ὅπερ τῇ εἰσηγήσει καὶ συμβουλῇ αὐτοῦ ἐξετελέσθη.

Ἐπῆρχε τότε ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ἀρχῇ τῆς Δημοκρατίας ὁ Πέτρος Σοδερίνης, πολιτικὸς ἀσθενοῦς χαρακτήρος καὶ ἄμοιρος πολιτικοῦ νοός, ὅστις εἶχε παραδοθῆ ἀφρόνως εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Γαλλίας, ἐξ οὗ ἐξημιώθη πλεῖστον ἡ Δημοκρατία. Τὴν πολιτικὴν ταύτην τὸν προέδρου (Golfaloniere) ἀποδοκιμάζων ὁ γραμματεὺς Μακιαβέλης συνείθιζε νὰ λέγῃ: «Ἡ εὐτυχία τῶν Γάλλων ἐγένετο πρόξενος, ν' ἀπολέσωμεν τὸ ἡμῶν τοῦ κράτους, ἢ ἀτυχία τῶν θὰ κάμῃ ν' ἀπολέσωμεν καὶ τὴν ἐλευθερίαν μας».

Ἀληθῶς δὲ μόλις ἤρχισαν νὰ ἐγκλίνωσιν ἐν Ἰταλίᾳ αἱ δυνάμεις τῆς Γαλλίας, ἐξεργάγη ἐπὶ τῆς Φλωρεντίας πανταχόθεν ἡ καταγίς. Τὸ κόμμα τότε τῶν Μεδίκων ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὁ δὲ Σοδερίνης, ὁ αἰώνιος οὗτος Golfaloniere, ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ τὴν παραίτησίν του καὶ ν' ἀποσυρθῇ. Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ἀνατροπὴ συμπαρέσυρε μετὰ τοῦ προέδρου καὶ τὸν γραμματέα του· οὕτω τῷ 1512 ἔπει κατεδικάσθη ὁ Μακιαβέλης εἰς ὑπερορίαν ἐπὶ ἔντος καὶ τῷ ἀπηγορεύθη ἡ ἐν τῷ Παλατίῳ *dei Signori* εἰσοδος.

Περὶ τοῦ Σοδερίνη τούτου διεφυλάχθη μέχρις ἡμῶν τετραστίχον τι ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Μακιαβέλη μαθόντος τὸν θάνατόν του, δι' οὗ εὐφρέστατα καὶ μετὰ δαντείου ὕφους χαρακτηρεῖται τὴν νηπιώδη πολιτικὴν ἐκείνου. Τὸ τετραστίχον τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς:

«La notte che morì Pier Soderini
L' alma n' andò dell' Inferno alla bocca,
E Pluto la gridò: anima sciocca,
Che Inferno? Và nel limbo de' bambini!».

¹ Τὴν νύκτα καθ' ἣν ἀπέθανεν ὁ Πέτρος Σοδερίνης ἡ ψυχὴ εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἄδου, ὅτε ὁ Πλούτων τῇ ἐφώνησε: Ψυχὴ μωρῆ, τί θέλεις εἰς τὸν Ἄδην; ἵσταις εἰς τὴν θέσαν τῶν νηπιῶν!

Ἀκολουθῶς ὁ Μακιαβέλης διέτροξεν ἔτι μεγαλύτερον κίνδυνον. Κατηγορηθεὶς ὅτι εἶχε λάβῃ μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Καρδινάλιου Μεδίκου ἐξυφανθείσαν συνωμοσίαν, τοῦ μετὰ ταῦτα Λέοντος I, εἰς ἣν εἶχον συμμετάσχη νεοὶ τινὲς φίλοι του καὶ μαθηταὶ του, ὑπέστη φυλάκισιν καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὰς βασάνους ἀτηλάγη δ' ὕστερον τῇ γενναιοφροσύνῃ τοῦ Ποντίφηκος ἐκείνου, μὴ θελήσαντος νὰ μειώσῃ διὰ τῆς καταδίκης τοιοῦτου ἀνδρός, τὴν χαρὰν τῆς εἰς τὸ μέγα τῆς ἰσχυροφροσύνης ἀξίωμα ἀναρρήσεώς του.

Ὅτε τῷ 1526 εἶχε συσταθῆ ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ νέα ἀρχὴ τῶν *Πέντε ἐπὶ τῶν τοιῶν Ἐπιτρόπων* (Cinque Procuratori delle Mura) εἶχε δοθῆ αὐτοῖς ὡς γραμματεὺς ὁ Μακιαβέλης, ὅτε ἀνέπτυξε πυρετώδη δράσιν ἵνα θέσῃ τὴν πόλιν εἰς κατάστασιν ἐρωμένης ἀμύνης, ἀλλ' οἱ αυτοκρατορικοὶ στρατοὶ ἐπλησίαζον, καὶ τότε ἡ κατὰ τῶν Μεδίκων ἀγανάκτησις ἐξηγείρετο ἀπειλητικῆ. Μετὰ τινὰς ἡμέρας, λεηλατηθείσης τῆς Ρώμης, ἐξεδιώχθησαν καὶ οἱ Μεδικοί ἡ δημοκρατία. Ὁ Μακιαβέλης ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ ἐλπίζων νὰ γενῆ δεκτός, ἀλλὰ θεωρηθεὶς ὑποπτος ἕνεκα τῶν μετὰ τῶν Μεδίκων σχέσεών του, ἀπεμακρύνθη πάσης ἐξουσίας, τῷ ἠρνήθησαν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν γραμματείαν τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, τὴν ἀρχαίαν θέσιν του.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἀγαθὴ ὑπόληψις, ἣν περὶ αὐτοῦ εἶχον οἱ σύγχρονοὶ του, ὥστε καὶ ἐν τῇ δυστυχίᾳ του ἐκείνη δὲν ἔπαυον νὰ τὸν τιμῶσι καὶ νὰ τὸν ἀγαπῶσι. Ἐν ταῖς ἀκμαζούσαις τότε συναστροφαις τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῶν Orti καὶ Rucellai ἠκούοντο οἱ λόγοι του ὡς χρησιμοί, διάσημοι δὲ ἄνδρες ἐτήρουν μετ' αὐτοῦ ἐμπιστευτικὴν καὶ συνεχῆ ἀλληλογραφίαν καὶ τοῦτο ἐν ἡμέραις πονηραῖς.

Μετ' ὀλίγον ἐπανελθὼν εἰς Φλωρεντίαν ἐκ τῆς ἀγροτικῆς του ἐπαύλεως, ὅπου διαμένων δὲν ἠδυνήθη νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἐκ τῆς καταναγκαστικῆς ἀργίας του προερχομένην ἀνίαν, ἀπεβίωσε τῷ 1527 ἔπει, ἀφήσας ἐν ἐνδείᾳ πολυμελῆ οἰκογένειαν, καὶ ἐτάφη ἐν οἰκογενειακῷ τάφῳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Σταυροῦ.

B.

Ἐπῆρχει παλαιὸν τι ἀξίωμα λέγει ὁ Gaspary ἐν τῇ περὶ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας συγγραφῇ αὐτοῦ, «ὅτι ἡ ἱστορία εἶνε μὲν δι-

δακτική επιστήμη, αλλά προηγουμένως επιστεύεται ότι υπεράνω αυτής υπάρχει ή εκδηλώσις υπερτέρας τινός δυνάμεως, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας λαμβανόμενον μάθημα ἦτο, κατ' ἀκολουθίαν, θρησκευτικὸν ἄμα καὶ ἠθικόν. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀποκρούοντες τοιαύτην δοξασίαν, ἐθεώρησαν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ὡς ἀπλὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ ἐνοστίων. Διὸ καὶ ὁ Μακιαβέλης ἐνόμιζεν ὅτι ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι μένουσι πάντοτε οἱ αὐτοί, ἄρα τὸ παρελθὸν δύναται νὰ διδάξῃ ἡμᾶς περὶ τοῦ παρόντος, καὶ νὰ προῖδωμεν τὸν μέλλον»¹.

Προεξέταμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ συγγραφέως Gaspary, διότι ἀληθῶς τοιαύτη εἶνε ἡ ἐπικρατοῦσα ἰδέα ἐν πᾶσι τοῖς ἱστορικοῖς καὶ πολιτικοῖς συγγραμμάσι τοῦ Μακιαβέλη καὶ τοιαύτη ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῷ Ἡγεμόνι.

Ἀρχόμενος τῆς συγγραφῆς του ταύτης ὁ Μακιαβέλης ἐξετάζει ὅποσα εἶνε τὰ εἶδη τῶν Πολιτειῶν, τίνι τρόπῳ κατακτώνται τὰ κράτη καὶ τίνι τρόπῳ κυβερνῶνται. Κατ' αὐτὸν δύο εἶνε τὰ εἶδη τῶν πολιτειῶν, δημοκρατία ἢ ἡγεμονία: παραλείπων δὲ τὰ περὶ δημοκρατιῶν, εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὰς περὶ ἡγεμονιῶν ἐρεῦνας του, (de Principatibus).

Εἰς τὰ κληρονομικὰ, λέγει, κράτη, ὧν οἱ λαοὶ εἶνε εἰδισμένοι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὴν γενεάν τοῦ ἡγεμόνος, αἱ πρὸς τήρησιν τοιούτων κρατῶν δυσχέρειαι εἶνε ἐλάχισται παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς τῶν νεωστὶ σχηματιζομένων.

Εἰς ἐκεῖνα ἀρκεῖ νὰ μὴ υπερβαίῃ ὁ ἡγεμὼν τὰς μεθόδους τῶν προπατόρων του καὶ νὰ μὴ ἐπισπεύδῃ τὴν λύσιν τῶν ἐκάστοτε παρουσιαζομένων ζητημάτων. Οὕτω πῶς προβαίνων ὁ ἡγεμὼν οὗτος, καὶ μετρίαν ἔαν ἔχη ἰκανότητα, δύναται νὰ διατηρηθῇ ῥεῖποτε ἐν τῇ ἀρχῇ, πλὴν ἔαν ἔκτακτός τις καὶ ὑπέροχος δύναμις ἐπιφέρῃ τὴν πτώσιν του. Ἄλλὰ καὶ πίπτων ἐκ τῆς ἐξουσίας δύναται καὶ πάλιν ν' ἀνακτήσῃται αὐτήν, ἔαν ἐν τῷ νέῳ κυρίῳ ὑπάρχουσι κακίαι τινές ἢ ἁλλείψεις. Ἐν τῷ νεοσυνιτάῳ ὅμως κράτει ὑπάρχουσιν αἱ δυσχέρειαι, διότι αἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσι συνήθως ν' ἀλλάσωσι κύριον νομίζοντες ὅτι διὰ τῆς ἀλλαγῆς θὰ βελτιώσωσιν τὴν θέσιν των, ἀκολουθῶν θὰ ὅμως ἐννοοῦσιν ὅτι ἠπατήθησαν. Εἶνε δὲ φυσικὴ ἢ τοιαύτη τῶν ὑπάρχοντων ἐξέγερσις διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐξαναγκάζεται νὰ ἐπιτί-

θεται κατὰ τῶν νέων ὑπάρχοντων του ἔχον ἐχθρούς μὲν ὅσους παρέβλαψε καταλαβὼν τὴν ἀρχὴν, μὴ ἔχον δὲ φίλους τοὺς ἀνυψώσαντας αὐτόν, ὡς ἐκ τῆς ἀδυναμίας νὰ ἰκανοποιήσῃ τούτους κατὰ τὰς ἐλπίδας των. Πλὴν τούτου, οὔτε δύναται κἄν νὰ ἐφαρμόσῃ κατ' αὐτῶν δραστικὰ φάρμακα ἕνεκα τῶν πρὸς αὐτοὺς ὑποχρεώσεών του.

Ἐξακολουθῶν νὰ ἐρευνᾷ τὰς λοιπὰς μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορὰς, ἀποφαινεται ὅτι τὰ κατακτώμενα κράτη, τὰ προστιθέμενα εἰς ἕτερον ἀρχαιότερον τοῦ κατακτηθέντος, ἢ εἶνε τὰ κράτη ταῦτα τῆς αὐτῆς γλώσσης καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν τῆς αὐτῆς χώρας κάτοικοι, ὅτε εἶνε εὐχερῆς ἢ τήρησις των, ἔαν μάλιστα οἱ νέοι οἱτοὶ ὑπήκοοι δὲν εἶνε εἰδισμένοι εἰς τὴν ἐλευθερίαν πρὸς ἀσφαλῆ τῶν τοιούτων κρατῶν τήρησιν ἀρκεῖ, λέγει, ἢ ἐξάλειψις τοῦ γένους τοῦ προκατόχου ἡγεμόνος ἢ διαφέρουσι κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους, καὶ τότε ἀναφύονται δυσχέρειαι πρὸς κατανίκησιν τῶν ὁποίων ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἔχη ὁ ἡγεμὼν εὐμενῆ τὴν τύχην καὶ οὐ μικρὰν δεξιότητα.

Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει τὸ ἀσφαλέστερον καὶ ἄμα διαρκέστερον μέσον πρὸς τήρησιν τοῦ κατακτηθέντος κράτους, εἶνε ἢ εἰς τὴν νέαν χώραν μετοίκησις τοῦ κατακτητοῦ. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς ὀρθότητος τοῦ ἰσχυρισμοῦ του τούτου, φέρει ὁ Μακιαβέλης τὸ παράδειγμα τῶν Τούρκων, οἵτινες δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τηρήσωσιν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ἔαν μὴ κατωκίοντο ἐν αὐτῇ.

Ἐτερον μέσον πρὸς τήρησιν τῆς κατακτηθείσης χώρας, κατάλληλον θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐγκατάστασιν ἀποίκων δι' ὧν νὰ συνδέωνται οἱ ἰθαγενεῖς λαοὶ Πλὴν τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων τοιούτου ἀποικισμοῦ εἶνε προσέτι οἰκονομικὸν μέτρον ἀπαλλάσσει τὸν ἡγεμόνα τοῦ τηρεῖν πολυδαπάνους φρουράς πρὸς ὑποταγὴν τῶν κατακτηθέντων λαῶν.

Ὁ Μακιαβέλης φρονεῖ ὅτι τρεῖς εἶνε οἱ τρόποι δι' ὧν δύναται νὰ κυβερνηθῶσιν ἐπιτυχῶς τὰ κατακτηθέντα κράτη, τὰ ὁποῖα εἶχον πρὸ τῆς κατακτήσεως ἰδίους νόμους καὶ ἔχον ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ. Ὁ πρῶτος, λέγει, συνίσταται εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν αὐτῶν ὁ δεύτερος εἰς τὸ νὰ κατοικήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ προσωπικῶς ὁ κατακτητῆς ὁ τρίτος τρόπος συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀφήσῃ ἀθίκτους τοὺς νόμους αὐτῆς λαμβάνων φόρον τινὰ καὶ σχηματίζων μίαν ὀλιγαρχίαν, ἥτις νὰ τηρῇ τῷ ἡγεμόνι φιλίαν τὴν χώραν.

Οἱ Ρωμαῖοι ἠθέλησαν τὰ τηρήσωσι τὴν κατακτηθείσαν Ἑλλάδα ἀφίνοντες αὐτῇ ἀθίκτους τοὺς νόμους τῆς, ἀλλ' ἀπέτυχον, διὸ ἠναγκάσθησαν ἀκολουθῶν νὰ καταστρέψωσι πλείους ἑλληνικὰς πόλεις ὅπως τηρήσωσιν αὐτήν. Συμπεραίνει ὅμως ὁ Μακιαβέλης ὅτι πρὸς τήρησιν τῆς κατακτηθείσης χώρας, τὸ ἀσφαλέστερον μέσον εἶνε ὁ ἐξολοθρευμὸς αὐτῆς: ἐξαγγέλλει δὲ μετὰ ἀπαισίου προφητικῶ ὕφους τὸν ἀφορισμὸν, ὅτι πᾶς ὁ γενόμενος κύριος χώρας εἰδισμένης εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ μὴ καταστρέφον αὐτήν, ἔς εἶνε βέβαιος ὅτι θὰ καταστραφῇ αὐτὸς οὗτος ὑπ' ἐκείνης.

Ὁ Μακιαβέλης, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, προβαίνει ἀκατάσχετος εἰς τὰ ἀνοικτήριμα συμπεράσματά του, ἀλλὰ τότε, θὰ ἠρώτα τις ἴσως, ὁποῖον κέρδος θὰ ἀπέμενεν τῷ νικητῇ ἐκ τῆς καταστροφῆς ὀλοκλήρου τῆς κατακτηθείσης χώρας;

Ἐν τῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ Ἡγεμόνος, ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ τῶν νέων ἡγεμονιῶν, τῶν κτωμένων εἴτε διὰ τύχην εἴτε δι' ἄλλοτριῶν δυνάμεων, φέρει δύο παραδείγματα συγχρόνων αὐτοῦ ἡγεμόνων, οἵτινες δι' ἀρετὴν των ἢ διὰ τύχην ἀνυψώθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν. Οἱ δύο οὗτοι εἶνε ὁ Φραγκίσκος Σφόρτιος καὶ ὁ Καῖσαρ Βοργίας, ὁ ὀνομασθεὶς Δουξ Βαλεντίνου. Ὁ πρῶτος διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἰκανότητος καὶ διὰ καταλλήλων μέσων, ἀπὸ ἰδιώτου ἐγένετο Δουξ Μεδιολάνων, ἐτήρησε δὲ δι' ὀλίγων κόπων τὸ κράτος, ὃ διὰ μυρίων ἀγῶνων εἶχε κατακτήσῃ. Ὁ ἥρωες ὅμως τοῦ Μακιαβέλη, ἐπὶ τῶν πράξεων τοῦ ὁποῖου μηχανεῖ ἐπὶ πολὺ τὸν λόγον, εἶνε ὁ Καῖσαρ Βοργίας, ὁ γνωστός ἐκ τῆς ἱστορίας δολοφόνος, ὁ εὐειδέστατος, εὐφρόνεστατος καὶ φιλόκαλος ἀνὴρ, ὃ μὴ διστάζων ὅμως νὰ ἐκδικηθῆι τοὺς ἐχθρούς του ὡς ἐκδικοῦνται αὐτοὺς οἱ κάτοικοι τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, ἢ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ὠκεανίας¹. Τοῦ ἀνδρός τούτου ἐκθειάζει ὁ Μακιαβέλης τὴν πολιτικὴν σύνεσιν καὶ ὑπόκρισιν, ὅστις κατέκτησε τὴν ἡγεμονίαν ἐκ τῆς τύχης τοῦ Πάπα πατρός του, καὶ ναὶ μὲν ἀπώλεσεν αὐτὴν μετὰ τῆς τύχης ἐκείνου, ἀλλ' ἐνήργησε πάνθ' ὅσα συνετὸς καὶ νοήμων ἡγεμὼν ἠδύνατο νὰ ἐπινοήσῃ ὅπως θέσῃ ρίζας εἰς κράτη

¹ Δηγοῦνται ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν Κυριακὴν μᾶς τῶν ἀποκρῶν προσωπιδόφορος τις ἐξήνεγκε προσβλητικὸς τινὰς λόγους κατὰ τοῦ Δουκῆ Βαλεντίνου. Ὁ Δουξ, μαθὼν τοῦτο διέταξε τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, εἶτα δὲ κατὰ διαταγὴν του ἀπέκασαν τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ τὸ ἐμπροσθεν τῆς γλώσσης, ὅπως προσήρτησαν εἰς τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς ἀποκοπείσης χειρός.

τὰ ὁποῖα ἢ τύχη καὶ τὰ ὄπλα ἄλλων τῶ εἶχον παραδώσῃ. Καὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον ὁ Μακιαβέλης ὡς πρότυπον συνετωτάτου ἡγεμόνος, οὔτε γινώσκει, λέγει, νὰ δώσῃ εἰς τοὺς νέους ἡγεμόνας καλῆτερα τῶν πράξεων ἐκείνων διδάγματα!

Ἄλλὰ τίνες ἦσαν ἄρα γε αἱ πολιτικαὶ πράξεις τοῦ Δουκῆ Βαλεντίνου ὅπως συστήσῃ αὐτὰς εἰς μίμησιν; Οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι πολλὰς τοιαύτας ἀξιοσημειώτους διὰ τὸν δόλιον καὶ ἀπάνθρωπον χαρακτήρα των πράξεις, ὃ δὲ Μακιαβέλης ἀναφέρει ἐνταῦθα μίαν ὡς παράδειγμα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ συνέσεως καὶ δεξιότητος, ἀφοῦ, λέγει, ὁ Δουξ Βαλεντίνου εἶχεν ἐξαφανίσῃ τὰς δύο ἐν Ρώμῃ φατρίες, τοὺς μὲν ἀρχηγούς των Ὀρσίνη φονεύσας διὰ δόλου, τοὺς δὲ Κολῶνας διασκορπίσας καὶ καταστῆσας ἀνισχύρους, κατώρθωσε νὰ γενῇ κύριος ἀπάσης τῆς Ρωμανίας, ἐπαρχίας κατεχομένης ὑπὸ ἀνισχύρων ἡγεμόνων ληστευόντων τὸ ὑπῆκοον καὶ μεστῆς παντοίων ἐγκλημάτων καὶ κακουργιών. Ὁ Δουξ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ εἰρηνεύσῃ τέλος αὐτὴν ἰδούαν ἰσχυρὰν κυβερνήσων, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπέστειλεν ἐκεῖ ἀντιπροσώπων του τὸν Ρομῦρον δ' Ὀρκου, ἄνδρα σκληρὸν καὶ δραστήριον, δούς αὐτῷ ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ θῆσαι καὶ ἀπολέσαι. Ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατώρθωσε οὗτος νὰ εἰρηνεύσῃ διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην, ἀλλ' ὁ Δουξ ὑπονοῶν ὅτι αἱ σκληρότητες τοῦ ἀπεσταλμένου του θὰ ἀπεδίδοτο εἰς αὐτόν, καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ θὰ ἐκορυφοῦτο ἐναντίον του, διέταξεν ἡμέραν τινὰ νὰ θανατώσωσι τὸν ἀτυχῆ Ῥωμῦρον ὡς τιμωρίαν τῶν σκληροτήτων του, καὶ μίαν προῖαν ἀφυπνισθέντες οἱ πολῖται εἶδον ἔντρομοι καὶ ἐκθαμβοὶ ἐν ταῦτῳ τὸ πτώμα του ἀποκεκομμένον εἰς δύο τεμάχια καὶ ἐκτεθειμένον ἐν μέσῳ τῆς ἀγορᾶς, παρὰ τὸ πτώμα δὲ ἐκεῖνο τεμάχιον ξύλου καὶ μάχαιραν καθημαγμένην. Τοιαύτην ἀμοιβὴν ἀπέδωκεν ὁ συνετὸς ἐκεῖνος ἡγεμὼν πρὸς τὸν ὑπηρετήσαντα αὐτόν μετὰ ἀληθοῦς ζήλου καὶ ἀπεριορίστου ἀφοσιώσεως, καὶ τοιαύτην πράξιν συνιστᾷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἡγεμόνος εἰς μίμησιν πρὸς ὅσους ἐκ τύχης ἢ ἐκ βοηθείας ἄλλων ἀνυψώθησαν εἰς τὴν ἡγεμονικὴν ἀρχὴν!

Ἄλλ' ὁ Μακιαβέλης ἦτο ἄρα γε τοσούτω σκληρὸς καὶ μοχθηρὸς ὅπως συνιστᾷ βδελυρὰς τοιαύτας καὶ ἀπάνθρωπους πράξεις; Παντάπασιν! Ὁ Μακιαβέλης ἔνα πρὸ πάντων εἶχε σκοπὸν, οὗτος δὲ ἦτο νὰ ἀνεύρῃ καὶ παραθέσῃ ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ ἅπαντας τοὺς τρόπους,

¹ Grande Encyclopédie ἐν λέξει Machiavel, καὶ Discorsi sopra la Prima Deca de T. Livio.

δι' ὧν θὰ ἠδύνατο νὰ συντηρηθῆ τὸ κράτος ἐπιδιδόμενος δὲ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μέσων, προέβαιναν εἰς τὰ συμπεράσματά του διὰ λογικῆς ψυχρᾶς καὶ ἀκάμπτου, ἀδιαφορῶν ἂν τὸ ἐξαγόμενον τῶν σκέψεων του ἀντέκειτο πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς φιλανθρωπίας ἢ τῆς ἠθικῆς. Ἄλλως τε συνορῶν τὰς τότε πολιτικὰς τῶν Ἰταλικῶν πόλεων ἀνωμαλίας καὶ τὴν βασιλεύουσαν ἀναρχίαν, ἐπέειπετο ὅτι τοιαῦτα μέσα ἦσαν οὐ μόνον χρήσιμα, κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ νόμιμα, ἐὰν δι' αὐτῶν καταρθεῖτο νὰ ἐδραιωθῆ τάξις τις καὶ εἰρήνη ἐν τῇ πολιτικῶς κατατετημημένῃ Ἰταλικῇ πατρίδι.

Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ λαλῶν περὶ τοῦ ἂν ὀφείλωσιν οἱ ἡγεμόνες νὰ τηρῶσι τὴν ἀπαξ δοθεῖσαν πίστιν, ὁμολογεῖ μὲν ὅτι εἶνε ἐπαινετὸν νὰ τηρῶσιν αὐτὴν καὶ νὰ ἀπέχων πάσης πανουργίας. «Ἄλλὰ βλέπομεν, λέγει, ἐκ πείρας, ὅτι οἱ μεγάλα διαπραξάντες ἡγεμόνες ἐλαχίστην ἀπέδιδον ἀξίαν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν δεδομένην πίστιν. Οὗτοι ἠδυνήθησαν διὰ τῶν πανουργιῶν τῶν νὰ παρατρέψωσι τοὺς ἐγκερφάλους τῶν ἀνθρώπων καὶ οὕτω νὰ ὑπερτερήσωσι κατὰ πολὺ τοὺς στηριχθέντας ἐπὶ τῆς εὐλικρινείας καὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ χαρακτῆρός των. Συνετὸς ἡγεμῶν δὲν ὀφείλει νὰ τηρῆ πίστιν ὁσάκις ἢ τήρησις αὐτῆς στρέφεται κατ' αὐτοῦ καὶ ὁσάκις ἐξέλιπον οἱ λόγοι δι' οὓς ἐδόθη αὐτῇ. Δεῖ δὴ νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ὁ ἡγεμῶν, καὶ ἰδίως ὁ νέος, δὲν δύναται νὰ τηρῆ ὅσα οἱ ἀνθρώποι τηροῦντες θεωροῦνται ἀγαθοί, διότι πολλὰκις ἐδρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην πρὸς σωτηρίαν τοῦ κράτους. ν' ἀρνηθῆ τὴν δοθεῖσαν πίστιν, πρὸς δὲ νὰ φανῆ, χάριν τούτου, ὅτι ἀντιπράττει κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ κατ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς θρησκείας. Ἄλλὰ καίτοι τοιοῦτος, ὀφείλει κατ' ἀνάγκην νὰ προσποιῆται ὅτι κατέχει ἀπάσας τὰς ἀρετὰς ταύτας, καὶ διὰ τὸν ἀκούωσι καὶ διὰ τὸν βλέπωσι νὰ εἶνε ὅλος εὐσπλαγγνία, ὅλος πίστις, ὅλος ἀδιάφθορος, ὅλος θρησκεία, ἐνὶ λόγῳ ἕξοχος ὑποκριτής¹.

Περὶ τοῦ πῶς δὲ δύναται ὁ ἡγεμῶν νὰ καταπολεμῆ καὶ καταβάλλῃ τοὺς ἐχθροὺς του, δύο εἶνε αἱ πρὸς τοῦτο μέθοδοι· ἢ μία ἢ διὰ τῶν νόμων, καὶ αὕτη ἰδιάζει τοῖς ἀνθρώποις

¹ Ἐπὶ δὲ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι ἕξει σπουδάζοντα διαφερόντως· ἦττον γὰρ φοβοῦνται τὸ παθεῖν τι παράνομον ὑπὸ τῶν τοιούτων, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν Ἄρ. Πολ. Βιβ. Ε' κεφ. Θ'.

ἢ ἑτέρα ἢ διὰ τῆς βίας, ἣτις ἰδιάζει τοῖς ζώοις. Εὐρισκόμενος ὁ ἡγεμῶν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν ζώων ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ τὴν μέθοδον τῆς ἀλώπεκος ἵνα διαγιγνώσκῃ τὰς ὑπ' ἐκείνων ἐξυφαινομένας παγίδας, καὶ συνάμα τὴν τοῦ λέοντος, ἵνα καταπτοῆ τοὺς λύκους, τὴν διττὴν δὲ ταύτην φύσιν τῆς τε ἀλώπεκος καὶ τὴν τοῦ λέοντος δεόν νὰ ὑποκρίνεται τελειότατα.

Ἄλλαχού ὁ Μακιαβέλης συνιστᾷ τῷ ἡγεμόνι ν' ἀποφεύγῃ πάνθ' ὅσα δύναται νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν μισητὸν καὶ εὐκαταφρόνητον, ἐπιτυγχάνων δὲ τοῦτο οὐδένα διατρέχει κίνδυνον ἐκ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἀτιμιῶν. Μισητὸν καθιστῶσιν αὐτὸν πρὸ πάντων ἢ πλεονεξία, ἢ ἀρπαγὴ τῶν ἀλλοτρίων οὐσιῶν καὶ ἢ τῶν ξένων γυναικῶν. Εὐκαταφρόνητος δὲ γίνεται ὁ ἡγεμῶν ὅταν βλέπωσιν αὐτὸν οἱ ὑπήκοοι ἄστατον, ἄβουλον, τρυφηλὸν καὶ ἀναποφάσιστον².

Περατοῦντες ὅσα εἶχομεν νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Μακιαβέλη πρὸς πληροφορίαν τοῦ ἀναγνώστου, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἀναφέρωμεν τελευταῖον ὅσα ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς λέγει πρὸς δικαιολογίαν του διὰ τὰς ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ ἡγεμόνος περιεχομένας πολιτικὰς σκέψεις καὶ ἰδέας. «Συγγραφεὺς, λέγει, τὸν ἡγεμόνα μου προπεδώστερον ἐνόμισα ν' ἀκολουθῆσω τὴν πραγματικὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν μᾶλλον ἢ τὴν κατὰ φαντασίαν ὡς ἄλλοι τινὲς ἐπραξάν. Ἐκεῖνοι διετύπωσαν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν φαντασίᾳ δημοκρατίας καὶ ἡγεμονίας, μήποτε ὑπαρξάσας, μηδ' οὕσας ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ πῶς πραγματικῶς ζῆ τις καὶ πῶς ὀφείλει νὰ ζῆσιν εἶνε τοσαύτη, ὥστε ὁ παραμελῶν τὸ γινόμενον, ἐπιδιώκει δὲ τὸ τί δεόν νὰ γίνεται, ἐδρίσκει μᾶλλον τὴν ἰδίαν ἀπώλειαν ἢ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν».

Ἄλλὰ καὶ πρὸς τινὰ καταμεμφόμενον αὐτοῦ ὅτι ἐδίδασκε τοὺς ἡγεμόνας τίνι τρόπῳ νὰ γίνωνται τύραννοι, ἀπήντα ὅτι ἀληθῶς ἐδίδαξα αὐτοὺς νὰ γίνωνται τύραννοι, ἀλλ' ἐδί-

² Δύο δὲ οὐσῶν αἰτιῶν, δι' ἃς μάλιστα ἐπιτίθενται τοῖς τυράννοις, μίσους καὶ καταφρονησεως, θάτερον μὲν δεῖ τούτων ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις τὸ μῖσος. Ἐκ δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι πολλὰ γίνονται, καὶ πολλοὺς καιροὺς παραδίδοσιν τοῖς ἐπιτιθεμένοις... Διὰ τε γὰρ ἀδικίαν καὶ διὰ φόβον καὶ διὰ καταφρόνησιν ἐπιτίθενται πολλοὶ τῶν ἀρχομένων ταῖς μοναρχίαις· τῆς δὲ ἀδικίας μάλιστα δι' ὕβριν, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν ἰδίων στέρησιν. Ἄρ. Πολ. Βιβ. Ε' κεφ. Η'.

Η ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΑΛΙΚΗ ΤΟΥ ΒΑΤΕΜΒΕΡΓ

ΜΝΗΣΤΗ ΤΟΥ ΠΡΙΓΚΗΠΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ

δαφα και τους λαους δια ποιων τροπων να εξολοθρευωσιν αυτους.

Ο πρακτικώτατος Ἀριστοτέλης ἀντιθέτως πρὸς τὸν Πλάτωνα, ἐπραγματεύθη καὶ οὗτος ἐν τοῖς *Πολιτικοῖς* περὶ βασιλείας καὶ τυραννίδος καὶ κατέδειξε διὰ ποίους λόγους φθείρονται αὐταὶ καὶ διὰ ποίων μέσων σώζονται,¹ ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀναφέρον τὰς τῶν τυράννων πονηρὰς πράξεις, οὐδαμοῦ συνέστησεν αὐτὰς εἰς μίμησιν, πλέον δὲ ἢ ἀπαξ δὲν ᾤκησε νὰ σημειώσῃ ὅτι «*Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τυραννικὰ μὲν καὶ σωτήρια τῆς ἀρχῆς οὐδὲν δ' ἠλλείποναι μοχθηρίας*»².

Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ Ἑγεμόνος εἶνε θερμωτάτη ἐπίκλησις πρὸς τὸν Λαυρέντιον Μέδικον εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ὤμοτήτων καὶ ὕβρεων. Τὸ ἐν ὄλῳ τῷ συγγράματι λησμονηθὲν τοῦ Θεοῦ ὄνομα μνημονεύεται ἐνταῦθα πλειστάκις, ὃ δὲ πατριωτισμὸς τοῦ συγγραφέως ἐκδηλοῦται ἀκατάσχετος μετὰ λυρικοῦ ἀσυνήθους αὐτῷ.

Περὶ τῆς διαδόσεως καὶ τῶν τυχῶν τοῦ βι-

βλίου τοῦ Ἑγεμόνος γνωστὸν εἶνε ὅτι ὑπῆρξε μεγίστη. Οὐ μόνον οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἀνεγίνωσκον καὶ ἐμελέτων αὐτὸ μεταφρασθὲν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ μετεφράσθη κατὰ διαταγὴν Μουσταφᾶ τοῦ Γ' πρὸς ἐκπαίδευσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν υἱῶν του Δραματικῆ δὲ ὑπῆρξε καὶ ἡ τύχη αὐτοῦ, διότι ἐνῶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ὄλα ἔτη οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης ἠνέχθησαν τὸ βιβλίον καὶ οὐδεμία κατ' αὐτοῦ εἶχεν ἐπιρρομφθῆ μομφή, ἀπροσδοκῆτως κατὰ τὸ ἔτος 1559 ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων, τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ πάπα Παύλου Δ', συμπεριλήφθη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μακιαβέλη, ἐν δὲ τῷ ἐκδοθέντι index τῷ 1564 ὑπὸ Πίου Δ', ἐπανελήφθη καὶ πάλιν ἡ ἀπαγόρευσις τῶν συγγραμμάτων του. Βραδύτερον ἐγένοντο διαπραγματεύσεις αἰτησαμένων τῶν ἐγγόνων τοῦ Μακιαβέλη νὰ ἀνατυπωθῶσι τὰ συγγράμματα τοῦ πάππου τῶν ἀφαιρουμένων τῶν ἀνευλαβῶν πρὸς τὸν Πάπαν φράσεων· ἀλλ' αἱ προτεινόμεναι διορθώσεις δὲν ἐφάνησαν ἐν Ρώμῃ ἐπαρκεῖς, καὶ οὕτω αἱ διαπραγματεύσεις ἐκείναι ἐναυάγησαν ὀριστικῶς.

¹ Ἐπεται τὸ τέλος.

¹ Πολ. Βιβ. Ε'. κεφ. Η'.

² Αὐτόθι Βιβ. Ε'. κεφ. Θ'.

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΡΑΙΤΕ

ΣΙΜΑΣΟΥ

Όταν μέσ' ἀπ' τῆ θάλασσα τὸ φῶς γλυκοροδίζει,
Ἐσέναν ἔχω, ἀγάπη μου, μονάχη συλλογή,
Ἐσένα κι' ὅταν τὸ χλωμὸ φεγγάρι παιγνιδίζει,
Καὶ πάει καὶ ζωγραφίζεται στὴν καθαρὴ πηγῆ.

Στὸ νέφος ποῦ ἀνασκάνεται στὸ μακροσμένο δρόμο
Ἐσένα βλέπω μοναχά, κι' εἰς σὲ τὸ νοῦ γυρνῶ
Μέσα στὴ νύχτα τῆ βαθεῖα ποῦ δένει μὲ τὸν τρόπο
Τὸν ὀδοιπόρον ἔρημο σὲ πέραμα στενὸ.

Στὸ κῆμα ποῦ διπλόνεται καὶ σκάζει, ἀκούω ἐσένα,
Ἐσένα καὶ στοῦ λειβαδιοῦ τὴν τόση σιγαλιά,
Πολλὲς φορὲς πηγαίνω ἐκεῖ, κι' ἐν' ὄλα ἡσυχασμένα,
Καὶ μένω κι' ἀφιγκράζομαι τὴν ἴδια σου λαλιά.

Πάντα κοντά σου βρισκομαι, κι' ἐνῶ δὲ μάντικρῶζουν
Τὰ μάτια σου, μήτε σιγμὴ περνᾷ νὰ μὴ σὲ δῶ,
Χάνει' ὁ ἥλιος, τὰ γοργὰ τ' ἀστέρια μὲ φωτίζουν,
Ὡ! καὶ νὰ σ' εἶχα, ἀγάπη μου, νὰ σ' εἶχα πάντα ἐδῶ!

ΒΥΡΩΝ

ΕΝΘΥΜΗΣΗ

Ὡ θεία ὁμορφιά ποῦ ἀρπάχτηκες στὴ λαμπερὴ σου νύχτη,
Δὲ θὰ σταθῆ στὸ χῶμα σου μνήμα βαρὸ κανένα,
Τῆς ἀνοιξῆς οἱ ροδανθοὶ θὰ βγοῦνε πρώτοι, πρώτοι,
Στὴν πράσινη τὴν χλωροσιὰ ποῦ θὰ σκεπάζῃ ἐσένα.

Τὸ κυπαρίσσι τὸ ψηλὸ θὰ σείεται ἀγάλλ ἀγάλλ,
Κι' ἀπάνω σου τὸν ἥσκιο του λυπητερὰ θ' ἀπλώνῃ,
Κι' ἡ θλίψη θ' ἄρχεται ν' ἀκούῃ μ' ὀλόγυρο κεφάλι,
Τὸν ψίδυρο ποῦ ὡς κύματα θ' ἀφίνον γύρω οἱ κλώνοι.

Στὸν τάφο σου θὲ νάκουμπᾷ πικρὰ συλλογισμένη,
Μὲ τίς παληὲς ἐνθύμησες ποῦ δὲν τίς σβύνει ὁ χρόνος,
Κι' ὡς ν' ἀγροικοῦν τὰ βήματα, ὠϊμένα, οἱ πεδαμένοι,
Σιγὰ σιγὰ θὰ σέρνῃ τὴν ἐκεῖθε ὁ μαῦρος πόνος.

Τὸ ξέρω πῶς ὁ θάνατος εἶνε κουφός, κι' ἀκόμα
Πῶς βρόση εἶνε τὰ μάτια μας, ἀνώφελα ποῦ ρέει,
Μὰ αὐτὸ δὲν εἶνε τίποτε γιὰ τὸ πικρὸ μας στόμα,
Καὶ γιὰ τὴ θλίψη, φάντασμα ποῦ κλαίει κι' ὄλο κλαίει.

Καὶ σὺ ποῦ λές, καλλίτερα κανέναν νὰ ξεχάνῃ,
Βλέπω πῶς ἔχεις πρόσωπο χλωμὸ σὰν τὸ σουδάρι,
Καὶ βλέπω ἀκόμα στὰ στεγνὰ τὰ μάτια σου νὰ φτάνῃ
Τὸ δάκρυ σου θαμπότερο κι' ἀπ' τὸ μαργαριτάρι.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Εκ του δράματος του κ. Παλαμά «Τρισεύγενη» το όποιον εκδίδεται προσεχώς από του τυπογραφείου της «Εστίας». Μας παρεχώρησεν ο ποιητής εγγενώς το απόσπασμα τούτο, εις το όποιον ζωγραφίζεται ο χαρακτήρ της ηρωίδος του.

Σ. Τ. Δ.

Σκηνή από το τρίτο μέρος

Στό σπίτι του Πέτρου Φλώρη. Γιαλοσκέπαστο λιακωτό. Ένας σοφάς πλατύς. Γάστρες με λουλούδια. Ένα τραπέζι με ραψίματα. Δυό τρία καθίσματα. Από τη μιά μεριά η πόρτα της κρεβατοκάμαρας. Από την άλλη τη μεριά πόρτα που φέρνει προς τη σκάλα του σπιτιού.

Η ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Από την πόρτα της σκάλας που ανεβαίνει κάποιος. Καλώς τον κουμπάρο.

(Φαίνεται ο ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ Στέκει στήσ πόρτας το κατώφλι. Τραχιά κι' αγέλαστα).

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Κυρά κουμπάρα, καλά δέν τ'όκαμες.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Πώς μπαινεις έτσι στο σπίτι μου;

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Έδω είναι το σπίτι του Πέτρου Φλώρη, τ'άδερφού μου. Μώρρασε να του προσέχω το σπίτι του, που θάμνε χωρίς τον Ίσκιό του άντρός. Έγώ να γίνω Ίσκιος, μου ελε, στη γυναίκα του και φροντιστής να γίνω μέσα στο σπίτι του. Κι' άδερφό του μ' έκαμε και συμβουλάτορα ο άντρας σου.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Άφέντης μου και φροντιστής μου ο άντρας μου. Κ' εσύ ο καλός μας είσαι κι' ο άδερφός μας. Μά το παράπονό σου και τον τρόπο σου δέν τ'α καταλαβαίνω.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Τ'α καταλαβαίνεις μόνο που δέν τ'α νοστιμείσαι. Όρθά κοφτά τ'α θέλεις; Δέ φέρθηκαν καλά τ'ο φέροσμο σου δέν εΐτανε τής Τρισεύγενης του Πέτρου του Φλώρη εΐτανε μιάς άστοχαστής.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Άστοχαστής; και γιατί; Γλήγορα γιατί; όλα θέλω να τ'ακούσω. Δέν είσαι άντρας, ο

Πάνος ο Τράτας δέν είσαι, άνίσως και δέ μου τ'ο φωνάξης όλοστρόγγυλα τ'ο φταιξιμό μου.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Μήν ανάφτης. Πιό ησυχά. Είναι καιρός άκόμα να διορθωθούν τ'αδιόρθωτα. Τ'ο πλοίο καλοχτισμένο καλοραμμένα τ'α παννιά σωστά τ'α ξάρτια λίγη σαβούρα του λείπει.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Σιχαίνομαι τ'α λόγια τ'α στριμμένα. Πάνο Τράτα, πές τα καθαρά, παλληκαρίσια! όχι έβραϊκά. Άντρας να είσαι.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Μόνο οί ξετσιπωτοί δέ ντρέπονται τ'α λόγια τους, και τ'α πετάν όπως όπως. Μ'ε τ'α λόγια τ'α δικά μου, που τ'αναγελάς, ο Πέτρος ο Φλώρης θάρρεψε δυνάμωσε την αγάπη του προς εσε' τον έκαμα να καταλάβη πώς η θυγατέρα του Δεντρογαλή μπορεί να γίνη και γυναίκα του στα μάτια όλου του κόσμου.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Τόν Πέτρο το Φλώρη με το σπαθί της τόν απόχτησε η Τρισεύγενη.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Καλήτερα να τ'ο παρατούσες αυτό το σπαθί να σκουριάση στο θηκάρι του, και να κρατούσες πάντα τροχισμένο, μπρός στα μάτια σου, κάποιο σπαθί άλλο τ'ο φόβο του άντρα σου.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Τόν άντρα μου τη στιγμή που θ' αρχίσω να τονε φοβάμαι, θάχω πάψει να τον αγαπώ.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Αυτά δέν είναι λόγια φρόνιμης γυναίκας.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Τέτοια φρονιμάδα να τη χείρεσαι μαζί με τη μητριά μου. Μ'ε σκότισες τ'ο ξέρεις;

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Δέ με μέλει που σε σκοτίζω με μέλει που ντροπιάζεις τον άντρα σου.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Και ποιός σ' έβαλεν έσένα ξεταστή στο σπίτι μου;

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Όρκισμένος είμαι από τον άδερφό μου να σε προσέχω και να σε παραστέκο.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Ό Πέτρος ο Φλώρης λογάρισε στην άδερφουσύννη σου! όχι στην κουταμάρα σου.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

(Θυμωμένα κι ακράτητα).

Κουτός! γιατί σε συντρόφεψα στο πανηγύρι, στο Μοναστήρι εκεί, μόλις αποφάνηκες μέσα στον κόσμο, παντρεμένη τέσσερω μηνών, μακριά από τον άντρα σου, διωγμένη πάντ' από το σπίτι σου το πατρικό, άφωρισμένη, χωρίς άντρός σκέπη, για να προσκινήσης και για να ταχίης τής Μεγαλόχαρης, και για να της δειθής να στονε γυρίση γλήγορα, με δέξιον αεράκι, τον ταξιδεντή! Κουτός! γιατί σε θάλησα φρόνιμη και μαζωμένη και τιμημένη! Κουτός! γιατί μου γύρισες άδιάντροπα τις πλάτες, σαν να μην έστεκε στο πλευρό σου ο Πάνος ο Τράτας ο κουμπάρος σου, ο άδερφός σου, ο Ίσκιος σου! Γιατί ξεχάστηκες, και ξενούχησες, και σαν άτι άκαβαλλίκευτον έτρεξες, κι ανακατώθηκες μ' όποιον τύχη, άχόρταστη, άξεδίφραστη, σαν ποτέ να μην ξανάχες ιδεί κόσμο, σα να πήγαινες πρώτη φορά σε τέτοιο πανηγύρι, με παλάτες έδω, με χάλανα εκεί, μ' όλα τ'α καμώματα τής άστοχασιάς. Και να εΐταν αυτά μονάχα! Κουτός! γιατί δέ διάλεξες καμιάν άλλη συντροφιά για να ταιριάσης, παρά του Κάραλη την συντροφιά! Κουτός! γιατί δέν έσυρες τ'ο χορό με κανένα, παρά με τον Κάραλη! Στα μάτια όλου του κόσμου, νιόπαντη, χωρίς τον άντρα της, να λυσομανάη στο χορό, και δός του τ'ο βιολί του Νίκιου! με ποιόν; με τον Κάραλη! Και δέν τ'ο ξεχάσες τ'ο πώς μιλούσε για τον Κάραλην ο άντρας σου, και τί του έκαμεν ο Κάραλης, και πώς τον έχει τον Κάραλη...

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

(με περισδόν αγάνα για να μείνη άτάραχη).

Έλα στον έαυτό σου, Πάνο Τράτα, έλα στον έαυτό σου. Άλήθεια! έτσι σου χωράτεψα. Δέν τον έπληρα με τ'ο σπαθί μου! συμπάθησέ με. Δέν είσαι εσύ που μίλησες τ'α καλά σου και τ'α σοφά σου τ'α λόγια, κι ο ένας, που τ'ο χάρηκες στοχαστικά, και που με την καρδιά σου μάς αντίμωσες;

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Στοχαστικά και τώρα θλίβομαι, και με την καρδιά μου σου τ'ο λέω πώς παραστράτισες.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Μου τ'α λές, καθώς τ'α λένε οί μητριές, κ' εκείνοι που τους σέρονουν από τη μήτη οί μητριές. Μου τ'α λές, καθώς τ'α λένε οί κακοί και οί στραβοί και οί άλαφρόμυαλοι και οί φθονεροί και οί τιποτένιοι γύρω μου... Και γέλασα και μίλησα και χόρεψα, χωρίς καμιά κακία, έτσι άθέλητα, και με τον Κάραλη, όπως θάκανα με κάθε συντοπίτη και με κάθε άνθρωπο που θ'α φέρονταν προς έμένα ευγενικά και φροντισμένα εκεί στο πανηγύρι. Να! δέ στοχάστηκα κάτι τ'ο δικίο θάχης θάπρεπε να τ'ο στοχαστώ... Μά για να μην τ'ο στοχαστώ, τάχα δέ θ'α πη πώς δέ χωράνε τ'α πονηρά μέσα στο νοῦ μου; Σου τ'ορκίζομαι πώς τίποτε κακό δέν έβαλα στο νοῦ μου.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Οί όρκοι τώρα λείπουν, κ' ύστερα τ'α δάκρυα...

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Τ'όφερο' ο λόγος δάκρυα εγώ; Όρκο, βέβαια, δέν έχω ανάγκη να πάρω σαν τον όρκο ιερό λογιάζω εγώ κάθε μου φέροσμο. Έπρεπε να τ'ο ξέρης. Έλεγα πώς είσouvα κ' εσύ χαρούμενος με τη χαρά μου. Έπρεπε να τ'ο ξέρης. Μιό την κυνηγοῦσα τη χαράν ακράτητα, και μιά, χαϊρόμουνα με όλην τη χαρά, για όλους εκεί πέρα. Και τόσο γκαρδιακά κι άφρόντιστα χαϊρόμουνα, όσο ποτέ δέ μου άπόλειψε, στο πανηγύρι μέσα τ'ο θεότρελλον, ο στοχασμός του άντρός μου.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Κι' όταν όρκο δέν παίρνης, παίρνει όρμό η φαντασία σου.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Όρκο παίρνω πώς βάλθηκες να μου μιλάς σαν άνθρωπος άστοχαστος και ξένος Όρκο παίρνω πώς είμαι...

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Όρκο παίρνω πώς είσαι φαντασμένη! Όρκο παίρνω πώς θ'α σε φάη η φαντισμάρα σου. Όρκο παίρνω πώς η γνώμη η δική σου είναι σαν τη ζωή των ανθρώπων εκείνων που ζουν μεροδούλι μεροφάι και δέν ξέρουνε πώς έτυχε και δείπνησαν έχτες ό,τι θάτυχε μπροστά τους, μήτε που γνωρίζουν κι άνίσως αύριο θ'α βρουνε τίποτε να τσιμπήσουν. Είσαι σα να μη θυμάσαι τίποτε. Μήτε που ξετάξεις μήτε που σκοτίζεσαι για τίποτε. Τ'α χτεσινά; τ'α ξεπλυνεν

ἀπὸ τώρα πέρα γιὰ πέρα τὸ μνημονικό σου σβυσμένα. Γιὰ ταῦτο, δὲ σὲ μέλει. Ὅλοι νὰ τὰ ξεχάσης κινδυνεύεις; καὶ τὴ ντροπή, καὶ τὴν τιμὴ.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Καὶ τὴ ντροπή καὶ τὴν τιμὴ; Σ' ἐμένα τὸ λές;

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Τὸ καλό σου θέλω. Σκέψου κι ἄλλαξε. Σὲ λιγάκι δὲ θὰ νάναι πιά καιρός. Ὅπου κι' ἂν εἶναι, ἔφτασεν ὁ Πέτρος ὁ Φλώρης.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Θέλησα μιὰ καρδιά νὰ σ' ἀνοίξω, ποῦ δὲν εἶναι στὸν καθένα εὐκολάνοιχη. Δὲν τᾶξίζεις. Μάθε μιὰ φορὰ γιὰ πάντα. Σιχαίνομαι τὶς δομήνιες, κι ἀπὸ φοβερίσματα δὲν παίρνω ἐγώ. Δὲν εἶσαι κουτὸς μονάχα; μὰ καὶ πρόστυχος.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Εἶσαι μιὰ φαντασμένη καὶ μιὰ κακόγλωσση; Μπορεῖ καὶ κάτι χειρότερο ἀκόμα. Καλὰ τὸ λέει ἡ μητροιά σου; τραβᾶς πρὸς τὴν καταστροφή.

(Ἔρχεται μέσα ἡ ΠΟΘΟΥΛΑ)

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Καλῶς τὴν Ποθοῦλα μου!

ΠΟΘΟΥΛΑ

Κυρά μου, χίλιοι οἱ χρόνοι σου! Τὴν Παναγίτσα μὲ τὸ κορωνάκι τᾶσημένιο τᾶλαβα. Χίλιες εὐχὲς κι ἀπὸ τὴ μάννα μου. Μήπως;...

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Τίποτε, Ποθοῦλα μου; νὰ ζήσετε. Κάθησε; μὴ φεύγης.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

πρὸς τὴν Τρισεύγενη

Καὶ θὰ σὲ φάη τοῦ κόσμου ἡ ἔγνοια. Πῶς νὰ φαντάξης μπροστά του ὄλο κι ὄνειρεύεσαι. Πίστευμα πῶς ὁ γάμος θὰ σοῦ τὴν ἄλλαξε τὴ γνώμη. Γελάστηκα. Ἄνισως δὲν εἴσουν ἔτσι φαντασμένη, δὲ θὰ τονὲ σίμωνες τὸν Κάραλη, σὲ ὅποιο πανηγύρι, ὅσο εὐγενικά κι ἂν ἤθελε σοῦ φερθῆ. Ποτέ δὲ θὰ τὸν ἄφινες ν' ἀνεβῆ τὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ σου. Ποτέ, ποτέ, ποτέ δὲ θὰ καταδεχόσουννα χρήματα νὰ δανειστῆς ἀπὸ ποιόν; ἀπὸ κείνον!

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

ἔαφνίζεται κάπως.

Ποιὸς σοῦ τᾶπεν αὐτά; Χρήματα; .. Βέβαια; χρήματα. Μοῦ χρειάστηκαν. Ἦθελα νὰ κἀνω τὸ καλό. Φτώχεια τριγύρω μου κι ὄρφά-

νια δέρονται. Ἔχω κ' ἐγὼ ὑποχρέωση. Καὶ καθὼς τὰ δικὰ μου σώθησαν... Ἀρχοντικά πάντα θέλω νὰ πορεύομαι. Τί νομίζεις; Χρήματα βέβαια! Ἀπὸ τοὺς σφιγτοχέρηδες κι ἀπὸ τοὺς συμβουλάτορες τοῦ γλυκοῦ νεροῦ θὰ τᾶ-παιρνα; Βγάλ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Ἀπὸ τὸν Κάραλη; φιλότιμο παιδί, ποῦ ξέρει τί θὰ πῆ ὥρα χρειᾶς, καὶ τί θὰ πῆ γυναῖκα σὰν ἐμέ. Στὸ πανηγύρι ἐκεῖ τοῦ μίλησα. Δεύτερο λόγο δὲν πρόσμεινε.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Ξέρεις γιατί σὲ χόρεψεν ἔτσι ὁ Κάραλης καὶ γιατί σὲ φρόντισεν ἔτσι; Γιὰ νὰ μὲ προσβάλλη ἐμένα. Ξέρεις γιατί ἤρθε νὰ σὲ προσκαλέσῃ στὸ γάμο του; Γιὰ νὰ προσβάλλῃ τὸν ἄντρα σου. Ξέρεις γιατί σοῦ δάνεισε τὰ μετρητά; Γιὰ νὰ σὲ μουντζουρώσῃ. Κ' ἐσὺ κοντεύω νὰ πιστέψω πῶς ἐτοιμάζεσαι νὰ τὸ δεῖξης αὔριο στὸ γάμο του.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Νὰ τὸ πιστέψης. Ἦρθε καὶ μὲ κίλεσε. Εἶμαι γιὰ τὸ γάμο τοῦ Κάραλη.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Τὸ ξέρω. Κι αὐτό, καὶ κάθε τρέλλα, καὶ κριμ' ἀκόμα εἶσαι ἄξια νὰ καταφέρῃς. Γιατ' εἶσαι φαντασμένη καὶ ἀκυβέρνητη. Χίλιοι ἄντρες σὰν τὸν Πέτρο Φλώρη δὲ θὰ τοὺς εἶτανε βολετὸ νὰ σὲ κάμουν ταπεινὴ καὶ γνωστικὴ.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Ἄς εἶν' καλὰ ἡ κυβερνήτρα μου ἡ ἀλά-τευτη ἡ καρδιά μου.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Μιὰ εἶν' ἡ κυβερνήτρα σου, θεότυφλη ἡ ὁμορφιά σου. Ὅπου πᾶς κι ὅπου σταθῆς, ἔ-ναν καθρέφτη βλέπεις καὶ καθρεφτίζεσαι. Ὅλοι σὲ χτυποῦν οἱ ἄνεμοι ὄλα τὰ κύματα σὲ συνεπαίρνουν. Μήτε σαβούρα, μήτε τιμόνι.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Τίποτε δὲν ἔχουμε μαζί νὰ ξεδιαλύσουμε. Μακάρι νὰ εἴσουνα σὰν τὸν Κάραλη. Αὔριο στεφανώνεται. Φτάνει νὰ τὸ θελήσῃ, καὶ κουμπάρα του θὰ γίνω. Σ' ἀρέσει;

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Γιὰ νὰ βρεθῆς ἄλλη μιὰ φορὰ σὲ ξεφάν-τωμα σὰν τὸ χτεσινὸ, γιὰ νὰ στολιστῆς ἄλλη μιὰ φορὰ, καὶ στοῦ κόσμου τὰ μάτια νὰ φαντάξης, γιὰ νὰ καθρεφτιστῆς ἄλλη μιὰ φορὰ στὸν καθρέφτη τοῦ κόσμου, ὄχι κουμπάρα του

μονάχα, μὰ καὶ σκουπίδι του καὶ κάτι χειρό-τερο.

ΠΟΘΟΥΛΑ

Γιὰ τὸ Θεό, μᾶστορα, σόπα, μᾶστορα. Μὴν τὸν ἀκούς, κυρούλα μου Τρισεύγενη, μὴν τὸν ἀκούς...

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Καὶ φαντασμένη καὶ μάταιη καὶ ἄπονη καὶ σπάταλη! Χίλια καλὰ σοῦ ἄφησεν ὁ Πέτρος ὁ Φλώρης; καὶ τίποτε δὲ σοῦ στέρησε Κ' ἐσὺ; θαρρεῖς πῶς δὲν τὰ ξέρω; Ἄντι νὰ νοικοκυρευτῆς, ἀντι νὰ κοιτάξης πῶς νὰ συγυρίσης τὸ σπίτι σου, καὶ πῶς νὰ περιμαζωχῆς, καὶ πῶς νὰ οἰκονομήσης, ἀνοίξεις τὶς χούφτες σου. Δὲ σὲ πῆρε στὸ καράβι του, γιατί πρόσμεινε πῶς θὰ τοῦ φιάσῃς τὸ σπίτι του; ὄχι γιὰ νὰ σκορπᾶς, καὶ γιὰ νὰ δείχνεσαι. Κάθε ζητιάννα καὶ κάθε γυρεύτρα, καὶ κάθε παμπόνηρη, οἱ χασομέρηδες καὶ οἱ παραλυμένοι, σὲ μυριστή-κανε, καὶ δὲ σοῦ ἀπολείπουνε. Νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ χαριστής! Ἀπὸ τὰ σεντούκια σου κι ἀπὸ τὰ κελλάρια σου, μετρητά, φορέματα, παννιά, φαγώσιμα, ἀπὸ τὸ λάδι τῆς χρονιάς, ὡς τᾶ-σημικά, στὸν ἕνα καὶ στὸν ἄλλο τὰ μοιράζεις. Γιὰ νὰ χάρεις ἐγκώμια καὶ νὰ χορταίνης μεκο-λακέματα. Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ πῆ γι αὐτὰ κι ὁ Πέτρος ὁ Φλώρης.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Ὁ Πέτρος ὁ Φλώρης δὲν εἶναι Πάνος Τράτας.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Συμφωνᾶμε σ' αὐτό. Δὲ μοιάζει μὲ τὸν Πάνο Τράτα. Γι' αὐτὸ δὲ θὰ σ' ἀκούσῃ μὲ τὴ δική μου τὴν ὑπομονή. Δὲ θὰ χάσῃ λόγια μαζί σου. Ὅπως ἐκατάλαβες τὸν ἔρωτά του ἀκρά-τητο, θὰ νοιώσης καὶ τὸ θυμὸ του. Ἡ ἴδια ἡ καρδιά, ποῦ σ' ἔπλασε μὲ τὴ φωτιά της, θὰ σὲ λιώσῃ μὲ τὴν ἴδια τὴ φωτιά. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα, μὰ μήτε καὶ τὴ δύναμη νὰ σ' ἀγ-γίξω. Δὲ γλυτώνεις ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πέτρου τοῦ Φλώρη. Τὸν ξέρω ἐγὼ καλύτερά σου.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Κανείς δὲ βάζει ἀπάνω μου χέρι, ὅπως ἐσὺ τὸ συλλογίζεσαι, ἀνθρωπε στενόμυαλε. Καὶ τοῦ Πέτρου τοῦ Φλώρη τᾶγγισμα χᾶιδεμα καὶ φιλι θὰ νάναι σὰν πάντα. Σύχασε.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Ὅχι, δὲν τονὲ γνώρισες τὸν Πέτρο τὸ Φλώρη γιὰ νὰ μιλᾶς, καθὼς μιλᾶς. Καὶ δὲν τονὲ γνώ-ρισες, γιατί δὲν τὸν ἀγάπησες. Καρδιά κι ἄ-

γάπη ἐσὺ; Ξεμυαλιστρά εἶσαι; μὰ πιὸ πολὺ, ξεμυαλισμένη. Καλὰ καλὰ, τίποτε δὲ γνωρίζεις; κι ὄλα τὰ θέλεις, χωρὶς νὰ ξέρῃς τί θέλεις;

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

(πρὸς τὴν Ποθοῦλα)

Εἶδες ποῦ ξέχασα νὰ στεῖλω τὸ βιολί τοῦ Νίκαιου, καθὼς τοῦ ὑποσχέθηκα, καὶ θὰ τοῦ χειαστῆ. Ἄ! τὸ τραγούδι του στὸ Μοναστήρι ψὲς ἄξέχαστο.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Νὰ ἰδοῦμε τί τραγούδι θὰ σοῦ τραγουδήσῃ ὁ ἄντρας σου σὰ θὰ γυρίσῃ.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Τὸ δικό μου τὸ τραγούδι πάντα, ποῦ τὸ τραγουδάει ὄλη μου ἡ ζωὴ. Μὲ τὸ δικό μου τὸ σκοπὸ!

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Θὰ σοῦ τραγουδήσῃ στὴ ράχη σου τὸ σκοπὸ τῆς ἀμυαλῆς καὶ τῆς ἀνάξιας.

ΠΟΘΟΥΛΑ

Μή, γιὰ τὸ Θεό, Τρισεύγενη, μὴν τοῦ δί-νης ἀπόκριση.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

(πρὸς τὸν Πάνο Τράτα)

Ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου!

ΠΟΘΟΥΛΑ

Μᾶστορα, δόσε τόπο τῆς ὁργῆς.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Δὲν εἶναι τὸ σπίτι σου. Δικό σου δὲν εἶν' αὐτὸ τὸ σπίτι, καὶ κανένα σπίτι. Τοῦ ἄντρα σου τὸ σπίτι κοιτᾶς νὰ τὸ ρημάξης καὶ νὰ τὸ ντρο-πιάσης, καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου σ' ἐδίωξε καὶ σὲ καταράστηκε. Ὁ δρόμος! νὰ τὸ σπίτι τὸ δικό σου! Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ὁ Πέτρος ὁ Φλώρης μ' ἔστησεν, ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ. Θὰ λογαριαστῆς μ' ἐκεῖνον.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου! Ἐκεῖνος ποῦ μ' ἐ-μένα θὰ λογαριαστῆ εἰμ' ἐγὼ ἡ ἴδια. Μὲ χω-ρίζει ἀπὸ σᾶς κι ἀπὸ σένα, κι ἀπὸ τὸν Πέτρο Φλώρη ἀκόμα, ἀφοῦ κι αὐτὸ γυρεύεις νὰ τὸ μάθης, ἕνας λάκιος. Γιὰ νὰ μὲ φτάσετε, θὰ χρειαστῆ νὰ τὸν πηδήσετε. Καὶ μήτ' ἐσὺ δὲν τὸ μπορεῖς αὐτό, μικρὲ καὶ τιποτένιε, — ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου, σοῦ εἶπα! — μήτε κι ὁ Πέ-τρος ὁ Φλώρης, ὁ ἄξιος κι ὁ δυνατός. Κανείς δὲ θὰ μ' ἀγγίξῃ ἐμέ.

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

Νά τὰ κελαϊδήσης αὐτὰ καὶ τοῦ Πέτρου τοῦ Φλώρη, τῶρα γλήγορα ποῦ θὰ γυρίση.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Κι ἄκουσε καὶ τᾶλλο, ἐσὺ ποῦ πίστεψες πῶς φτάνει νὰ μοῦ κανοναρχῆς τὸνομα τοῦ Πέτρου τοῦ Φλώρη, γιὰ νὰ σοῦ κραῖω τὸ ἥμαρτον! Δὲ μὲ πῆρ' ἐμένα ὁ Πέτρος ὁ Φλώρης ἐγὼ τὸν πῆρα ἐγὼ τὸν ἔφερα στὸ σπίτι του. Τὸ πείσμα μου καὶ τὸ-ἐγὼ μου τὸν ἄλυσοδέσαν. Θέλησα καὶ τὸν ἀγάπησα· θέλησα καὶ μ' ἀγάπησε. Ἄλλα εἶχε μέσα του γιὰ μένα, κι ἄλλα τὸν κατάφερα νὰ βγάλῃ ὄξω. Εἶπα κ' ἔγινε. Καὶ τῶρα ποῦ θὰ γυρίση, γλήγορα ἢ ἀργά, ἀπὸ τὸ χέρι μου τάντιδωρο θὰ πάρη, θὲς δὲ θὲς, θέλει δὲ θέλει. Τώρα σὰ σ' ἀρέσει, μᾶστορα, κάθησε νὰ κάμουμε συντροφιά!

Ἡμιώνει πρὸς αὐτὸν ἀπόκοτα, ἀπλόνοντας τὸ χέρι της, σὰ νὰ θέλῃ νὰ τὸν τραβήξῃ μέσα, σὰ νὰ θέλῃ νὰ τὸν χτυπήσῃ, σὲ κίνημα ἀπὸ θυμὸ μαζὶ καὶ καταφρόνηση, δυσκολοξάνοιχα).

ΠΑΝΟΣ ΤΡΑΤΑΣ

(μ' ἕναν τρόπον ἀηδίας καὶ φρίκης ζωγραφισμένα, σὲ βαθμὸν ἀπίστευτο, σὴν ὄψη του τραβιέται πίσω καὶ φεύγει πνιχτὰ ξεφωνίζοντας):

Στάνάθεμα! στάνάθεμα! Σοῦ στοιχίωσε τὸ σπίτι, Πέτρο Φλώρη, ὁ δαίμονας, ὁ δαίμονας!

Ἡ Τρισεύγενη μόλις ἔφυγεν ὁ Πάνος Τράτας, ἀπομένει σὴν ἀρχὴν ἀσάλευτη, μὲ καρφωμένα μάτια ἐμπρὸς της, σὰ χτυπημένη. Ἐπειτα λυγίζεται, καὶ πέφτει στὸ σοφὰ μὲ μιάς, καὶ βυθίζει μέσ' στὰ χέρια της τὸ πρόσωπο, καὶ λυγμοὶ τὴν πιάνουν. κ' ἕνα κλάμα ποῦ ἀγωνίζεται νὰ τὸ συγκατήσῃ. Τρέχ' ἢ Ποθοῦλα, καὶ γονατίζει ἐμπρὸς της, πονετικά καὶ φοβισμένα.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Πέτρο Φλώρη! Πέτρο Φλώρη! Δυστυχισμένη! Ἀλλοίμονο! Πέτρο Φλώρη! Ὀϊμένεν' ὀϊμέ! Τίποτε δὲ μοῦ βγαίνει σὲ καλὸ, τίποτε δὲ μοῦ βγαίνει σὲ καλὸ. Ἡ μοῖρα μου εἶναι στρίγλα.

ΠΟΘΟΥΛΑ

Ἡ μοῖρα σου εἶναι χρυσή. Μὴν κλαῖς, ἐσὺ δὲν εἶσαι γιὰ νὰ κλαῖς...

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Νᾶρχεσαι, Ποθοῦλα μου, συντροφιά νὰ μοῦ κρατῆς ἐδῶ πέρα... Φυλακωμένη εἶμαι· εἶμαι ἔρημη. Μόνο ἐσὺ... Νὰ μὴ μ' ἀπολεύψης.

ΠΟΘΟΥΛΑ

Καὶ θὰ περάσουν ὅλα, Τρισεύγενη, καὶ τὴ χαρά σου θὰ τὴν ξανάβρης... Θυμὸς εἶτανε καὶ φοβερίσματα. Ἐσὺ δὲν εἶσαι γιὰ νὰ κλαῖς· γιατί μαζὶ σου κλαίει ὁ κόσμος ὅλος.

Ἡ Τρισεύγενη πάλι κρύβει τὸ πρόσωπο στὰ χέρια καὶ ἀπομένει σὰ σὲ βόθος).

ΠΟΘΟΥΛΑ

Τοῦ παλιόκοσμου καταλαλητὰ. Αὔριο θὲς ὅλη-μέρα νὰ σὲ συντροφιάσω: Αὔριο Κυριακή. Κι ὁ γάμος τοῦ Καραλή αὔριο.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

(ὀρθοστυλώνεται)

Ἄ ναί· ἄ ναί... Αὔριο· ὁ γάμος βέβαια.

ΠΟΘΟΥΛΑ

Κυρούλα μου, μιὰ χάρη μιὰ φορὰ θὰ σοῦ ζητήσω. Μὴν πᾶς, μὴν πᾶς σ' αὐτὸ τὸ γάμο. Δὲν ξέρω πῶς μοῦ φαίνεται μιὰ κακοσημαδιὰ γιὰ σένα. Μὴν πᾶς, μὴν πᾶς.

ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ

Ποθοῦλα μου, δὲ θὰ σὴν κάμω αὐτὴ τὴ χάρη. (Σκύβει καὶ τὴ φιλεῖ. Ὑστερα, ἀποφασισμένη κι ἀκράτητη).

Θὰ πάω καὶ θὰ παραπάω! Ἐλα νὰ σοῦ δείξω τί θὰ φορέσω αὔριο. Πέρασε κι αὔριο τὰπλόγωμα νωρὶς γιὰ νὰ μοῦ βοηθήσης τὸ ἀτόλισμα. Θὰ πάω πρέπει.

(Προχωροῦν πρὸς τὴν κρεββατοκάμαρα).

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΠΩΣ ΕΝΕΔΥΟΝΤΟ ΑΙ ΑΤΘΙΔΕΣ ΔΕΣΠΟΙΝΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΟΥ ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΥ

Ἐν εἰξεύρω ἔαν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συμβαίη τὸ αὐτὸ, ἐγὼ ὅμως ὁσάκις μεταβαίνων εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως εὐρεθῶ εἰς τὴν αἴθουσαν ἐν ἣ τὰ γυναικεῖα ἀγάλματα τοῦ ἑβδόμου καὶ ἔκτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος ἴστανται, νομίζω ὅτι ἀναξῶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Πεισιστρατοῦ, ὅτι εὐρίσκομαι ἐντὸς τῆς κοινωνίας ἧτις ἐβίου τότε εἰς τῆς Παλλάδος τὸ Ἄστυ. Αἱ μαρμαρίνοι μορφῆ μοῦ φαίνονται λαμβάνουσαι ζωὴν, καὶ ἡ φαντασία μου μοῦ παριστᾷ μίαν δωδεκάδα Ἀτθίδων δεσποινῶν, ἀηκουσῶν εἰς τὰς πρώτας τοῦ Ἄσπεως οἰκογενείας, ἑλκουσῶν τὸ γένος ἀπ' αὐτῶν τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, αἴτινες, ὠραῖαι, ἀβραῖ, λεπτοφρεῖς, ἐνδεδυμέναι πολυτελέστατα, μὲ περικυλοῦσι πληροῦσαι τὴν ἀτμόσφαιραν μὲ τὴν εὐωδίαν τῶν μύρων δι' ὧν ἠλείφοντο καὶ θαμβοῦσαι τὰ ὄμματά μου διὰ τῶν θεληγῶν των, αἵτινα τὰς ἐξίσουν σχεδὸν πρὸς τὰς ἀθανάτους θεάς. Καὶ εἶνε μακάριαι, ἀληθῶς, διότι ἡ φιλαρέσκειά των ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ θαυμαβεῖν εἰκοσιπέντε ὅλους αἰῶνας μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τῆς γενεᾶς ἐν ἣ ἔζησαν.

Διότι πᾶς καλαισθητὸς ἄνθρωπος εἶνε ἠναγκασμένος νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι αἱ Ἀτθίδες αὐταὶ ἴσαν ἐκ τῶν γυναικῶν αἴτινες εἰξευρον ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας τὸ μυστήριον τοῦ κομψότατου καὶ πολυτελέστατου ἐνδύεσθαι. Καὶ ἦτο ὁ ἑβδόμος καὶ ἔκτος πρὸ Χριστοῦ αἰῶν ἢ κατ' ἐξοχὴν ἐποχὴ τῆς ἄρας πολυτελείας τῶν ἀμφιέσεων καὶ τῆς ἀνεμιμένης διαίτης, ὡς ὁ Θουκυδίδης (Α' 6) μαρτυρεῖ, πληροφοροῦν ἡμᾶς ὅτι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη αἱ ἄνδρες τῆς ἀλιγαρχικῆς τῶν Ἀθηναίων τάξεως ἐνεδύοντο τότε πολυτελεῖς λινοῦς χιτῶνας, ἐσχημάτιζον δὲ διὰ τῆς κόμης των κροβύλον — δηλαδὴ κότσον — καὶ ἐκόσμον τοῦτον διὰ χρυσῶν τεττίγων. Προσθέτει δὲ ὁ Αἰλιανὸς (Βιβ. Δ' κεφ. ΚΒ) ὅτι ἐξερχομένους τῶν οἴκων των τοὺς ἠκολούθουν πάντοτε δοῦλοι φέροντες δίφορος δαλαδίας, διὰ νὰ μὴ κηλιδώσων τὰ ἐνδύματά των καθήμενοι ἐν τῇ ἀγορᾷ ὅπου τύχη. Καὶ ἔαν τοιαύτη ἦτο ἡ πολυτέλεια τῆς ἀμφιέσεως καὶ ἡ τρυφή τῆς διαίτης τῶν ἀν-

δρῶν, οἴκοθεν ἐννοεῖται πόσον μεγαλειτέρα θὰ ἦτο ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ τρυφή τῶν ἐγγενῶν δεσποινῶν τῆς χρονικῆς ἐκείνης περιόδου. Ἐννοίαν ἀκριβῆ τῆς πολυτελείας ταύτης παρέχουσιν ἡμῖν τὰ μνημονευθέντα ἀγάλματα τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἐν τούτοις, λίαν ἐνδεχόμενον εἶνε, κομψαὶ κυρία τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, ἐξοικειωθεῖσαι καθ' ὑπερβολὴν πρὸς τοὺς παρισινὸς συμφοῦς, νὰ μὴ συμφωνήσωσι μετ' ἐμοῦ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς κομψότητος τῶν ἀμφιέσεων τῶν Ἀτθίδων, ὡς αὐταὶ ἐμφαίνονται ἐκ τῶν ἀγαμάτων περὶ ὧν πρόκειται. Καὶ ἀληθῶς, ὅταν ὁ ἀφθαλμὸς ἐξοικειωθῇ πολὺ εἰς ἓν εἶδος ἐνδύματος, τὰ ἄλλα τῶ φαίνονται ἀλλόκοτα. Ἐν τούτοις, ἂν θελήσῃ ν' ἀποσιῆσι τις πρὸς στιγμὴν τὸν ζυγὸν τῆς ἔξεως καὶ νὰ σκεφθῇ ἄνευ προκαταλήψεως καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιᾶς καλαισθησίας, θὰ κατανοήσῃ πάραυτα τὴν ὑπεροχὴν τῆς περὶ τὴν ἀμφιέσιν τέχνης καὶ καλαισθησίας τῶν Ἀτθίδων τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, ἀπέναντι τῆς καλαισθησίας καὶ τέχνης τῶν παρισινῶν τῆς σήμερον.

Ὁ ἐξετάζων μετὰ προσοχῆς τὰ ἐνδύματα τῶν ἀγαμάτων τούτων, πεύθεται ὅτι ἡ Ἀτθὶς ἐν τῇ ἀμφιέσει τῆς ἐπέδωκε σκοπὸν πάντη διάφορον τοῦ ἐπιδιωκομένου ὑπὸ τῆς παρισινῆς σήμερον, προσπαθοῦσης μᾶλλον νὰ καλύψῃ καὶ παραμορφώσῃ τὰς γραμμὰς τοῦ σώματός της. Ἡ Ἀτθὶς, πληρεστάτην ἔχουσα πεποίθησιν ἐπὶ τὴν εὐμελειάν της, εἰξευρον, ὅτι διὰ τῆς ἀμφιέσεώς της ἔδει οὐχὶ ν' ἀποκρύψῃ, ἀλλὰ νὰ ἐπιδείξῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τελειώτερον ἀπάσας τὰς χαριτωμένας γραμμὰς τοῦ σώματός της. Διὰ τοῦτο, τὰ ἐνδύματά της ἔδει νὰ εἶνε λεπτά, ἐλαφρότατα, καὶ ἄριστα ἐπὶ τοῦ κορμοῦ της ἐπιρημοσμένα, εἰς τρόπον ὥστε τὸ σῶμα της νὰ διαγράφεται ὀλόκληρον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, χωρὶς οὔτε ἢ ὀπισθία κατατομή, οὔτε τῶν μηρῶν καὶ κνημῶν της αἱ πλήρεις χάριτος καμπύλαι ν' ἀποκρύπτονται. Τὸ λεπτόν, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σχεδὸν διαφανὲς ὕφασμα, ποικιλόμενον διὰ πλοσίων καὶ ὠραιότητων ποικιλιμάτων, ἔδει νὰ περιβάλλῃ αὐτὴν δίκην δευ-

τέρας επιδερμίδος, ἵνα ἐξάρη εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν βλέπόντων τὴν τε εὐμελείαν της καὶ τῆς σαρκὸς τὸ κάλλος, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δεικνύη τὰ μέλη της γυμνώμενα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐγίνωσκε καὶ τὴν μεγίστην χάριν, ἣν προσθέτουσιν εἰς τὸ ἔνδυμα αἱ καλῶς διευθετημέναι πτυχαὶ μετὰ τῶν ποικιλιμένων παρυφῶν των, ἔρριπτεν ἐπὶ τῶν ὤμων της τὴν διπλοῖδα, ἣτις, χωρὶς ποσῶς νὰ καλύπτῃ καμμίαν ἐκ τῶν γραμμῶν τοῦ σώματος, ἐκόσμιε διὰ μεθοδικώτατα διευθετημένων πτυχώσεων τὸ τε στήθος καὶ τὰ νῶτα. Οπόσον δὲ ἡ Ἄτθις ἐπρόσχευεν ἵνα μὴ καλυφθῇ οὐδεμία τῶν γραμμῶν τοῦ σώματός της, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι τῆς διπλοῖδος αἱ πτυχαὶ δὲν κατέρχονται οὔτε πολὺ κατωτέρω τῶν μέσων τοῦ στήθους, οὔτε ἐκ τῶν ὀπισθεν ὑπερβαίνουσι τὸ μέσον τῶν νῶτων. Ἡ λεπτὴ καὶ χαριστάτη ὀσφύς ἔπρεπεν, ἀπὸ τῶν μαστῶν μέχρι τῶν ἰσχίων, νὰ φαίνεται ἐλευθέρω, εἰς τὸ φυσικόν της σχῆμα, χωρὶς οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ σφίγγεται. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν ποδῶν τμήμα τῆς ἐσθῆτος δὲν ἐστερεῖτο πτυχώσεων. Αἱ πτυχώσεις ὁμοῦς αὐταὶ συμπτύσσονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ, διατιθέμεναι κανονικῶς ἢ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, καὶ εἴτε σχηματίζουσι πλατεῖαν ταινίαν συγκρατουμένην διὰ πορπῶν μετὰ τῶν δύο σκελῶν, εἴτε κρατοῦνται πρὸς τὸ ἐν πλάγιον διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Ἡ προσπάθεια τῆς Ἀτθίδος τοῦ ἔκτου αἰῶνος ἦτο, καὶ αἱ πτυχαί, αἱ ἀποτελοῦσαι ὄρατον κόσμημα τοῦ ἐνδύματος, νὰ ὑπάρχωσι, καὶ τοῦτο συνάμα καλῶς ἐπὶ τοῦ σώματος νὰ σφίγγεται, ὅπως διακρίνονται ἐκρινέστατα πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ ὄραιαι του γραμμαί· τὸ δύσκολον δὲ τοῦτο πρόβλημα τὸ ἔλυε λίαν ἐπιδεξίως καὶ μετὰ πολλῆς χάριτος.

Εἰς βαρῆ ἐνδύματα συνειδίξει σήμερον τὴν παρισινήν ὁ μακρὸς καὶ δομῶς χειμῶν τοῦ τόπου της, διὰ τοῦτο δὲ οὔτε τὸ θέρος δύναται νὰ ἐνδύθῃ τοσοῦτον ἐλαφρῶς, ὅσον ἡ ἀρχαία Ἀτθίς ἦτο συνειδημένη διὰ τὸ γλυκὺ τοῦ κλίματος τῆς πατρίδος της, ἔνθα ἐκ τῶν δώδεκα τοῦ ἔνιαυτοῦ μηνῶν οὐδ' οἱ τρεῖς δύνανται καθαρῶς χειμερινοὶ νὰ θεωρηθῶσιν· ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς τρεῖς μῆνας, τὸ ψῦχος δὲν εἶνε δομῶς. Ἡ Ἀτθίς ἄρα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν παρισινήν, οὐδόλως ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τὴν κατὰ τοῦ ψύχους προφύλαξιν, προκειμένου νὰ κανονίσῃ τὸν στολισμὸν αὐτῆς. Ὁ παράγων οὗτος, ὁ σπουδαιότατος διὰ τὴν παρισινήν, ἦτο ἀνυπότακτος διὰ τὴν Ἀτ-

θίδα, ἣτις ἐνεδύετο χάριν εὐπρεπειᾶς καὶ στολισμοῦ μόνον. Κατὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας, καθ' ἃς τὸν χειμῶνα ἐπικρατεῖ παροδικὸν ψῦχος, ἐκλείετο εἰς τὸν οἶκον της καὶ ἐθερμαίνετο ἐγγὺς τῆς ἐστίας της· ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον τοῦ καλοῦ καιροῦ διὰ νὰ ἐξέλθῃ. Πράγμα ἀδύνατον διὰ τὴν παρισινήν, ἣτις ἔδει ν' ἀποκλεισθῇ ἐν τῷ οἴκῳ της ἐπὶ μῆνας μακροῦς, ἐὰν ἔπραττε τὸ αὐτὸ. Ἡ Ἀτθίς, ἄρα, ἔχουσα τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας περὶ τὸν κανονισμὸν τοῦ ἐνδύματος, ὅπερ ἐκ τοῦ κλίματος τῆ ἐδίδοτο, δὲν εἶχε νὰ φροντίσῃ εἰμὴ πῶς νὰ φανῇ ὄραιότερα, κομφοτέρα, ἐλκυστικότερα· εἶχε δὲ νοημοσύνην καὶ καλαισθησίαν ἀρκούσαν διὰ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι τῆ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπινοήσῃ τεχνητῶς τίποτε ὄραιότερον καὶ καριέστερον τοῦ ἰδίου της σώματος. Συνέπεια τούτου ἀναγκαία ἦτο, ὅτι ἐφρόντιζε νὰ κατασκευάζῃ τὰ ἐνδύματά της οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιδεικνύη εὐκρινέστατα ὅλας τὰς γραμμάς τοῦ σώματός της, ὡς εἴρηται.

Ἄεον ὁμοῦς νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι καὶ ἕτερον πλεονέκτημα, ἐπίσης ἐκ τοῦ κλίματος ἀπορρέον, καὶ ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ διαίτης της ἐν μέρει, εἶχε ἡ ἀρχαία Ἀτθίς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν σύγχρονον παρισινήν· ἐννοῶ τὴν εὐμελείαν τοῦ σώματος. Ἐν Ἀθήναις, δυνατόν ἦτο νὰ εἶνε τις ἀσχημὸς τὴν μορφήν, ἀλλ' εὐμελείας οὐδέποτε ἐστερεῖτο. Ὁ εὐεργετικὸς ἥλιος, ὅστις ἀπὸ πρωΐας ἕως ἐσπέρας ἔλυε διὰ τῶν ἀκτίνων του τὰ σώματα γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν, διατελοῦντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡμιγύμων, καὶ τῆς διαίτης τὸ ἐν πᾶσι μέτρων καὶ ἐγκρατῆς, καθίστων ὅλα τὰ σώματα ὄρατα. Ἡ εὐμελία ὁμοῦς αὕτη εἶνε πράγμα πολὺ σπάνιον εἰς τοὺς βορείους τόπους, διὰ λόγους φυσικοὺς καὶ κοινωνικοὺς τοσοῦτον γνωστοὺς, ὥστε περιττὸν εἶνε νὰ τοὺς ἀπαριθμήσω ἐνταῦθα.

Ἄλλ' ἡ ἀρχαία Ἀτθίς εἶχε καὶ κάποιον ἀκόμη πλεονέκτημα, — πρὸ πάντων δὲ ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Πεισιστράτου Ἀτθίς δέσποινα. Ἀπετέλει μέρος κοινωνίας προνομιοῦχου, κοινωνίας ἐκλεκτῆς, ἣς τοὺς τρόπους τῆς διαίτης, τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ἀμφιέσεως δὲν ἠδύνατο νὰ μιμῶνται αἱ ἄλλαι κοινωνικαὶ τάξεις, ἢ τῶν δούλων δηλαδή, ἢ τῶν μετοίκων καὶ ἢ τῶν θητῶν. Ὁ συρμὸς τῆς ἐνδυμασίας, ὁ περιοριζόμενος ἐντὸς τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἐκλεκτοῦ κύκλου τῆς προνομιοῦχου τάξεως, δὲν εἶχε ποσῶς ἀνάγκην νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὰς σωματικὰς ἐλλεί-

Ο ΑΝΔΡΙΑΣ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ ΕΝ ΛΑΜΙΑ

ψεις, τὰς ἀτελείας καὶ τὰς ἀσχημίας τοῦ πλήθους. Διὰ τοῦτο, ἠδύνατο ἢ περὶ τὸ ἀμφιένυσθαι λεπτοτάτη καλαισθησία νὰ ἐξικνήται μέχρις ἄκρας τελειότητος, τέλεια ἐκ πλαστικῆς ἀπόψεως σώματα ἔχουσα ὑπ' ὄψει. Σήμερον ὁμοῦς, ὅλοι οἱ συρμοὶ δημιουργοῦνται διὰ τὸ μέγα πλῆθος, καὶ ὀφείλουσι νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει πᾶσας τὰς σωματικὰς ἀτελείας καὶ ἀσχημίας τῶν πολλῶν· ἄλλως δέ, καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν ταῖς λεγομέναις ἀριστοκρατικαῖς τάξεσιν εὐμελία καὶ πλαστικότης μείζων τῆς ὑπαρχούσης ἐν τῷ πλήθει. Οἱ πάντες καὶ τὰ πάντα ἀφωμοιώθησαν, καὶ τείνει ὁ κόσμος ὅλον ἐπὶ πλῆρη ἰσοπέδωσιν ὑπ' ὄψει τὰς ἐπόψεις, ἰσοπέδωσιν πολὺ περισσότερον ταπεινοῦσαν τὰ ὑψηλὰ πρὸς τὰ πρόσγεια, παρὰ ἀνυψοῦσαν τὰ χαμηλά.

Ἄλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὸ σημεῖον εἰς ὃ εὐρισκόμην πρὶν ἢ παρασυρθῶ εἰς τὴν σύγκρισιν τῆς ἀμφιέσεως τῆς Ἀτθίδος τοῦ ἐβδόμου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος πρὸς τὴν σύγχρονον ἡμῶν παρισινήν.

Ἀηλωθέντος ἤδη τοῦ σκοποῦ, ὃν ἡ Ἀτθίς

δέσποινα ἐπεδίωκεν ἐν τῇ ἀμφιέσει της, καὶ τῆς ἀρχῆς ἦν ἠκολούθει, τοῦ νὰ ἐπιδείξῃ εὐκρινῶς πᾶσας τὰς γραμμάς τοῦ περικαλλοῦς σώματός της, ἀξία πολλῆς προσοχῆς εἶνε ἡ τελειοτάτη γνώσις, ἣν εἶχε, τοῦ μέτρου ἐν τῇ διακοσμῆσει τῶν ἐνδυμάτων της. Παρατηρήσατε μετὰ προσοχῆς τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα περὶ ὧν πρόκειται, καὶ θὰ ἴδετε, ὅτι οὐδαμῶς ὑπάρχει ἐπ' αὐτῶν ὁ φόρτος τῶν τριχάπτων, τῶν ποικιλιμάτων, τῶν ταινιῶν, καὶ τῶν παντοειδῶν καὶ ποικιλονύμων διακοσμῆσεων, δι' ὧν οἱ παρισινοὶ συρμοὶ φορτίζονται σήμερον τὰ ἐνδύματα τῶν γυναικῶν μας. Βλέπει τις ἐν τοῖς ἐνδύμασι τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκείνων ἀτθίδων ἀξίαν ὄντως θαυμασμοῦ ἐγκράτειαν ἐν τῇ διακοσμῆσει, περιοριζομένη εἰς τὸ σύνηδες μαιανδροειδῆς ποικίλμα κατὰ τὰς παρυφᾶς, καὶ εἰς ἀνθη τινὰ ἐν ταῖς γωνίαις. Τὰ ποικίλματα εἶνε ὀλίγα, ἀλλὰ κομψότατα καὶ πολυτελῆ, διότι φέρουσιν ἀκόμη τὰ ἴχνη τῶν χρυσομάτων. Ἐπίσης, ἡ αὕτη ἐγκράτεια παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν τιμαλφῶν κοσμημάτων. Πολὺ ἀπέχουσι τοῦ

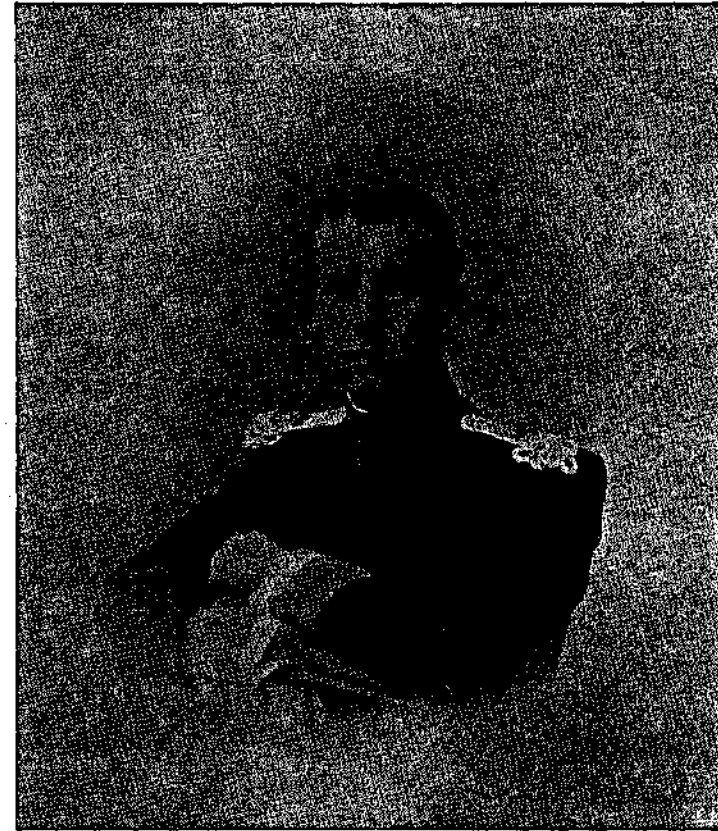
νά εἶνε κατάφορτοι ἐκ χρυσοῦ καὶ μαργαρι-
τῶν. Ἄνὰ ἐν χρυσοῦν ψέλλιον εἰς τοὺς βρα-
χιόνας, ἀνὰ ἐν χρυσοῦν ἐνώτιον εἰς τὰ ὦτα,
ἴσως ἐν δακτυλίδιον, τὸ πολὺ δὲ καὶ ἐν περι-
δέριον συγκείμενον ἐκ μίας ἢ δύο σειρῶν
μαργαριτῶν. Ἀυτὰ ἦσαν τὰ τιμαλφῆ κοσμη-
μάτα των. Καὶ τοῦτο, οὐχὶ διότι δὲν εἶχον
περισσότερα, ἀλλὰ διότι ἡ τοσοῦτον λεπτή
καὶ ἀνεπτυγμένη καλαισθησία των δὲν ταῖς
ἐπέτρεπε νὰ φορτόνωνται διὰ χρυσοῦ καὶ τι-
μαλφῶν λίθων. Τὸ πρῶτον πράγμα τὸ ὁποι-
ᾷ νὰ ἐφελκύσῃ ἐπ' αὐτῶν τὸ βλέμμα τοῦ
παρατηρητοῦ ἔπρεπε νὰ εἶνε τὸ κάλλος καὶ ἡ
εὐμέλειά των· ὅλα τὰ ἄλλα ἔπρεπε νὰ κατέχωσι
δευτερεύουσαν θέσιν, νὰ ἔρχονται ὡς ἐπιβο-
ηθητικά πρὸς ἕξαρσιν τοῦ φυσικοῦ κάλλους.
Οἱ στολισμοὶ καὶ τὰ τιμαλφῆ κοσμήματα ἦσαν
ὡς τὸ πλαίσιον τὸ περιβάλλον τὴν εἰκόνα· οὐ-
δεὶς ποτὲ καλὸς ζωγράφος στέργει, ἵνα ἡ
πολυτέλεια τοῦ πλαισίου ἐφελκύσῃ τὸ βλέμμα
τοῦ θεατοῦ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ προσέχη
μᾶλλον εἰς τοῦτο ἢ εἰς τὴν εἰκόνα του.

Ἄλλα παρατηρήσατε καὶ τὴν κόμωσιν τῆς
Ἀτθίδος δεσποίνης τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος.
Ὅποια ὑπομονή, ὅποια λεπτεπίλεπτος φρονι-
τίς, ὅποια ἐργασία, ὅπως αἱ τρίχες τῆς κεφα-
λῆς τῆς διευθετηθῶσι καλαισθητικῶς! Εἰς
τινα τῶν ἀγαλμάτων τούτων, τὸ πρὸς τὸ μέ-
τωπον μέρος τῆς κόμης ὁμοιάζει ἀληθῆς κέν-
τημα! Βλέπει τις πλήρη κοσμηματογραφίαν
ἐκτελουμένην διὰ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς.
Εἶνε προφανὲς ὅτι τρεῖς ἢ τεσσαρεσ' δού-
λαι ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους θὰ εἰργάζοντο ὅπως
μεταβάλλωσι τὴν κεφαλὴν τῆς δεσποίνης των
εἰς ἀληθῆς καλλιτέχνημα τριχοστασίας καὶ κομ-
μώσεως. Ἐπειτα, καὶ ἡ πληθὺς τῶν πλοκά-
μων, ὧν τεσσαρεσ' ἢ πέντε πίπτουσι συνήθως
πρὸς τὰ ἔμπρός, φθάνοντες μέχρι σχεδὸν τῶν
μέσων τοῦ στήθους, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ κρέ-
μανται πρὸς τὰ νῶτα, ἐμφαίνουσι φροντίδα
λεπτεπίλεπτον καὶ τέχνην πολλήν. Παρατηρεῖ
τις εἰς τὰς τρίχας τῶν πλοκάμων τούτων μίαν
λεπτὴν, κανονικὴν, καὶ ἐπιμελεστάτην βοστρύ-
χωσιν, ἢ κατασκευὴν τῆς ὁποίας θὰ ἦτο βε-
βαίως δυσχεροστάτη.

Προφανὲς εἶνε, ὅτι πολλὰς δούλεις ἀπη-
σχόλουν αἱ δέσποιναι ἐκεῖναι διὰ τὸν στολι-
σμόν των. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι
κατὰ τὸν ἔβδομον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἐν
Ἀθήναις δὲν ὑπῆρχον τὰ ἐμπορικὰ τῆς ὁδοῦ
Ἐρμού, ἀπὸ τῶν ὁποίων πᾶσα Ἀτθὶς σήμε-
ρον ἀγοράζει τὰ ὑφάσματα καὶ τὰ λοιπὰ

χρειώδη τοῦ στολισμοῦ τῆς ἔτοιμα, κομιζόμενα
παρὰ τῶν ἐμπόρων ἐξ Ἑβρώπης, ἀλλ' ὅτι τότε
ἔπρεπε ὅλα νὰ κατασκευάζωνται ἐν τῷ οἴκῳ,
κατανοοῦμεν, ὅποιον σμῆνος θερααινίδων ἐ-
χρειάζετο μία Ἀτθὶς ἀριστοκράτις ν' ἀπα-
σχολῆ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς, ὅπως δυνηθῆ νὰ
στολιζέται ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς
κοινωνικῆς τῆς περιοπῆς. Τὰ ἔρια καὶ τὸ
λίνον ἐκομίζοντο εἰς τοὺς οἴκους ἐν ἀκατεργά-
στῳ καταστάσει, καὶ ἐκεῖ, γυναικίαι χεῖρες
ἔδει νὰ μεταβάλλωσι τὰς ὕλας ταύτας εἰς νή-
ματα, καὶ τὰ νήματα εἰς ὑφάσματα, γυναι-
κίαι δὲ πάλιν χεῖρες ἔπρεπε νὰ τὰ χρωματί-
ζωσι, καὶ νὰ κατασκευάζωσιν ἐπ' αὐτῶν τὰ
ἀναγκαῖα ποικίλα δια νημάτων χρυσοῦν
καὶ ἀργυροῦν ἐν συνδυασμῷ πρὸς κλωστής
ἄλλας ποικιλοχρόους. Δὲν πιστεύω μία πλου-
σία ἀριστοκράτις τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστρά-
του νὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀπασχολῆ δούλας
ὀλιγωτέρας τῶν εἴκοσι χάριν μόνον τοῦ στο-
λισμοῦ τῆς, καὶ ταύτας ἐργαζομένας νυχθη-
μερὸν καὶ μόλις προφθανούσας νὰ ἐνδύωσι
καὶ στολιζῶσι τὴν δέσποιάν των. Πνεῦμα
ὀλιγαρχίας τότε διέπνεεν ὀλόκληρον τὴν Ἑλ-
λάδα, καὶ ὁ κόσμος κατείχετο ὑπὸ τῆς ἰδέας
ὅτι οἱ πολλοὶ ἐπλάσθησαν διὰ νὰ ὑπηρετήσωσι
τοὺς ὀλίγους. Αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι τοῦ πέμ-
πτου καὶ τετάρτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος δὲν
εἶχον ἐπικρατήσει ἀκόμη. Εὐρίσκοντο μόλις
ἐν τῇ γενέσει των.

Καὶ ἦτο διὰ μίαν Ἀτθίδα ἀριστοκράτιδα
τότε ἡ πληθὺς τῶν θερααινίδων τῆς ἐπίδει-
ξις οὐχὶ ὀλιγότερον σπουδαία ἢ ἡ πολυτέλεια
τῆς ἀμφιέσεως. Αἱ Ἀτθίδες τῆς ὑψηλῆς τά-
ξεως δὲν ἤρκοῦντο εἰς τὸ νὰ ἐνδύωνται λαμ-
πρῶς κατὰ τὰς ἐκ τοῦ οἴκου ἐξόδους των,
ἀλλ' ἔδει καὶ ὑπὸ ὅσον ἔνεστι περισσότερων
θερααινίδων ν' ἀκολουθῶνται. Αἱ δύο ἀκό-
λουθοι ἀπετέλουν τὸν κατώτατον ὄρον· ἀλλὰ
ἐπίσημος ἐπὶ πλούτῳ καὶ γένει δέσποινα ἔπρεπε
ν' ἀκολουθῆται ὑπὸ πολλῶν περισσότερων, αἵτινες,
διὰ τῆς ἀπλότητος τῆς περιβολῆς των καὶ τῆς
τραχύτητος ἦν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώ-
που καὶ τὸ σχῆμα τῶν μελῶν των ἀπέκτιον
ἕνεκα τῶν κοπιωδῶν ἐργασιῶν εἰς ἃς ἦσαν
ὑποβεβλημένα, ἀπετέλουν ἐν περιβάλλον χρησι-
μεῦον ὅπως ἐξαρθῆ ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἀντιθέ-
σεως τὸ κάλλος, ἢ εὐμέλεια, ἢ ἀβρότης καὶ ἡ
πολυτέλεια τῆς ἀμφιέσεως τῆς εὐγενοῦς δεσποίνης
των, ἥτις διέβαινε πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν θεω-
μένων ὡς πλάσμα αἰθέριον, ὡς ὃν ὑπεράνθρωπον,
θεᾶς μᾶλλον παρὰ θνητῆς ἰδέαν παρέχον.

Ο ΠΡΙΓΚΗΝ ἈΝΑΡΒΑΣ (ΤΗΣ ἙΛΛΑΔΟΣ)

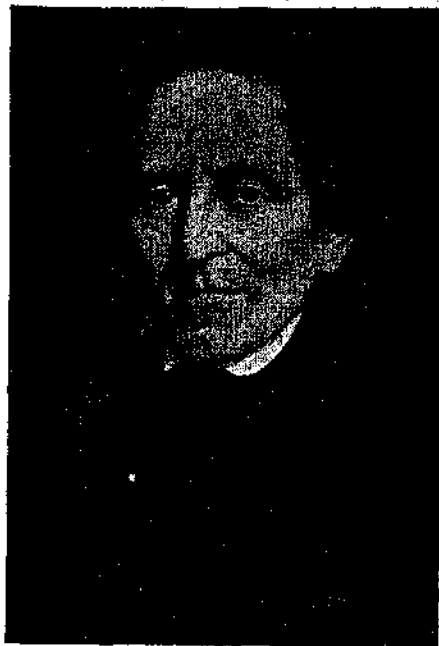
Καὶ τοιαῦται βεβαίως ἦσαν αἱ ὑπὸ τῆς
ἱστορίας μνημονεύμεναι μεγάλαι δέσποιναι
τοῦ καιροῦ ἐκεῖνον ἢ γυνὴ τοῦ Μεγακλέους
Ἀγαρίστη ἢ ταύτης θυγάτηρ ἢ νυμφευθεῖσα
τὸν Πεισιστράτον, καὶ ἡ κόρη τοῦ Ἰππίου
Ἀρχεδίκη, ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν
ἡ ἕξις ἐπιγραφή, ὑπὸ τοῦ Θούκυδίδου μνη-
μονευομένη:

*Ἄνδρὸς ἀριστεύσαντος ἐν Ἑλλάδι τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ
Ἰππίου Ἀρχεδίκην ἤδε κέκευθε κόνη,
ἢ ἢ πατρός τε καὶ ἀνδρός, ἀδελφῶν ἑ' οὐσα τυράννων,
ἢ παιδῶν ἑ', οὐκ ἦρθη γούν ἐς ἀτασθαλίην.*

Ποῖα δὲ εἶνε τῶν σκέψεών μου τούτων ἡ
κατακλείς; Ὅτι, ἐὰν αἴφνης ἀνέξῃ μία τῶν
Ἀτθίδων τούτων δεσποινῶν τοῦ ἔβδόμου ἢ
ἕκτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, καὶ παρίστατο ἐν
τῷ μέσῳ ἑνὸς ἀνακτορικοῦ χοροῦ, ἐνταῦθα ἢ
καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, ἐνδεδυμένη ὡς ἐνεδύετο διὰ
νὰ μετάσχη τῆς χορῆς τῶν Παναθηναίων ἢ τῶν

Ἐλευσινίων, θὰ ἦτο ἡ κομψότερον, καλαισθητι-
κότερον καὶ λαμπρότερον ἐνδεδυμένη πασῶν τῶν
κατὰ τοὺς παρισινούς συρμούς ἐνδεδυμένων δε-
σποινῶν τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Θὰ ἐπεσκίαζε διὰ τῆς
κομψότητός της καὶ τῆς πολυτελείας ἀπάσας, καὶ
ἄς μὴν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς τὸ
τηλέφωνον, οὔτε ὁ φωνόγραφος, καὶ οὔτε κἂν
ἡ πυρίτις. ἴσως τὰ ἀρχαῖα ἐν τῷ Μουσεῖῳ
τῆς Ἀκροπόλεως ἀγάλματα δὲν προσξενούσι τὴν
ἐντύπωσιν ταύτην ἐκ πρώτης ὄψεως διὰ τὸ
ἄτεχνον αὐτῶν, ὡς ἀναγομένων εἰς ἐποχὴν
καθ' ἣν ἡ γλυπτικὴ δὲν εἶχε προοδεύσει ἀ-
κόμη. Ἄλλ' ἀκριβεστέρα παρατήρησις ἐξαλεί-
φει τὴν πρώτην ταύτην ἐντύπωσιν, καὶ πείθει
τὸν θεατὴν, ὅτι ἐὰν τὰ ἀγάλματα ταῦτα εἶχον
ἐξέλθει ἐκ τῆς σμίλης ἑνὸς Φειδίου, ἑνὸς Ἀλκα-
μένους, ἑνὸς Σκόπα ἢ ἑνὸς Πραξιτέλους, ἢ κομ-
ψότης, ἢ πολυτέλεια καὶ ἢ χάρις τῶν ἐνδυμασιῶν
των θὰ μᾶς ἐπροξένη ἀληθῆ καταπληξιν.

Μ Α Γ Υ Ε Ρ Β Ε Ρ

Ο Χάινε αφηγείται ότι ο αυτοκράτωρ Όθων ο Γ' εισηγήθη ποτέ εις τὸν τάφον Καρόλου τοῦ Μεγάλου.

«Ὁ νεκρὸς του δὲν κείται ἐκτάδην ὡς οἱ λοιποὶ νεκροί, ἀλλὰ κάθεται ἐπάνω εἰς ἔδραν ὡς νὰ ἦτο ζωντανός. Ἐπὶ τοῦ κρανίου φορεῖ στέμμα χρυσοῦν, καὶ σκήπτρον κρατεῖ ἀνὰ χεῖρας...»

Ἦνοιξα καὶ ἐγὼ τάφον πολυένδοξον. Καὶ ἐδίσταζα νὰ τὸν ἀνοίξω. Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν βαγνερίων καιρῶν, ἐφοβούμην κάπως νὰ ἀναγνώσω καὶ πάλιν, τὸ πρῶτον ἤδη μετὰ πενταετίαν ἢ ἑξαετίαν, τὸν «Ροβέρτον Διάβολον», τοὺς «Ὀυγενότους», τὸν «Προφήτην» καὶ τὴν «Ἀφρικανίδα», τὴν τετραλογίαν αὐτὴν ἢ ὁποία ἐγκατελείφθη ἤδη χάριν τετραλογίας ἄλλης. Ἄλλ' ἀδίκως ἐφοβούμην.

Ὑπὸ τὸν νεκρικὸν θόλον ὁ Μάγυερβερ, ἐπίσης δὲν κείται ἐκτάδην προϊσταται ἐπὶ θρόνου. Οὔτε τὸ σκήπτρον ἔπεσεν ἀπὸ τὰς χεῖρας του, οὔτε ἀπὸ τὸ μέτωπόν του τὸ στέμμα καὶ ἐπαναβλέπων τὸν μέγαν τοῦτον

νεκρὸν, διελογίσθη: δὲν τὸν ἐνόμιζον τόσῳ μέγαν.

Εἶνε εἰς τῶν μεγίστων τοῦ θεάτρου μουσικῶν καὶ ὁ μέγιστος τῶν ἱστορικῶν μουσικῶν.

Ἱστορικὴ! Διαμφισβητεῖται ἐνίοτε ὅτι ἡ μουσικὴ δύναται νὰ εἶνε τοιαύτη. Ἀλλὰ διατὶ ὄχι, ἐν τῷ θεάτρῳ ἐννοεῖται; Περὶ τὴν κατανόησιν τοῦ παρελθόντος καὶ περὶ τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ, διατὶ μόνη αὐτὴ ἐκ τῶν τεχνῶν νὰ εἶνε ἀνίκανος; Τῆς πραγματικῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ἀνθρωπότητος ἢ ὁποία ἔζησε, διατὶ νὰ μὴ εἶνε ἐρμηνεύτρια ὡς εἶνε ἐρμηνεύτρια τῆς μυθικῆς παραδόσεως καὶ τοῦ κόσμου τῆς φαντασίας; «Ἐξαιρέσει τῆς μεταφυσικῆς διαλεκτικῆς (καὶ δὲν θλίβομαι διὰ τοῦτο) ἡ μουσικὴ δύναται τὰ πάντα νὰ ἐκφράσῃ», ἔλεγεν ἡ Γεωργία Σάνδη. Καὶ πρὸ αὐτῆς ἔτι τῆς μεταφυσικῆς ἢ μουσικῆς τώρα δὲν ὀπισθοχωρεῖ. Ἔχει τοὺς φιλοσόφους τῆς: διατὶ ὄχι καὶ τὸν ἱστορικόν τῆς; Ἄλλ' ὁ ἱστορικὸς χαρακτὴρ τῶν Ὀυγενότων, λόγου χάριν, ἀπαντοῦν οἱ ἄλλοι, δὲν ἔγκειται ἴσως εἰμὴ ἐν τῷ κειμένῳ — ἢ τῷ ποιήματι, ὅτι ὁ Σκριβ τοῦ Μάγυερβερ ὑπῆρξε ποιητής, — ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ἐν τῷ σκηρικῷ διακόσμῳ. Λοιπὸν, ἂς ἀποπειραθοῦν νὰ παραστήσουν τοὺς «Ὀυγενότους» ἄνευ μουσικῆς, καὶ τότε θὰ ἐννοήσουν ἂν ὁ ἱστορικὸς χαρακτὴρ εὐρίσκειται ἐν τῷ δράματι καὶ τῷ σκηρικῷ διακόσμῳ ἢ ἐν τῇ μουσικῇ; ἐκ τοῦ Σκριβ ἢ τοῦ Μάγυερβερ ποῖος εἶνε ὁ ἱστορικὸς.

Ποία εἰκὼν τῆς Ἀναγεννήσεως, τῆς γαλλικῆς Ἀναγεννήσεως, ὑπῆρξε ποτὲ περισσότερον τῶν δύο πρώτων πράξεων τῶν Ὀυγενότων καὶ πιστὴ καὶ θελκτικὴ; Φαίνεται ὅτι ἡ μουσικὴ χρονοτριβεῖ ἀκόμη εἰς τὰ περὶχωρα καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θέματος. Εἶνε ἐν ἀρχῇ μία ἐστίασις εὐπατριδῶν παρὰ τινι περιγῆπι τῆς νεότητος; ἔπειτα ἡ ἡδεῖα καὶ βασιλικὴ Τουγαῖνε καὶ ἡ λευκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Βαλουὰ ἀντανაკλωμένη εἰς ἥρεμα ρεύματα πανταχοῦ κάποια | χάρις καὶ κάποια | ἐγγένεια, κάποια ὑπερτάτη ἀστυκότης. Μετὰ τὰς τρεῖς ταύτας μέσα εἰς τὸ φῶς πράξεις, τρεῖς πράξεις εἰς τὸ

σκότος τὸ Πρε-ο-Κλέρ, τὸ Λουβρον, θόρυβος σύμμικτος καὶ ἀόριστος βοή. Κώδων σημαίνει τὸ σιωπητήριον, γυναῖκες ἄδουσι παρὰ τὴν πύλην παρεκκλησίου λιτανείας μελαγχολικῆς: οἱ παλαιοὶ Παρίσιοι ἐφησυχάζουσιν, ἀνήσυχτοι καὶ ὑπὸ τοῦ θανάτου ἀπειλούμενοι.

Ἄλλὰ πάντα ταῦτα δὲν εἶνε ἢ ἡ φυσιογνωμία τῆς ἐποχῆς. Ζητεῖτε τὴν ψυχὴν αὐτῆς; Ἡ τετάρτη καὶ ἡ πέμπτη πράξις θὰ σᾶς τὴν ἀποκαλύψουν, τὴν ψυχὴν ἢ μᾶλλον τὰς δύο ψυχὰς τοῦ μεγάλου τούτου ἱστορικοῦ γεγονότος, τῆς νεκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου τὴν ψυχὴν τὴν σκληρὰν καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἡρωϊκὴν, τῶν δημιουργῶν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν μαρτύρων.

Πλειότερον ἔτι ἢ ἱστορικὸς, εἶνε ὁ Μάγυερβερ δραματοποιὸς καὶ δραματοποιὸς κολοσσαῖος. Δὲν εἶνε ὁ μουσικὸς τῆς ψυχολογικῆς ἀναλύσεως ἢ τῆς ψυχολογικῆς ἀνατομίας, ἀλλὰ τῆς γοργότητος, τοῦ θεάτρου καὶ τῆς δράσεως. Ἐντεῦθεν δὲ ἐνίοτε, ὡς πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, κάτι τι ἐν αὐτῷ τὸ κάπως πέραν τοῦ δέοντος ἐξωτερικὸν καὶ εἰδικόν τέχνη θανατωσῶς ἀρμοζομένη εἰς τὰς περιστάσεις καὶ εἰς τοὺς χαρακτῆρας καὶ οὕτως εἰπεῖν ἰσοδύναμος ὅπως μὲ αὐτοῦς, ἀλλὰ μὴ ἀποβαίνουσα καθυπερτέρα καὶ οὕτως εἰπεῖν εὐρυτέρα αὐτῶν. Τέχνη τέλος ὡς ἡ τοῦ Γλοῦκ, ἢ ὁποία ἀναπαριστᾷ μᾶλλον ἢ ὑποβάλλει. Ὁ Μάγυερβερ συνήθως πράττει τ' ἀντίθετα τῶν ὅσα γίνονται σήμερον. Ἀντὶ νὰ προβαίη ἀπὸ τῆς ιδέας πρὸς τὸ ἄτομον, προβαίνει ἀπὸ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν ιδέαν. Μακρὰν τοῦ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀφρημένην ἐννοίαν καὶ νὰ γενικεύῃ τὰ πρόσωπα, προσωποποιεῖ τὰ αἰσθήματα καὶ τοῦτ' αὐτὸ εἶνε ἡ οὐσία τῆς δραματικῆς ιδιοφυίας.

Τῆς ιδιοφυίας ταύτης ἢ συνήθους μέθοδος ἀνευρίσκειται συνεχῶς ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Μάγυερβερ. Παρ' αὐτῷ ἐνσαρκοῦται πᾶσα σκέψις καὶ πᾶς λόγος μεταμορφώνεται εἰς σάρκα. Τὸ στοιχεῖον τῆς φαντασίας λόγου χάριν, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ Freischütz εἶνε ἰδίως γραφικόν, προσλαμβάνει παρὰ τῷ «Ροβέρτῳ Διαβόλῳ» μορφήν, μορφήν ἀνθρωπίνην καὶ ζῶσαν, τὴν τοῦ Βερτράμ. Ὁ διάβολος τοῦ Μάγυερβερ δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὸν Μερφιστοφελὴ τοῦ Βερλιόζ ἢ τοῦ Σοῦμαν. Ὁ Βερτράμ δὲν εἶνε ἢ ἀρχὴ ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ πονηροῦ: δὲν εἶνε ἢ πατὴρ σατανικὸς καὶ ὀδυνῶν. Τοῦ «Ροβέρτου Διαβόλου» πρὸς τοῦτους, παραβάλετε τὴν λύσιν πρὸς τὴν λύσιν τοῦ Ταγχούζερ. Πρόκειται καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις περὶ

τοῦ κινδύνου καὶ τῆς σωτηρίας μιᾶς ψυχῆς. Ἀλλὰ παρὰ τῷ Ταγχούζερ ἢ τε πάλιν καὶ ἡ νίκη εἶνε ὅπως ἐνδόμυχοι: ἔχουν κάτι τὸ μᾶλλον συγκεκριμένον παρὰ τῷ Ροβέρτῳ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου διαφιλονεκοῦσι τὸ κράτος ὄχι μόνον δύο ἥσοι, ἀλλὰ δύο προσωποικότητες, ἢ Ἀλέκη καὶ ὁ Βερτράμ.

Καὶ ὁ ἔρωσ; Λοιπὸν ποῖος τὸν ἐδραματοποίησε ποτὲ ὡς ὁ συγγραφεὺς τῶν Ὀυγενότων! Ἐὰν ἐν τῇ ἀθανάτῳ δυωδία τοῦ Ῥαούλ καὶ τῆς Βαλεντίνης, αἱ ἀπλαῖ αὐταὶ λέξεις «Μ' ἀγαπᾷς!» ἀποδίδουν ἦχον ὃν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπέδωκαν, δὲν τὸν ὀφείλουσι, τὸν διττὸν τοῦτον τόνον τοῦ δέους καὶ τῆς ἡδονῆς τῆς μακαρίου, εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν δραματικότητα τῆς σκηνῆς, εἰς τὸν κίνδυνον τὸν ἐπικείμενον καὶ εἰς τὸν θάνατον τὸν προσεγγίζοντα; Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θρησκείαν τέλος, «ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ τέκνου τούτου τῆς Γερμανίας πῶς ἐν τῷ θεάτρῳ δύναται αὐτὴ νὰ κηρύσσεται». Ὁ Ῥιχάρδος Βάγνερ εἶπεν αὐτά, — ἄλλοτε — καὶ εἶπεν ἀληθῆ. Τὴν θρησκευτικὴν ιδέαν τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ Βάγνερ, ὁ Βάγνερ τοῦ «Πάρσιφαλ» ἐμελλε νὰ λάβῃ ποτὲ ὡς θέμα τῶν ὑπεραιθερίων φαντασιοπληξιῶν του καὶ τῶν παθητικωτάτων του ὄνειροπολήσεων, τὴν ιδέαν ταύτην ὁ Μάγυερβερ τοῦ «Προφήτου» καὶ ἰδίᾳ τῶν «Ὀυγενότων», ὁ μέγας θεατρικὸς μουσικὸς, κατέστησεν ἐλατῆριον δραματικόν, ἀρχὴν δράσεως ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ ἀνθρωπος ζῆ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας φονεύει καὶ ὑπὲρ τῆς ὁποίας θνήσκει.

Εἶνε τι παγκάλως λαμπρὸν ὁ θρόλος καὶ τὸ σύμβολον, ἀλλὰ τὸ δράμα, ἀλλὰ ἡ ζωὴ εἶνε οὐχ ἥττον παγκάλως λαμπρά. Εἶνε γιγάντιοι τὰ νῦν οἱ προϊστορικοὶ ἄνθρωποι τῆς Edda οἱ «φέροντες τρίκινον σάγον» ἀλλὰ χθὲς ἀκόμη πόσον ἦτο ἐπαγωγὸς ὁ νεαρὸς γάλλος εὐπατριδῆς μὲ τὸ ἰωδῶς βελούδινον περιούριον καὶ τὴν χρυσοῦν ἄλυσον! Παραδεχόμεθα ὅτι ὁ Τριστάν καὶ ἡ Ἴζόλτ παριστῶσιν αὐτὸν τοῦτον τὸν ἔρωτα, τὸν ἔρωτα καθ' ἑαυτὸν — ἀλλὰ μὴ ἀρέσκουν ἐπίσης ἢ Βαλεντίνη καὶ ὁ Ῥαούλ οἱ ὁποῖοι δὲν εἶνε ἢ δύο ὄντα ἀγαπώμενα, δύο ἐκ σαρκὸς καὶ ἐξ αἵματος ἐρασταί. Τέλος τὸ μητρικὸν αἶσθημα τῆς Fides δὲν μὴ φαίνεται πέραν τοῦ δέοντος ἴδιον ἀστῆς ἀπλοικῆς καὶ παρ' αὐτῷ ἔτι τῷ πατρικῷ αἰσθηματι τοῦ Φοτάν, καὶ ὁ ἀσπασμὸς τῆς ταπεινῆς γυναικὸς πρὸς τὸν υἱὸν τῆς, παρ' ὀλίγον νὰ εἴπω πρὸς τὸ καλλιηκῆρι τῆς τὸ ὁποῖον τὴν ἔσωσε, δὲν σὲ συγκινεῖ ὀλιγώτερον τῆς

περιπτώξεως, ἐπὶ τοῦ σκανδιναβικοῦ βράχου, τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ καὶ τῆς κολαζομένης θεαίνης.

Ἄς ἐξακολουθήσωμεν νὰ θαυμάζωμεν τὸν Μάγνερβερ, καὶ εἰ δυνατὸν ἄς διατηρήσωμεν ἢ ἄς ἀναμνησκώμεν ἐν τῇ ἰδιοφυίᾳ ἡμῶν

Η Φ Ο Ν Ι Σ Σ Α *

Ἐκάθισεν εἰς τὴν κόγχην τοῦ βράχου, κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας τῆς ἔχουσα τὴν βοήν καὶ τὴν μελωδίαν τῶν κυμάτων, καὶ ἄνω τῆς κεφαλῆς τῆς ἤκουε τὴν κλαγγὴν τῶν ἀετῶν καὶ τοὺς κρωγμοὺς τοῦ ἱέρακος. Καθὼς ἀπλώθη ἡ νύκτα, ἐφεγγυβόλησεν ἀπὸ ἄστρα τὸ ἀχανές στερέωμα, καὶ ὁ ἀῆρ ὁ εὐώδης θὰ ἦτον ἱκανὸς νὰ βαλασμάσῃ καὶ αὐτὰ τῆς γυναικὸς ταύτης τὰ «πάθια». Τὸ κογγυλοειδὲς ἄντρον ἦτο μόνον τὰ τρία μπόδια ἄνω ἀπὸ τὸ κῦμα, ἀλλ' ὁ βράχος ἔως κάτω ἦτο τόσοσιν κἀκεῖνος, ὥστε ἀδύνατον ἦτο «βροτὸς ἀνῆρ» ν' ἀνέλθῃ ἢ νὰ κατέλθῃ. Ἦτο θέσις καλὴ μόνον διὰ νὰ πέσῃ τις εἰς τὴν θάλασσαν νὰ πνιγῇ, ἐὰν τὸ εἶχεν ἀποφασίσῃ.

Ἡ γραῖα ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ καλάθι τῆς τὰ δλίγα παξιμάδια ὅσα τῆς εἶχον μείνη, ἐλαιάς καὶ τυρίον, κ' ἐδείκνυεν. Εὐτυχῶς τὸ φλασκί τῆς, ἦτο γεμάτο νερόν, ἐπειδὴ τὸ δειλινὸν τὸ εἶχε γεμίσει ἀπὸ τὴν γούρναν.

Ἐκλεισε τὰ ὄμματα, καὶ ἤρρισε νὰ νανα ρίξεται μόνῃ τῆς, ὑποψιδυρίζουσα ἕνα τραγοῦδι ὡσὰν μοιρολόγι, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὕπνον. Ἐπανῆλθον πάλιν καὶ τῆς ἔστησαν πολιορκίαν οἱ φόβοι καὶ τὰ φαντάσματα. Τὸν κλανθηρισμὸν ἐκείνον τοῦ νηπίου τὸν ἤκουε συχνὰ μέσα τῆς, βαθειὰ στὰ σωθικά τῆς. Τὸ μυστηριώδες τοῦτο κλαῦμα ματαίως ἐδοκίμαζε νὰ κατασιγῆσθαι μὲ τὸ ἄσμα τὸ παραπονετικὸν καὶ ρεμβῶδες, τὸ ὁποῖον ὑπερβύριζε.

Μανούλα μου, ἤθελα νὰ πάω, νὰ φύγω, νὰ μισέψω, τοῦ ροιζικοῦ μου ἀπὸ μακριὰ τὴν πόρτα ν' ἀγναντέψω.

στὸ σκοτεινὸ βασίλειο τῆς Μοῖρας νὰ πατήσω, κ' ἐκεῖ νὰ βρῶ τὴ Μοῖρά μου, καὶ νὰ τὴν ἐρωτήσω....

* Ἴδε σελ. 438.

κάτι τι ἐκ τῆς ἰδιοφυίας ἐκείνου· κάτι τι τὸ συγκεκριμένον καὶ τὸ στερεόν, κάτι τι τὸ καθουράζον. καὶ τονόνον ἡμᾶς, κάτι τι τὸ σῶζον ἀπὸ τῶν ἀπειλητικωτάτων ἀφηρημένων ἐννοιῶν, οὐχὶ διὰ τῆς πραγματικῆς σχολῆς (realisme) ἀλλὰ διὰ τῆς πραγματικότητος.

CAMILLE BELLAIGUE

Μετάφρ. Χρ. Θεμ. Λαφαλέξη

Τῆς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ὅτι, ἴσως οἱ «ταχτικοὶ» νὰ τὴν ἐκνήθουν καὶ τὴν νύκτα ἀκόμη. Ἐὰν αὐτοὶ ἀνῆρχοντο ἐπάνω, εἰς τὰ μανδριά τῶν βοσκῶν, κ' ἔμεναν ἐκεῖ νὰ διαγυκτερεύσουν; . . . Μήπως δὲν εἶχαν γλωφὴν μωξήθραν οἱ βοσκοί, ἢ μήπως δὲν εἶχαν γάλα καὶ στρογγυλιὰτα, ἢ ἀκόμα καὶ κόττες διὰ στρογγυλισμα καὶ ψήσιμον, εἰς πρόχειρον ξυλίνην σούβλαν; Ἐὰν τυχὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς βοσκούς ἐγελάτο, κ' ἐδείκνυεν εἰς τοὺς χωροφύλακας τὸ μέσα μονοπάτι, τότε ἡ ἀποχώρησις τῆς δὲν θὰ ἐκόπτετο; Καὶ ἦτο ἀπείρως δυσκολώτερον νὰ καταβῇ, ὁποῦν ἀνέβῃ, ἐκτὸς ἂν ἐγίνετο πτερόπους κ' ἔφευγε. . .

Ἐίχε μέγα ἐνδιαφέρον νὰ ἐμάνθανε τί τοῦ εἶπαν τοῦ Λυρίγκου οἱ δύο «ταχτικοί», καὶ τί αὐτὸς εἶπε. Τὸ καλύβι τοῦ Λυρίγκου, τὸ ἐγνώριζε, ἦτον ἐπάνω στὴν ῥάχην, ὅπισθεν τοῦ βουνοῦ, καὶ ἀπέειχεν ὡς εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας. Τώρα, βέβαια, ὁ Λυρίγκος θὰ εἶχε μάθῃ τὸ διατὶ αὐτὴ κατεδιώκετο νὰ συλληφθῇ, καὶ διὰ ποίαν πράξιν κατηγορεῖτο. Καὶ μὲ τί μοῦτρα νὰ παρουσιασθῇ, τότε, στὸ καλύβι, αὐτῇ; Ἀλλὰ πιθανὸν ὁ ἴδιος νὰ μὴν ἐκοιμάτο στὸ καλύβι, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν μάνδραν τῆς ἀγέλης του, ἦτις θὰ εὐρίσκειτο ἐκεῖ κάπου. ὄχι πολὺ μακρὰν. Καὶ τότε αὐτὴ θὰ εὐρίσκει τὰς δύο γυναῖκας, τὴν λεχὼ καὶ τὴν μητέρα τῆς, θὰ τὰς ἐξάφνιζε. . . Τί νὰ κάμῃ; Ποίαν ἀπόφασιν νὰ λάβῃ;

Ἀπειρακάθη, καὶ χωρὶς νὰ κοιμᾶται ἐντελῶς, ὠνειρεύετο. Τῆς ἐφάνη ὅτι εὐρίσκειτο ἄλλοῦ, εἰς ἄλλον τόπον. Σιμὰ εἰς τὸν Ἄϊ-Γιάννην τὸν Κρυφόν, ἐκείνον τὸν Ἅγιον ὅστις ἐγιάτρευε τοὺς κρυφοὺς πόνους, κ' ἐδέχετο τὴν ἐξαγόρευσιν τῶν κρυφῶν ἁμαρτιῶν ἐκεῖ ἔξαφνα εὐρέθη. Ἀντίκριζε τὸν κῆπον τοῦ Περιβολᾶ,

μὲ τὴν γυναῖκα τὴν κατάλειστον εἰς τὴν καλύβαν, τὴν ἄρρωστην. Ἐβλεπε τὴν θύραν τοῦ φραγμένου κήπου, τὸ πηγᾶδι, τὴν στέρναν, τὸ μάγγανον. Ἄκουσεν εὐκρινῶς νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν στέρναν μία βαθειὰ, πολὺ βαθειὰ, ἀλλόκοτος βοή. Ἐταράσσειτο τὸ νερόν τῆς στέρνας, μὲ παφλασμὸν τρικυμίας, ἐφώναζε, καὶ σχεδὸν ὠμίλει ὡς ἄνθρωπος. Αὐτὴ διέκρινεν ἑναργῶς τὴν λέξιν τὴν ὁποῖαν ἐπρόφερε τὸ λαλοῦν ἐκείνο νερόν: «Φόνισσα! . . . Φόνισσα! . . .»

Ἀνετινάχθη φρίσσουσα, ξυύπνησε, καὶ διέτύπωσε πρὸς ἑαυτὴν, ὡς εἰς παραμίλημα πυρροῦ, μίαν ἀλλόκοτον ἐρώτησιν. «Τάχα τὸ αἷμα τὸ πνιγμένον φωνάζει, ὅπως καὶ τὸ αἷμα πῶς χύθηκε;»

Ἐἶτα εὐθὺς συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ προφέρῃ τῆς προσευχῆς τὰ καταπραῦντικά λόγια. «Κύριε Ἰησοῦ . . .» Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἀνεπόλησε τὰ λησιμονημένα λόγια ἐνὸς τροπαρίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀκούσει πολλὰς φορὰς εἰς τὴν νεότητά τῆς νὰ ψάλλῃ ἕνας γέρον ἱερεὺς «Ἰησοῦ γλυκύτατε Χριστέ. . . Ἰησοῦ μακρόθυμε!»

Τότε εὐθὺς τῆς ἦλθε πάλιν ὁ ὕπνος, βαθὺς καὶ διαρκέστερος. Καὶ τότε ὠνειρεύθη οἷονεὶ ὅτι ἐξαναέβη ὅλην τὴν περασμένην ζωὴν τῆς. Καὶ παραδόξως, μέσα εἰς τὸν ὕπνον τῆς, ἔβλεπε τὰ ἐπιλοιπα ἐκ τῶν ὄνειρων τῆς παρελθούσης ἡμέρας. Ἐβλεπεν ὄχι πλέον ὅτι ὕπανδρεύετο ἢ ἐπροικίζετο, ἀλλὰ ὅτι ἐγέννα. καὶ τῆς ἐφάνη ὅτι εἶχε καὶ τὰς τρεῖς κόρας τῆς συγχρόνως, τὴν Δελχαρῶ, τὴν Ἀμέρσαν καὶ τὴν Κρηνιώ, μικράς, σχεδὸν ὀμήλικας, ὡς νὰ ἦσαν τριδύμοι. Ὅτι αἱ τρεῖς, κρατούμεναι ἐκ τῶν χειρῶν, ἴσταντο ἐμπροσθέν τῆς, καὶ τῆς ἐξήτιον θωπείας, ἀσπασμοὺς καὶ φιλεύματα. Αἰφνης, τὰ πρόσωπά των, ἀλλοιωθέντα, δὲν ὁμοιάζον πλέον ὡς τῶν τριῶν θυγατέρων τῆς, ἀλλὰ προσέλαβον ὅλους τοὺς χαρακτήρας τῶν τριῶν ἐκείνων κορασιῶν, τῶν πνιγμένων, καὶ, ὡς κομβολόγιον ἐκρεμάσθησαν αἰφνης ἀπὸ τὸν λαμόν τῆς.

— Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ματούλα, ἔλεγεν ἡ μία.—
Κ' ἐγὼ ἡ Μυλσοῦδα, ἡ μικρή, ἐφέλλιζεν ἡ ἄλλη.—
Κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Ξενοῦλα, ἔλεγεν ἡ τρίτη.—
Φίλησέ μας!—Πάρε μας!—Ἡμεῖς τὰ κορίτσια σου!—Ἐσὺ μᾶς γέννησες, μᾶς ἔκαμες!—Μᾶς γέννησε. . . στὸν ἄλλο κόσμον, ἐπρόσθεσε σαρκαστικῶς ἡ Ξενοῦλα.—
Χόρεψέ μας!—Δωσέ μας μᾶμ!—Κάμε μας νάνι!—
Τραγοῦδα μας!—Καμάρωσέ μας!

Ἔ! ἀλήθεια, τῆς ἐφάνετο τόσοσιν φυσικὸν

τὸ πρᾶγμα! Αὐταὶ αἱ τρεῖς μικραὶ κορασιῶδες ἦσαν τὰ τέκνα τῆς! ὁποῖος ὀρμαθὸς ἐμψυχος, ἀνθρώπινος! . . . Νεκρωμένους, βαρὺς ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ἀφρισμένους! . . . Πῶς θ' ἀντεῖχεν ἡ γραῖα Χαδοῦλα νὰ φέρῃ, εἰς ὄλον τὸν καιρὸν, ὄλον τὸν φρικώδη τοῦτον ὀρμαθὸν κρεμασμένον ἀπὸ τὸν τράχηλόν τῆς!

Ἐξύπνησε παραλογομένη, φρίσσουσα ἐσηκάθη, ἐπῆρε τὸ ραβδί τῆς, τὸ καλάθι τῆς, καὶ ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Ἐδῶ εἰς τὴν κοιλὴν χιβάδα τοῦ βράχου, εἰς τὴν βοήν τοῦ ἐρήμου αἰγιαλοῦ, ὑπῆρχον κολλὰ φαντάσματα. Ὁ τόπος ἦτον στοιχειωμένος. «Ἄς φύγῃ κ' ἀποδῶ!»

Πάραυτα ἐπανῆλθον εἰς τὸν νοῦν τῆς οἱ λογισμοὶ τῆς οἱ ἄλλοι, οἱ θετικώτεροι. Ἐὰν τυχὸν οἱ δύο χωροφύλακες εἶχον ἀνακαλύψει τὸ κρυφὸ μονοπάτι, τὸ καλλίτερον ἦτο νὰ τρέξῃ πρὸ τοῦ κινδύνου, καὶ ἂν τοὺς συνῆντα καθ' ὁδόν, πιθανὸν νὰ εὐρίσκει διεξόδον ὀπισθεν τῆς συστάδος τῶν βράχων, χειρότερον δὲ θὰ ἦτο ἂν τὴν ἀπέκλειαν ἐδῶ εἰς αὐτὴν τὴν στενοῦραν, εἰς τὸ Κοχύλι.

Ἐτρέξε τὸν δρομίσκον τὸν ἀνωφερῆ, εἰς τὴν ἀστροφεγγιάν, ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους, καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἐφθάσεν ἀσθμαίνουσα εἰς τὸν οἰκίσκον τοῦ Λυρίγκου. Ἐστάθη διὰ νὰ λάβῃ ἀναπνοὴν εἶτα ἔκρουσε τὴν θύραν.

Περὶ ἐνὸς μόνου ἦτο βεβαία, ὅτι οἱ δύο «ταχτικοὶ» εὐρίσκοντο παντοῦ ἄλλοῦ, ἀλλ' ὄχι εἰς αὐτὸ τὸ καλύβι, ὅπου ὑπῆρχε γυνὴ λεχὼ μὲ τὴν συντροφίαν τῆς μητρὸς τῆς. Ἐὰν ἔμεναν τὴν νύκτα εἰς τὸ βουνόν, θὰ εὐρίσκοντο εἰς ἕν ἀπὸ τὰ μανδριά τῶν ποιμνίων.

Ἡ γραῖα, ἡ πενθερὰ τοῦ Λυρίγκου, ἦτις δὲν εἶχεν ὕπνον νὰ κοιμηθῇ, ὅπως δὲν ἐκοιμάτο καὶ ἡ Φραγκογιαννοῦ πρὸ ἡμερῶν, ὅταν ἐσυντρόφευε τὴν λεχὼ, τὴν κόρην τῆς, ἐσηκάθη καὶ ἠρώτησε:

— Ποιὸς εἶνε;

— Μ' ἔστειλε ὁ Γιάννης, ἀπήντησεν ἔξωθεν τῆς κλειστῆς θύρας ἡ Χαδοῦλα, χωρὶς νὰ εἰπῇ τ' ὄνομά τῆς, γιὰ νὰ κάμω γαιτρικὰ τῆς λεχῶνας.

— Τέτοιαν ὥρα;

— Δὲν ἔμφορεσα ἄνωρτερα νὰ ἔρθῶ.

— Ποῦ τὸν ἤρρες;

— Κάτω στὸ Λεχοῦνι, στὸ ρέμμα.

Ἡ γραῖα ἀπέσυρε τὸν μοχλὸν καὶ ἠνοιξε τὴν θύραν.

— Αὐτοὶ δὲν ξέρουν τίποτε, ἐσκέφθη καθ' ἑαυτὴν ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔς αὐτὲς «περνᾶει ἡ μογοιὰ μου» ἀκόμα.

Ἄμα ἐπάτησε τὸν πόδα μέσα, καὶ ἄρχισε νὰ φέρεται ὡς οἰκοκυρά. Εἰς τὸ φῶς τοῦ κανδηλίου, τοῦ καιόντος ἐμπρός εἰς ἓν παλαιὸν εἰκόνισμα, τρίπτυχον, φέρον τὸν Χριστὸν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ διαφόρους ἁγίους εἰς τὰς δύο πτέρυγας, ἐπῆγε κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ἐστίαν, σιμὰ εἰς τὴν στρωμνὴν τῆς λεχοῦς, ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐδοκίμασε τὴν φωτιά, καὶ εἶδεν ὅτι ἦτον μισοσβυσμένη. Ἐπῆρε ξυλάκια καὶ ξηρόκλαδα, ἀπὸ ἓνα σωρὸν παρὰ τὴν γωνίαν, ἔρριψεν ὀλίγα εἰς τὴν ἐστίαν, ἐφύσησε κ' ἐξάναψε τὴν φλόγα. Ἐλαβεν ἓνα ἱμβρίον, τὸ ὁποῖον εὗρισκετο ἐπὶ τῆς ἐστίας, τὸ ἐγέμισε νερόν, ἔψαξεν εἰς τὸ καλάθι τῆς, ἐπῆρε δύο ἢ τρία κλωνοράκια βοτάνων, τὰ ἔρριψε μέσα, κ' ἔβαλε τὸ ἄγγειον εἰς τὸ πῦρ.

Εἶτα, νεύουσα πρὸς τὸ μέρος τῆς λεχώνας, εἶπε σιγὰ εἰς τὴν γραίαν·

— Μὴν τὴν ἐξυπνᾶς... Σὰν ξυπνήσῃ, ὕστερα, νὰ τὸ πῆ αὐτό.

Ἡ γυνὴ ἀπήντησε διὰ νεύματος. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐξηκολούθει νὰ φυσᾷ τὸ πῦρ. Ἡ γραία, ἐν ἀμηχανίᾳ, ἐπεθύμει νὰ τὴν ἐρωτήσῃ καὶ πάλιν πῶς εὗρέθη ἐκεῖ τοιαύτην ὥραν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα. Ἡ κόρη τῆς ἔκαμνε κακὴ λεχωσιά, κ' ἐφοβεῖτο μὴν ἐξυπνήσῃ ἔξαφνα καὶ θορυβηθῆ.

Τὸ θυγάτριον, μικρὸν ῥάκος δύο ἡμερῶν ζωῆς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἔλθῃ κ' αὐτὸ εἰς τὸν κόσμον δι' ἁμαρτίας καὶ βάσανα, ἐκοιμάτο εἰς τὴν κοιτίδα του, ἀλλ' ἡ ἀναπνοή του ἦτο δύσκολος καὶ ἠκούετο ἐν μέσῳ τῆς σιωπῆς. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ὅταν τὸ φύσημά του ἐγένετο ὀπωσοῦν σφοδρότερον, καὶ τὸ βρέφος ἐφαίνετο ἔτοιμον νὰ ξυπνήσῃ καὶ νὰ φωνάξῃ, ἡ μάμμη τὸ ἐνανούριζε δι' ἑνὸς μονοσυλλάβου, «Κοί, κοί, κοί, κοί!» ἐφαίνετο δὲ τῷ ὄντι ἡ συλλαβὴ αὕτη (ἦτις φαίνεται νὰ εἶνε ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ «κοιμήσου!», ἢ αὕτη ἡ ρίζα τοῦ «κεῖμαι» ἐφαίνετο, λέγω, πολλάκις ἐπαναλαμβάνομένη, νὰ ἐξασκῆ παράδοξον ὑποβολὴν καὶ γοητείαν.

Ἡ ὥρα παρήρχετο. Εἶχον λαλήσει ἤδη δύο φορὰς τὰ δονιθία. Ἡ Πούλια εἶχεν ὑπερβῆ πρὸ πολλοῦ τὸ μεσουράνημα. Ἀπὸ τὴν ἀντικρυνὴν κορυφὴν τῆς ῥάχης, ὅπου ἦσαν ἄλλα καλύβια κατοικούμενα ἀπὸ τὰς οἰκογενείας βοσκῶν, ἠκούσθησαν μεμακρυσμένα λαλήματα.

Εἰς ταῦτα ἀπήντησεν εὐθύς τὸ λάλημα τῶν πετεινῶν ἀπὸ τὸν δονιθῶνα τοῦ καλυβιοῦ τοῦ Λυριγίου.

Ἡ λεχώνα ἐξύπνησε. Ἡ μάνα τῆς τῆς ἔδωκε νὰ πῆ τὸ φάρμακον, τὸ ὁποῖον εἶχε παρασκευάσει ἡ Φραγκογιαννοῦ.

— Κουράγιο, κοπέλλα μ', εἶπεν αὕτη μὲ πραεῖαν φωνήν.

— Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ; εἶπεν ἡ λεχώνα.

Τὴν ἐκύταξε μὲ ἀπορίαν, κ' ἐδυσκολευέτο νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ.

— Ὁ Θεὸς μ' ἔστειλε, εἶπε μετὰ πεποιθήσεως ἡ Γιαννοῦ.

— Καλὰ ποῦ ἦρθες, ἐδήλωσε τότε καὶ ἡ γραία.

Τῷ ὄντι, αὕτη, ἂν καὶ εἶχε παραξενευθῆ καταρχάς, ἐσκέφθη καὶ ἀνεγνώρισεν ὅτι ἡ παρουσία τῆς Γιαννοῦς ἦτο μία παρηγορία εἰς τὴν μοναξίαν τῶν.

ΙΑ΄.

Περὶ τὰ πρῶτα γλυκοχαράγματα, τὸ βρέφος εἶχεν ἐξυπνήσει, κ' ἄρχισε νὰ κλαυθμηρῆ. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔκαμε καὶ πάλιν «κοιμάντο». Ἐσυμβούλευσε τὴν λεχὼ νὰ βάλῃ τὸ παιδίον εἰς τὸ βυζί, διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἂν κατέβῃ τὸ γάλα. Συγχρόνως ἠκούσθη κρότος ἔξωθεν, κ' εὐθύς κατόπιν μία φωνή.

— Γρηά!... Γρηά! κοιμᾶστε;

Ἦτον ὁ Λυριγίος, κ' ἐκάλεε τὴν πενθεράν του.

Ἡ γραία ἐγνώρισε τὴν φωνήν, ἐσηκώθη κ' ἔτρεξεν εἰς τὴν θύραν.

— Ἐλα νὰ μοῦ δώσης ἓνα χέρι, ἐφώναξεν ὁ Λυριγίος. Ὁ παραγιὸς λείπει κ' εἶμαι μονάχος.

Ὁ Γιάννης φαίνεται ὅτι δὲν ἐσκέφθη κἂν νὰ ἐρωτήσῃ διὰ τὴν λεχὼ, τὴν γυναῖκά του, καὶ διὰ τὸ τέκνον του, πῶς εἶχον. Ἡσθάνετο μόνον ἐπείγουσαν ἀνάγκην, κ' ἔκραζε τὴν πενθεράν του νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὰς ποιμενικὰς ἐργασίας τῆς πρωίας, δηλαδὴ ἴσως εἰς τὸ ξεμανδριάσμα, τὸ ἀρμεγμα, καὶ τὰ λοιπὰ.

— Δὲν μπορεῖ κανεὶς μοναχὸς του, τὸ ἔρμιο!... Πρέπει νάχη τέσσερα χέρια! ἐπρόσθεσεν ὡς αὐτοδικαιολογούμενος.

Ἡ γραία ἐξῆλθε τρέχουσα. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔμεινε μόνη, μὲ τὴν λεχὼ καὶ τὸ βρέφος.

Ἐλεται συνέχεια

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

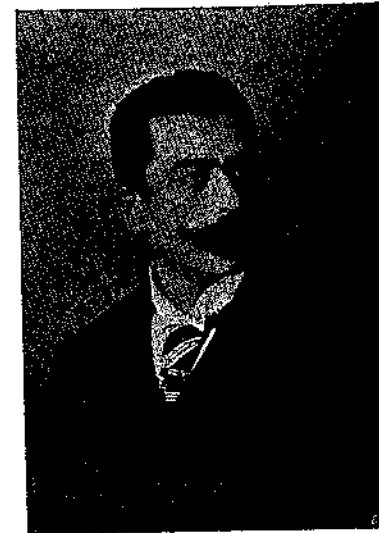
ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΚΑΪΡΟΥ

Περικλῆς Τσιριγώνης

Εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν χώραν αὐτὴν τοῦ χρήματος καὶ τῆς κοσμοπολιτικῆς ἐνεργείας ἢ ἀναζητήσις μιᾶς καθαρᾶς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς θὰ ἦτο κἂν τι ὅλως διόλου παρατράγωδον καὶ ἀσυμβίβαστον. Οἱ Ἄραβες ἢ καλλίτερον οἱ Φελλάχοι, τὸ κυριώτερον στοιχεῖον τῶν ἰθαγενῶν, ὅτι εἶχαν νὰ κάμουν τὸ ἔκαμαν, καὶ πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον δὲν φαίνονται διατεθειμένοι νὰ ἀναπτύξουν καὶ πάλιν τὸ σφρῖγος καὶ τὴν ἀκράτητον ἐκείνην ὀρμὴν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν, τῆς ὁποίας τὴν ἐνεργείαν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν ἀνευρίσκει κανεὶς παντοῦ πέρα καὶ πέρα εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἰδίως κατὰ τὸ διάστημα τῆς μεγαλοουροῦ ζωῆς τῶν, παρελθόντων αἰώνων. Σήμερον ἔχουν μόνον προσαρμόσει ἐνστικτικῶς πλέον τὸν βίον τῶν μετὰ τὴν φύσιν, σύμφωνα μὲ τὴν περιεργον φύσιν τοῦ τοῦς περιβάλλει, καὶ αὕτη ἐπιτακτικὴ τοῦς ἐπιβάλλει ὅλας τὰς ἰδιοτροπίας τῆς, ὅλα τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά τῆς καὶ ἀφήνει ἐπάνω τῶν ὡς δείγματα μιᾶς ὁμορφιάς ἀσυνειδήτου καὶ ἀπροόπτου τὰ θέλητρά τῆς τὰ μυστικά καὶ τὰ ἀφάνταστα. Ἀπὸ τοῦς ἄλλους κατοίκους τῆς ἴσως μόνον οἱ Σύροι, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῖ τῶν Βυζαντινῶν, οἱ συμμέτοχοι καὶ οἱ συνεργάται τῶν εἰς ὅλην τὴν ὑπέροχον δρᾶσιν τῶν κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἴσως μόνον αὐτοὶ δεικνύουν κάποιαν προσπάθειαν διὰ νὰ δημιουργηθῇ καὶ νὰ ἀναθάλῃ μία νεωτέρα φιλολογία καὶ τέχνη μὲ χαρακτηριστὰ ἀραβικόν. Οἱ λοιποὶ ξένοι ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Εὐρωπαῖοι πάσης γῆς καὶ πάσης χώρας, πρὸ παντὸς φροντίζουν διὰ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον εὗρισκονται ἐκεῖ. Ὅσον διὰ τὴν τροφήν τῶν τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν, ἔρχεται αὕτη ἀπὸ ἔξω, ὅπως ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὸν τόπον τῆς προελεύσεώς τῶν ἢ τῆς συμπαιθείας ἐνὸς ἐκάστου.

Καὶ ὅμως σήμερον τὸ Κάϊρον, τὸ κέντρον αὐτὸ τὸ Αἰγυπτιακόν, ἢ κοσμοπολιτικώτερον αὕτη πόλις τοῦ κόσμου τείνει νὰ γίνῃ μία καὶ ἀπὸ τὰς ὄψαιότερας καὶ τὰς περιεργότε-

Περικλῆς Τσιριγώνης

ρας πόλεις μὲ τὸν πλοῦτον ὁ ὁποῖος συρρέει καὶ τὴν ποικίλιαν ποῦ τὴν διακρίνει εἰς τὰς οἰκοδομίας τῆς καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐν γένει. Νομίζει κανεὶς ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀναγεννήσεως, ποῦ ἔκτισαν καὶ ἐστόλισαν τὴν Εὐρώπην εἰς μίαν ἐποχὴν τρελοῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὴν τέχνην, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅμως ἐμπόρων καὶ βιομηχανῶν σήμερον τὸ κατέκλυσαν καὶ κτεῖνον, δημιουργοῦν καὶ τὸ στολίζουν μὲ ὅλους τοῦς ρυθμοὺς τοῦ κόσμου ἀδιακρίτως καὶ μὲ τὰ τρελότερα γούστα. Βαθύπλουτοι Αἰγύπτιοι πρίγκηδες ἀνεγείρουν μεγαλοπρεπῆ ἀπὸ γρανίτην κτίρια τῆς γαλλικῆς ἀναγεννήσεως. Σύροι ἐγκολπώνονται τὸ art nouveau, Ἄγγλοι, Ἴταλοὶ ἀπομμούνται τοῦς τεραστίους ἀρχαίους Αἰγυπτιακοὺς ναοὺς, καὶ ἄλλοι πάλιν μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μόνον εἰς τὸν τόπον τῶν δὲν τολμοῦν νὰ κτίσουν τίποτε ἄλλο τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ὁμοιάξῃ πρὸς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς οἰκοδομίας. Δίδουν νέαν ζωὴν εἰς τὸν θεατρικόν, ποικίλον καὶ γραφικώτατον ἀραβικόν ρυθμὸν μὲ τὰ χαρακτηριστὰ παλατάκια ποῦ κτεῖνον.

Τώρα ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ περιεργὸς αὕτη τάσις εἰς ἀνθρώπους πολυασχόλους, κάπως σκληροὺς καὶ ἀναισθητοὺς εἰς ζητήματα καὶ ἰδέας

ἀπομακρυσμένης τῆς ἐνεργείας των. Τὴν ἐπιβολὴν αὐτὴν πρέπει πάλιν νὰ τὴν ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν περιεργὸν φύσιν τὴν αἰγυπτιακὴν, εἰς τὴν Σφίγγα αὐτὴν, ἡ ὁποία μὲ χεῖρ ἀπαλότατο καὶ μὲ λόγια μυστικά καὶ χαϊδευτικά εἰς τὴν ὄραν τῶν περιεργῶν δύσων τῆς ψιθυρίζει εἰς τοὺς ξένους τῆς, τοὺς σκλαβώνει καὶ πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ἄθελα τοὺς συγκρατεῖ γιὰ πάντα γιὰ νὰ καθήσῃ ὑστερα ἐπάνω τους βαρεῖα καὶ κουραστικῆ.

Ἐπάρχει εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν μονότονον καὶ ὀμαλωτάτην, ὅπου καμμία στρογγυλότης, κανένα ὕψωμα, κανέναν λόφος δὲν σταματᾷ τὸ μάτι τοῦ θεατοῦ διὰ νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ φαντασθῇ, ὑπάρχει μόλα ταῦτα καὶ τι ποῦ τὴν ξεχωρίζει καὶ τὴν διακρίνει ἀπὸ ἄλλας χώρας κάποτε ἀσπυγρώτως ὠραιότερας. Τὸ ἰδιαιτέρον αὐτὸ χαρακτηριστικὸν τὸ ὁποῖον τὴν καθιστᾷ ἐνδιαφέρουσαν, περιεργὸν, καὶ τὴν παρουσιάζει εἰς τὸ ὄμμα τοῦ καλλιτέχνου ἀνωτέραν, εἶναι μία ποικιλία, μία περιεργὴ ἀποτομος ποικιλία, μία διαρκὴς ἀντιπαράθεσις στοιχείων ἀντιθέτων καὶ ἐκθρόων, μία ἐξακολουθητικὴ ἀντίθεσις. Ἀπέραντος ἡ ἔρημος ἔξαφνα ἐκτείνεται ξηρὰ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο πλούσιος καὶ πλατὺς ὁ ποταμὸς σκορπίζει ἀφθονα τὰ νερά του καὶ ποτίζει φυτεῖαν ἀποθαμβωτικῶς πράσινην καὶ δένδρα εὐγραμὰ καὶ εὐσχημα.

Αὐτὴ ἡ φύσις ἡ ὁποία ὡς κορυφωμα, στολίδι αἰμίητο, ἔχει καὶ τὸν ἥλιον, ἕνα ἥλιον ζεστὸν καὶ ὄχι ψυχρῶς ἀσπρον, ἕνα ἥλιον ποῦ δείχνει ὅτι εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν χρωμάτων, τραβᾷ μαζί μὲ τοὺς ζητοῦντας νέαν τύχην καὶ πλοῦτον καὶ τοὺς καλλιτέχνους πτωχοὺς καὶ πλουσίους, τοὺς ἀενάους αὐτοὺς ζητητῆς τοῦ ὠραίου εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος αὐτὸς μὲ τῆς χονδρῆς καὶ βαρεῖς ὡς μέταλλον ἀκτίνες του ὡς ἕνας Θεὸς ἀφρικανικός, ζωντανὸς καὶ ὄρατος δίδει ζωὴν εἰς τὰ ἄψυχα, ἀλλάζει τὴν ὄψιν καὶ τὴν τιμὴν τῶν πραγμάτων, γεννᾷ τὴν κίνησιν θερμὴν, τὴν ἐνδύει μὲ τὰ ὠραιότερα καὶ φανταστικώτερα χρώματα, καὶ πίπτων ἐπάνω εἰς τὰ ζωντανὰ δίδει εἰς αὐτὰ τὴν εἰκόνα κόσμου ὀνειρωδούς καὶ φανταστικοῦ.

Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ κνηγοῦν εἰς τὴν τέχνην των τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν εἶναι καὶ ὁ ἐν Καίρῳ ἀπὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένος Ἕλληνας καλλιτέχνης κ. Περικλῆς Τσιριγώτης. Ἀκατάσχετος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχὴν ὅπως ὅλοι οἱ

συνάδελφοί του ζωγράφοι, ἐρρίφθη εἰς τὸν θησαυρὸν τὸν ὁποῖον ἔβλεπεν ἐμπρὸς του καὶ ἀκάματος ἐδημιούργησε τὸ ἔργον του ὅπου πολλὴ ζωὴ καὶ παρατήρησις βαθεῖα ἀπαντᾷ. Μία ἀφέλεια καὶ ἀκρα πιστότης ἰδίως χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τοῦ κ. Τσιριγώτη. Προσπαθεῖ πάντοτε νὰ ἀπεικονίσῃ ὅτι βλέπει ἐμπρὸς του, ὅπως τὸ βλέπει καὶ ὅπως ἔχει, καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ χρώματα δὲν ζητεῖ τὴν ἐντύπωσιν τὴν γενικὴν τὴν κυριαρχοῦσαν, ἡ ὁποία ἀπαρτίζει τὸν τόνον τῆς εἰκόνας. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἴσως λείπει ἡ ποιήσις ἢ ἀνωτέρα, ἢ πάντοτε σχεδὸν τεχνική, ἐπιτυγχανομένη συχνότατα διὰ τῆς παραθέσεως ἑνὸς χρώματος δίπλα εἰς τὸ ἄλλο, χωρὶς αἰτίαν, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον διὰ νὰ τεθῇ εἰς κίνησιν μὲ κάποιαν δόνησιν ὅπως μουσικὴν ἢ χάρις καὶ ἡ ὁμιλίη τοῦ πρώτου τοῦ χαρακτηρίζοντος καὶ δίδοντος κυρίως τὴν αἴγλην εἰς ὅλον τὸ ἔργον. Ἄλλ' ὁ κ. Τσιριγώτης γνωρίζει νὰ εὐρίσκη ἐτοιμοὺς τὰς συνθέσεις του εἰς τὴν φύσιν. Ὅλαι αἱ εἰκόνας του αἰ παριστῶσαι στιγμὰς καὶ φάσεις τοῦ βίου τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ὡς *Μία βιομηχανικὴ γωνία, Ἀραβικὴ πανήγυρις, Ὁ φιλικατζῆς, Ὁ χασιμοπότης*, εἶναι χαρακτηριστικώταται καὶ ἀληθεῖς. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα διαβλέπει κανεὶς τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἐπιμονὴν μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ καλλιτέχνης ἠθέλησε νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ σπουδάσῃ τὸν περιεργὸν αὐτὸν καὶ γραφικώτατον ὑπαίθριον βίον. Κάποτε ὅμως κατορθώνει νὰ γείνη τελείως καὶ ποιητῆς καὶ μάλιστα λυρικός ποιητῆς, ὅπως *Εἰς τὴν Ἐρημον* τὴν εἰκόνα τὴν ὁποῖαν δημοσιεύουν τὰ «Παναθήναια». Μία ἀπειρὸς μελαγχολία ὡς ἕνας θρήνος σιγανὸς ξεφεύγει ἀπὸ αὐτὴν, θρήνος δι' ἕνα θῦμα, μίαν πτωχὴν καὶ ἀδικημένην καμήλαν, δουλεύτραν καὶ σκλάβαν τῆς ζωῆς. Πολυπληθῆ ἐπίσης σίτσα καὶ μισοστελειωμέναι εἰκόνας, σκορπισμέναι εἰς τὸ ἔργαστήρι του ἐξωτερικεύουν τὴν ψυχὴν τοῦ καλλιτέχνου εὐρισκομένου ἀπέναντι τῆς φύσεως.

Ἄλλ' ἀγαθώτατος καθὼς εἶναι ὁ συμπαθὴς καὶ ἀφελὴς Κερκυραῖος καλλιτέχνης, ἦτο φυσικώτατον νὰ συνδέσῃ πολλὰς γνωριμίας καὶ φιλίας καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ μείνῃ καὶ νὰ συνδεθῇ περισσότερο μὲ τὸν τόπον. Ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ἐγνώρισε τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔκαμε τὰς σπουδὰς του καὶ ὑστερα τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν, μολονότι δὲν ἔκτισε κανένα παλάτι, σὰν νὰ τὸν κρατῇ μὴ μυστικὴ δύναμις δὲν εἴμπορεῖ νὰ ξεκολλήσῃ. Καὶ σήμερον ὁ κ. Τσιριγώτης ἔῃ εἰς τὸ Καίρον ὄχι

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Μία ἐμφάνισις

Τί ἀπροσδόκητον πρᾶγμα! Ἦτο ὁ Ἀποστόλου. Τὸ βράδυ τῆς περασμένης Τετάρτης ὤρμησεν αἰφνιδίως μέσα εἰς ἕνα ἐστιατόριον τῆς ὁδοῦ Σταδίου, καὶ ἀφήσαμεν νὰ πέσουν τὰ πηροῦνιὰ μας ἀπὸ τὴν ἐκπληξιν. Μὲ τὴν δρειχαλκίνην του κεφαλὴν, τὴν στιλπνὴν, τὴν ἐντελῶς Ρωμαϊκὴν, εὐσωμος καὶ ρωμαλέος καὶ σχεδὸν παχύσαρκος ὁ Ἕλληνας δέξυφονος ἀνεξήτηται κάποιαν γωνίαν μὲ μεγάλην προσπάθειαν νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀναγνωρίσεις. Ἦτο ὁ ἴδιος. Ρώμην γεμάτος, στερεὸς Ἀθηναῖος, αἰωνίως καὶ ἀναλλοιώτως Ρωμῆς. Μόνον κάποια λευκότης ἀπειλοῦσα προφανῶς τὰ ὄραϊ του μαλλιά ἔφεγγεν ἤδη ζωηρῶς εἰς τοὺς κροτάφους. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπροχώρει βιαστικὰ μέσα εἰς τὸ πολυκόσμον ἐστιατόριον προσπαθῶν νὰ τρυπώσῃ, μία ἀφελὴς φωνὴ τὸν ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν καταγωγὴν του καὶ εἰς τὰς ἀναμνήσεις του.

— Γιάννη!

Ὁ Ἀποστόλου ἔστρεψε. Ἦτο ἡ φωνὴ ἑνὸς συγκαταδόρου τῶν παλαιῶν ἡμερῶν. Ἀντήχησε κάποιον φίλημα ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ ἐκεῖνα ἑλληνικά, τὰ ἠχηρά. Τὸ τραπέζι ἀνεστατώθη καὶ ὁ καλλιτέχνης μὲ τὴν ὄραϊαν καταστροφὴν κόμην ἐκάθησε. Τὸν ἐκάλει ἤδη ἡ κεχοιμαρῆνία λάμπρις ἑνὸς ποτηριοῦ ἀττικῆς ρετσίνας. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοξενία ἔννοεῖ νὰ τοῦ χαλάσῃ τὸν λαιμόν. Ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ φέρῃ ἀντίστασιν; Ὁ Ἀποστόλου καθὼς ξεύρετε εἶνε ρωμῆς. Μόνον ἡ φωνὴ του ἤλλαξεν ἔξω. Ἀλλὰ εἰς τὸν ξένον κόσμον ποῦ γυρίζει ὁ φημισμένος καλλιτέχνης, περιφέρει ἕνα βᾶδισμα καθαρῶς τῶν ἀθηναϊκῶν πεζοδρομίων, καπέλλο ἀκόμη ἀθηναϊκώτατον μὲ τὸ σχῆμα του καὶ μὲ τὸν τρόπον ποῦ τὸ φορεῖ — ἡμισυ ἐπὶ δεξιᾷ-ἕνα — Ἀθηναῖον τέλος πάντων ὁ ὁποῖος ξεφανισθεῖσαι μὲ τὰ χαθῆ μέσα εἰς τοὺς ξένους πληθυσμούς. Αὐτὸς ἦτο τὴν στιγμὴν ποῦ ἐκάθησεν εἰς τὸ τραπέζι τοῦ ἐστιατορίου τῆς ὁδοῦ Σταδίου. Δίπλα του εἶχεν ἕνα ἄνθρωπον μὲ τὸν ὁποῖον πρὸ 20 ἐτῶν ἐτραγουδοῦσαν εἰς τὰ καντούνια τῆς συνοικίας Νεαπόλεως. Αἱ ὄραϊαι τῶν καντουνηῶν ἐγήρασαν τώρα ἐξαφανισθεῖσαι μὲ τὰ μπαλκονάκια εἰς τὰ ὁποῖα ἐπότιζαν βασιλικούς, ὁ Ἀποστόλου ἔγεινε καλλιτέχνης ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ὁ σύντροφός του ἔμπορος εἰς ἕνα δρόμον τῶν Ἀθηνῶν. Μία κοινὴ ἀνάμνησις ὑπάρχει πλέον

ΚΩΝΣΤ. ΜΑΚΡΗΣ

πλέον μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν ἐκείνον ποῦ ἔχουν ὅλοι οἱ νεοφερμένοι καλλιτέχναι στήνοντες τὰ ἔργαστήριά των μέσα εἰς τὰ στενά καὶ ἀδιέξοδα σοκάκια τοῦ Μούσκη εἰς παλαιὰς καὶ ἐγκαταλείμμενας φαντασμαγορικὰς ἀραβικὰς κατοικίας καὶ προσπαθοῦντες νὰ ἐξοικειωθοῦν μὲ τὴν φύσιν καὶ μὲ τὴν ζωὴν. Ἡ χώρα πλέον ἔχασε δι' αὐτὸν τὴν ποικιλίαν ἐκείνην εἰς τὰς σκηνὰς τῆς τὰ χρώματα καὶ τὰς κινήσεις. Ἔτσι εἶναι ἡ Αἴγυπτος κουράζει. Εἶνε εὐτυχῆς ὅταν ἠμπορεῖ νὰ μείνῃ εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργαστήριόν του κείμενον πλέον εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν συνοικίαν, καὶ ἐργατικὸς καὶ τακτικὸς καθὼς εἶναι, πρᾶγμα ἀρετὰ σπάνιον εἰς καλλιτέχνους — νὰ ἐργάζεται ἀπὸ πρωίας μέχρι ἐσπέρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς προσωπογραφίας. Ἄλλ' αἱ προσωπογραφίαι του δὲν ὑστεροῦν καθόλου τῶν ἄλλων ἔργων του, ἴσως μάλιστα ὁ κ. Τσιριγώτης εἶνε μᾶλλον προσωπογράφος. Δύο προσωπογραφίαι του στολίζουσαι τὴν αἴθουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ πατριαρχείου Καίρου, παριστῶσαι δύο εὐεργέτας τῆς ἐκεῖ ὀρθοδόξου κοινότητος, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἀμπετείου σχολῆς καὶ τοῦ Ἀχιλλοπούλου, εἶνε ἴσως ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἔργα του. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα συνθέσεις του, ὡς *Μία φιλικὴ συμβολὴ* καὶ τὸ χαριτωμένο παστὲλ του τὰ *Ἐπιδόρπια τοῦ παποῦ* εἶνε μᾶλλον προσωπογραφίαι ἐλευθέραι. Εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ ἦσαν καὶ πρόσωπα διαβλέπει κανεὶς αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ ζωγράφου.

Κάτι τι τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ἰδιαιτέρως τὸν κ. Τσιριγώτην εἶνε ὅτι ὅταν δὲν σχεδιάζει μελετᾷ, καὶ μελετᾷ βιβλία τεχνικὰ καλλιτεχνικὰ καὶ φιλολογικὰ. Ἀγαπᾷ τὴν τέχνην του καὶ ἀρέσκειται νὰ τὴν μεταδίδῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὡς ἐκ τούτου κατέστη λαμπρὸς διδάσκαλος καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διατελεῖ καθηγητῆς εἰς διαφόρους ξένους σχολὰς τοῦ Καίρου, καὶ δίδει μαθήματα εἰς φιλοτέχνους. Ἄλλ' ἡ ἐπιθυμία του εἶνε νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας δὲν εἶδε ποτὲ καὶ νὰ διδάξῃ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν σχολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Πολυτεχνείου. Ἴσως ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ἀρμόζει περισσότερο μία θέσις ἐκεῖ εἰς τὸν ἐργατικώτατον καὶ ἀγαθώτατον Κερκυραῖον καλλιτέχνην, ἡ ὁποία μάλιστα ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ αἰτία διὰ νὰ γλυτώσῃ καὶ ἀπὸ τὰ ἀσπλαγνα νύχια τῆς φοβρᾶς Σφιγγῆς.

ζωντανή σήμερα, το ποτηράκι της αττικής ρετσίνας - ο τρόμος του Αποστόλου όταν ξερχεται εις την γενέτειραν γην. Πρὸ πέντε ἐτῶν ὅταν ἔπαιξεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἓνα δολοφόνον Γκιουβέτσι, τὸ ὁποῖον τὸν παρεμόνευσε εἰς κάποιαν βρίθουσαν ἀναμνήσεων παλαιῶν ταβέρναν τῆς Πλάκας, τοῦ ἐδώρησε τὴν σχετικὴν βραγχνάδα. Τί πειράζει! Αὐτὴ ἡ ρουφιζιά τῆς ρετσίνας μέσα εἰς ἀναμνήσεις ποῦ μιλοῦν μὲ τὸ στόμα παλαιῶν κανταδόρων, δὲν ἐξαγοραζονται.

Ἦλθε καὶ ἐκάθισε κατόπιν δίπλα εἰς τὸν καλλιτέχνην κάποιος ὁμοτράπεζος, βωβός, σκεπτικός.

— Ρεμβάζετε, τοῦ εἶπεν ὁ Ἀποστόλου.

— Βέβαια κάπως ρεμβάζω, ἀλλὰ ἡ παρουσία σας φταίει. Ὀνειρεύομαι ἀπλούστατα ἓνα μελόδραμα ἑλληνικόν. Τί γελάτε παρακαλῶ; Σεῖς Ἴταλὸς ἢ Ρώσος, ὁ Νικολάου Γάλλος ἢ Αἰγύπτιος, ἢ ἑλληνὶς Δαρκλαῖ εἰς τὴν Ἀμερικανὴν, εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, δὲν ἤξεύρω ποῦ... Ἀλλὰ τέλος πάντων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σᾶς ἀνακαλέσῃ ἢ Ἑλλάς, ὅπως θὰ ἀνεκάλει ἓνα πρόξενόν τῆς ἢ ἑλληνικὴ κυβέρνησις;

— Καὶ τί νὰ μᾶς κάμῃ. Εἶπεν ὁ Ἀποστόλου.

— Νὰ σᾶς στήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου. Ἐνας Ἀποστόλου, ἓνας Νικολάου, μία Δαρκλαῖ, μερικοὶ ἄλλοι Ἑλληνες ποῦ δὲν τοὺς ξεύρομεν ἀκόμη ἐδῶ νὰ ἀπαρτίσετε τό...

— Τὸ ἑλληνικὸν μελόδραμα; Διέκοψεν ἓνας ἱμπρεσαρίος.

— Μάλιστα, κύριέ μου.

— Ἀρκεῖ, διότι χρειάζονται 150 χιλιάδες φράγκα τὸ ὀλιγότερον.

Ὁ δνειροπόλος ἐσκέφθη ὅτι καὶ 150 δραχμαὶ θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετ' ὀλίγων δὲ ἐκλείπειν ἢ συζητήσις μὲ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν ἐνὸς ἄλλου.

— Ἄν ἦτο δυνατόν νὰ συνδεδῆ τὸ πρᾶγμα μὲ τὸ μονοκίλιον τῆς σταφίδος... Νομίζω ὅτι εἰς τὸ 35ον ἄρθρον τῆς συμβάσεως δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ μία διάταξις περὶ μελοδράματος.

Τὰ ποτήρια τῆς ρετσίνας συνεκρούσθησαν ἐν μέσω πικρῶν γελῶτων. Ὁ Ἀποστόλου ἦτο περαστικός· ἔφυγε τὸ ἄλλο πρωὶ, ἀποκομίζων εἰς τὴν Ἴταλίαν πολλὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔλαβεν. Ἐξ Ἑλλάδος περὶ τῆς ἀπαρτίσεως καὶ τῆς ἀνασυστάσεως τῶν ἐπαρχειῶν...

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΟΙ δύο τελευταῖοι τόμοι τοῦ ἔργου τοῦ Ἴταλοῦ συγγραφέως Τοῦλλο Μασσαράνι «Ἱστορία καὶ Φυσιολογία τῆς τέχνης τοῦ γελώτος», εἶναι μία φιλολογικὴ σελὶς ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος μέχρι σήμερον. Εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Μασσαράνι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἴδῃ τυπωμένον ἀπέθανε ἅμα ἐφθασε εἰς πέρας τῆς μελέτης του, πρὸ ἐνὸς ἔτους. Ὁ Μασσαράνι ἠνέκλησε τὸ θέμα του ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν μεγίστων συγγραφέων ὄλων τῶν ἐθνῶν: τοῦ Δάντε, τοῦ Βοκακκιου, τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Δίκενς, Θεοβιάντες, Λόρε δὲ Βέγα, Βιλλῶν, Οὐγκώ, Χάινε, Μπίνε, Λεοπάρδι μὲ πολλὴν τέχνην καὶ μέθην καὶ εὐρυμάθειαν. Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι ἕξ ἴσου ἔργον σκέψεως καὶ ἔργον τέχνης. Διαβάσεται ὅπως διαβάσεται ἓνα μυθιστόρημα, λέγει ὁ κριτικὸς τῶν Α. Ἀγρέστι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον λαμβάνομεν τὰς πληροφορίας αὐτάς.

ΤΗΝ ἐπαύριον τῆς ἐκστρατείας τῆς Κίνας, τὴν δηλωθεῖσαν χώραν, γεμάτην ἀπὸ πτώματα ἀνθρώπων καὶ πτώματα ζώων καὶ ἔρεπια, περιγράφει μὲ τὴν λεπτήν καὶ ἐπαγωγὴν τέχνην τοῦ εἰς τὸ τελευταῖον τοῦ βιβλίου «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Πεκίνου» ὁ Πέτρος Λοτί. Σκηναὶ φρέσκις, ἐμνημόσυται μελαγχολικῶς παρουσιάζονται εἰς κάθε βῆμα τοῦ ταξειδιούτου συγγραφέως. Ἀλλὰ τὸ κάλλος τοῦ βιβλίου τούτου ἀποτελεῖ ἡ περιγραφή τῆς αυτοκρατορικῆς πόλεως, τῶν ἀνακτόρων, τῶν θαυμασιῶν καὶ ὄνειρωδῶν τοπίων, τῶν ναῶν βυθισμένων εἰς τὴν σκάνην καὶ εἰς τὴν ποιήσιν τοῦ παρελθόντος. «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Πεκίνου» θεωροῦνται ὡς ἐν ἀπὸ τὰ καλλίτερα βιβλία τοῦ γάλλου μυθιστοριογράφου.

Εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα τοῦ Μονάχου, ὁ κ. Κρομμβάχερ, ἐπανερχόμενος εἰς τὸ ζήτημα τῆς μελέτης του περὶ τῆς λαλομένης νεοελληνικῆς γλώσσης, τὴν ὁποῖαν ἐδημοσίευσεν τὰ «Παναθηναῖα» λέγει ὅτι δὲν ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἐπικριτάς του, ὡς στερομένους καὶ τῶν στοιχειῶδων γλωσσικῶν γνώσεων. «Καθε γράφων καὶ διαβάζων Ἑλληνα, λέγει, θεωρεῖ ἐαυτὸν τελείως ἀμόδιον ν' ἀποφανθῆ εἰς τὰ γενικά καὶ πλήρη δυσχερεῖαν εἰδικὰ ζητήματα τοῦ γλωσσικοῦ προβλήματος. Ἐκ τούτου καὶ ἡ ἀπειρία τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὴν μελέτην μου περὶ τοῦ ζητήματος τῆς γραφομένης ἑλληνικῆς γλώσσης».

Ἐν τούτοις ἀπαντῶν εἰς ἓνα τῶν ἐπικριτῶν του τὸν κ. Κλ. Νικολαΐδην ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ διγλωσσία ὑφίσταται καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς. ὁ κ. Κρομμβάχερ λέγει ὅτι ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ὑπάρχουσα διαφορά ὅπως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς διαλέκτους ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τὰς διαφορὰς τῆς γραφομένης καὶ λαλομένης γλώσσης ἢ ὁποῖα εἶναι μεγαλειτέρα καὶ οὐσιωδέστερα. Συγχρόνως ἀνασκηνάζει τὰς ἱστορικὰς ἀνακριβείας τοῦ κ. Νικολαΐδου, αἱ ὁποῖαι τὸν κάμουν νὰ μὴ θέλῃ νὰ συζητήσῃ μὲ τοὺς ἐπικριτάς του.

ΝΕΑ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΑΠΟΚΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ Β. ΒΑΙΘΟΗΚΗΣ

1. Τμήμα χειρογράφων.

Δωρεὰ Νικολαίου Πετισῆλη ἱατροῦ.

Συλλογὴ 22 χειρογράφων συγγραμῶν τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους Νεοφύτου Λοῦκα. Αἱ πλείους αἱ εἰδήσεις, τινὲς φέρουσιν σημεῖα ἢ διορθώσεις τοῦ ἰδίου καὶ τινὲς ἀνέκδοτοι ὄλως.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ δωρεὰ αὐτὴ κατέλαβε ἐν τῷ τμήματι, τοὺς ἀριθμοὺς 2215 ἕως 2235 (τῆς μίαις συγγραφῆς περιωδεύσεως εἰς δύο ἀντίγραφα).

Αἱ συγγραφαὶ αὐταὶ περιστρέφονται εἰς τὴν διαρκόθμιαν τῶν τῆς Ἐκκλησίας, πολιτείας καὶ ἐκπαιδεύσεως.

2. Ἱστορικὸν ἀρχειὸν τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης

α' Μεγάλῃ δωρεὰ τοῦ στρατηγῶ Ν. Μακρῆ.

Ὁλόκληρον τὸ Ἀρχειὸν τῆς οἰκογενείας Μακρῆ. Εἰς αὐτὸ ἀνήκουσιν ἔγγραφα ἱστορικὰ πρωτότυπα καὶ ἀνέκδοτα τῶν ἐτῶν 1820 ἕως 1833 ἐν ὄλῳ τῶν 454. Κατέλαβον ἐν τῷ τμήματι τὸν ἀριθμὸν 2237.

Στρέφονται τὰ ἔγγραφα ταῦτα κυρίως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Στερεῆς Ἑλλάδος.

Τὸ Ἀρχειὸν τοῦτο κοσμεῖται δι' ἐπιστολῶν τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ Ἀνδρούτσου, τοῦ Βαρνακιώτου τοῦ Ἀνδρέα Καραϊσκού τοῦ Γ. Καραϊσκάκη τοῦ Τζαβέλα, ὡς καὶ τῶν Σκαλωτῶ, Πανουργιά, Δουβουνιάτη, Τσόγκα, Ράγκου, Ἰσκού Σιαδήμα, Κατσιγογιάννη, Κοντογιάννη, Σαράκα, Γκούρα, Ἀλέξη Βλαχοπούλου, Γιολδάση καὶ ἄλλων.

Ἐπίσης ὑπάρχουσιν ἐπιστολαὶ τοῦ στρατηγῶ Δ. Μακρῆ ὡς καὶ τοῦ Καποδιστριαίου Μαυροκορδάτου, Τζορτζ Κόρχαν καὶ τοῦ διασχήμου Μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου.

β' Ἐπίσης παρεχώρησεν εἰς τὸ ἱστορικὸν Ἀρχειὸν τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης ὁ ἐν Σύρῳ λόγιος ἱστοριοδίφης κ. Περικλῆς Ζερλέντης πολυτίμων σειρῶν Ναξιακῶν ἐγγραφῶν χρησίμων κυρίως ὑπὸ γλωσσολογικὴν καὶ τοπογραφικὴν ἔποψιν. Ἡ σειρά αὕτη κατέλαβε τὸν ἀριθμ. 2238 ἐν τῷ ἀρχειῷ.

γ' Ἐπίσης ὁ Ἐπιμελητὴς κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου ἔδωκεν 29 ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος μεταξὺ τῶν ὁποῖων τὸ ἐπίσημον ἔγγραφον πρὸς ἀνάγκησιν τοῦ Ἀρείου Πάγου τῶν προϋχόντων καὶ ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (Ἀθηνῶν, Λεβαδείας, Θηβῶν, Σάλωνος καὶ Ταλαντίου) γραφέν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1822. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα κατέλαβον τὸν φάκελον 2239.

Δωρεὰ Δ. Βικέλα

α') Πέντε ἀντίγραφα μεσαιωνικῶν δημοδῶν ποιήσεων, ἀντιγραφέντα ἐκ χειρογράφων εὐρισκομένων ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῶν «Δημοδῶν ποιήσεων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος» Γουλιέλμου Βάννερ καὶ συμπληροῦντα οὕτω συλλογὴν τοιούτων δωρηθέντων ἐν ἔτει 1891 ὑπὸ τοῦ ἰδίου κ. Βικέλα. (Ἀριθμὸς 1289 χειρογράφων). β') διακόσια ὄγδοηκοντα (280) ἐκδόσεις καὶ ἄλλα σπουδαιότατα ἔγγραφα τοῦ Γάλλου πλοιάρχου καὶ κατόπιν ναυάρχου Γαλιάνδου προεστιαμένου τῆς ἐν Ἀνατολῇ μοίρας τοῦ γαλλικοῦ στόλου κατὰ τὰ ἔτη 1828-1834, περὶ τῶν συμβάντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς τόσον κρισίμου καὶ περιπετειώδους διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅν ὑπῆρξεν μάρτυς γ') ἐσφραγισμένον δέμα, περιέχον ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα καὶ ἀνήκον τῷ ἐπι θνητατοῦ γαμβρῶ τοῦ Σπένκερ Δανφ' Ἰωάννη Πίω. Κατ' ἀξίωσιν τοῦ δωρητοῦ τὸ δέμα τοῦτο δὲν θέλει ἀνοικθῆ εἰμὴ μετὰ θάνατον αὐτοῦ δ' τὰς κρίσεις καὶ εἰδήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων περὶ Ἑλλάδος κατὰ τὰ ἔτη 1835-1845 ἀποκεκομμένας καὶ δεδεμένας εἰς μέγαν τόμον (Scrap - book) ὑπὸ τοῦ θερμοῦ Γάλλου φιλέλληρος Ἐϋχθαλ.

Αἱ δωρεαὶ αὐταὶ τοῦ κ. Βικέλα κατέλαβον ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων τοὺς ἀριθμοὺς 2240, 2241, 2242 καὶ 2243.

Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ «Βυζαντινοῦ Δελτίου» τοῦ Μονάχου δημοσιεύεται ἀξιόλογος καὶ περιεργωτάτη μελέτη περὶ τῶν ἀποικιακῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ ἰδίως Σύρων καὶ Ἑλλήνων ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μεσαιῶνος. Ἡ μελέτη αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν κ. Α. Μπρεζιέ καὶ παρουσιάσθη ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ 13ον ἐν Ἀμβούργῳ συνέδριον τῶν Ἀνατολιστῶν.

Εἶναι ἰδίως περιεργὸν εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν διὰ ἀνευρισκομένων εἰς τοὺς πρώτους αὐτοὺς μεταδότους τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν, τοὺς ἰδίους παντοπάλας μικροπτόρους καὶ τοὺς ἀνευ ὀριζομένου ἐπαγγέλματος τυχοδιώκτας τοὺς ὁποίους ἀπαντῶμεν καὶ σημερον ὡς πρωτεργάτας εἰς διαφόρους χώρας μόλις τότε εἰσερχομένας εἰς τὸν πολιτικὸν ὄπως π. χ. εἰς τὸ Σουδάν καὶ τὴν Ἀβυσσινίαν καὶ ἀλλαχού. Ἡ ἔλθις μετανάσται δὲν ἠλλάξαν καθόλου καὶ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος μέχρι τοῦ Η' εἰς τὸ πρῶτον ἀκουσμα ὅτι νέος κόσμος ἀνεμετάλλευτος ἠνοιχθῆ δι' αὐτοὺς, ἀρκοῖοι μετέβαινον καὶ ἐξήσκον ἐκεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμποροῦ ἰδίως τοῦ παντοπάλου. Οὕτω ἀκολοθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Σύρων, τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα, ἐπεχώρησαν ἀπὸ τὰς ἰταλικὰς πόλεις εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλιταίαν, Γερμανίαν καὶ τὴν Μεγάλῃν Βρετανίαν. Ἀλλ' ὁ ἔρωσ αὐτῶς τοῦ κέρδους ὁ ὁποῖος τοὺς ὄθει καὶ τοὺς ἔκαμνε νὰ ὑπερνέωσι τὴν τῶς δυσκολίας καὶ κινδύνους εἰς τόπους βαρβάρους, τοὺς ἀνέδειξε συγχρόνως ἀσυνειδήτους μὲν ἀλλ' ὀποσδήποτε ἀποστόλους τοῦ πολιτισμοῦ. Χάρις εἰς αὐτοὺς ἡ βαρβαρότης τῆς Δύσεως ὑπῆρξε ὀλιγότερον βαρβαρός, καὶ μετ' αὐτῶν ἡ συνεχὴς ἐπικοινωνία τῶν κατοικῶν τῆς Δύσεως τῆς βαρβαρῶν ἐκείνης ἐποχῆς ἤλλαξε καὶ ἐμετρίασε κάπως τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ Μεσαιῶνος. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἀρχαία ἀνάπτυξις ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων ἐξηφανίζετο καὶ ὁ βίος καθίστατο πλέον τραχὺς καὶ αἱ συνθήκαι οὐλοπρότεροι ὁ πολιτισμὸς λοιπὸν τῶν ὁποῖων εἰσήγαγον οἱ ἀφανεῖς αὐτοὶ ἔμποροι Ἑλληνες καὶ Σύροι ὑπῆρξεν διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἀνώτερον καὶ συνάμα σατήριον.

K. Μκρ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Μία Ἑλληνὶς καλλιτέχνης.

Εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς δεκάτης συναυλίας τῆς Ἀθηναϊκῆς Μανδολινατας, ἓνα πρόγραμμα γεμάτων ἀπὸ τὴν μουσικὴν ἐκείνην ποῦ δέχεται, αἰσθάνεται, ἀπορροφᾷ ὁ ὁργανισμὸς μας, εἶδα καὶ τὸ ὄνομα τῆς Κας Φωκά.

Δὲν εἰξεύρω διατὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀγνώστου κυρίας δὲν με δέδεσε πολὺ εὐμενῶς, καὶ με κάποιαν δυσπιστίαν ἐπέγη νὰ τὴν ἀκούσω. «Καμμία ἀπὸ τῆς συνηθισμένων!» εἶπα μὲ τὸν νοῦν μου.

Εὐτυχῶς εὐθὺς ἀπὸ τοὺς πρώτους φθόγγους ποῦ ἀντήχησαν ἀπὸ τὸν προνομιοῦχον λαρυγγά τῆς ἤρχισε νὰ φέγγῃ ἡ ἀδίκως προκατάληψις καὶ ὅταν ἐτελείωσε τὴν δυσκολωτάτην Ἄρια τοῦ Ἰσκιου τῆς Δούρας ἢ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὡς τεμάχιον διαγωνισμοῦ εἰς τὰ ἄδεια, ἐνόησα ὅτι ἐμρισχόμην πρὸ καλλιτέχνης καθ' ὅλα τελείως μετ' ἡλευτήν φωνὴν ἐλαφρᾶς soprano καλλιερῆμένην μὲ πολλὴν σοβαρότητα καὶ εὐσυνειδησίαν εἰς τὴν ἀληθινὴν σχολὴν τοῦ τραγουδιοῦ. Εἰς πολλὰ μού ἐνθόμισε τὴν περιφάνειαν Μέλμπα. Ἡ Κας Φωκά ἐκτός τοῦ ἀργυροῦ μεταλλοῦ τῆς φωνῆς καὶ τῆς καθαρότης καὶ τεχνικῆς εὐστροφίας, ἔχει τὸ προσὸν τῆς mezzavoces μὲ τὴν ὁποῖαν, χωρὶς κινεῖνα κόπον, ἀνεβαίνει εἰς τὰ ὄψυατα Mi καὶ Fa (ἄρια τῆς Perle de Bresil καὶ Λακρέ) ἐναρμόνει δὲ τόσον τελείως μὲ τὸν συλλαβᾶς

Η κυρία Ν. Α. Φωκά.

καὶ φθόγγους ὥστε ἡ μουσικὴ φράσις καὶ αἱ λέξεις τῆς ποιήσεως ἀπορροφῶνται συνηνωμένα ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν αἰσθησὶν τοῦ ἀκοροῦ. Ἡ εὐκολία τῆς εἰς τὰ ricchettati εἶνε θαυμασία. Εἰς τὴν θρόνον τῆς κόρης τοῦ Παρία, τῆς Λακμῆ, ἡ ὁποία εἶνε γεμάτη ἀπὸ φθόγγους οἱ ὁποιοὶ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶν τοιούτοτρόπως, ἦτο ἀπαράμιλλος. Ἄμφιβέλλω ἂν πολλὰ μουσικαὶ ἐξοχότητες τὴν ἐκτελοῦν ὅπως ἡ κ. Φωκά. Τὰ ἑλληνικὰ τραγοῦδια, ὁμολογῶ ὅτι δὲν με ἐνθουσίασαν πολὺ. Ἀρκετὰ φτιασιδωμένα ἀπὸ τὴν ἐναρμόνισιν τοῦ Δεκουδρέ καὶ τραγουδημένα με ὕψος νεωτέρων, φθάνον εἰς τὴν ψυχὴν μας ὄχι μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀλότητητα καὶ παρθενίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν περιποίησιν τῆς Δύσεως.

Διὰ τὴν Ἀθηναϊκὴν Μανδολινάταν ἔλαβα ἀφορμὴν καὶ ἄλλοτε νὰ κάμω λόγον. Εἶνε γνωστὸν μετὰ πῶσιν ἐπιμέλειαν καταρτίζει τὰ προγράμματα τῶν συναυλιῶν τῶν τὸ λαμπρὸν σωματεῖον καὶ εἰς ὅλους εἶνε εὐνόητοι οἱ κόποι οἱ ὁποιοὶ καταβάλλονται διὰ τὴν ἀκριβὴ καὶ καλλιτεχνικὴν ἐκτέλεσιν. Νὰ προσθέσω κατὰ ἐδῶ μοῦ φαίνεται πλεονάζον. Ἄλλως τε ὁ ζῆλος καὶ ἡ φιλοτιμία τοῦ προέδρου καὶ τοῦ διευθυντοῦ ἔχουν κατορθώσει κατὰ πολὺ σπάνιον ἐν Ἑλλάδι.

FA DIESIS

ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ

ΚΑΤΑ τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα τοῦ 1904 θὰ συγκληθῆ τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον ὑπὸ τοῦ Συνλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τοῦ Συνλόγου Παρνασσῶ, καὶ τοῦ Συνλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Συγχρόνως θὰ διοργανωθῆ Σχολικὴ Ἐκθεσις. Πρόεδρος τῆς

ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπῆς ἐξελέγη ὁ κ. Δ. Βικέλας καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Γ. Δροσίνης.

Κατὰ τὸ Συνέδριον θὰ συζητηθῶσι τὰ ἑξῆς θέματα ὑπὸ τῶν οικειῶν τμημάτων:

1) Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις: Εὐρύτερα διάδοσις τῆς στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως καὶ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων τῶν ὑπερβάντων τὴν ἡλικίαν τῆς ἐκ νόμου υποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον.

2) Μέση Ἐκπαίδευσις: Παιδαγωγικὴ μόρφωσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων.

3) Γυναικεία Ἀγωγή: Μεταρρύθμισις τοῦ προγράμματος τῶν Παρθενωγαγείων, ὅπως παρέχῃ ταῦτα ἀγωγήν σύμφωνα πρὸς τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ πρὸς τὸν προορισμὸν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ.

4) Τεχνικὴ καὶ Ἐπαγγελματικὴ Ἐκπαίδευσις: Ὁργάνωσις συστήματος τεχνικῆς προπαιδεύσεως καὶ διδασκαλίας συμπληρωτικῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολεῖου διὰ τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ τοὺς μέλλοντας νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα.

ὑπὸ τῆς ἐπιμελείας τοῦ συνεδρίου θὰ συζητηθῆ ἡ βελτίωσις τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ λόγῳ συνθέσεως καὶ λόγῳ ἐξωτερικῆς μορφῆς.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Περιοδικά:

Η ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ δημοσιεύει εἰς τὸ τελευταῖον τεύχος ἄρθρον τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου Μάξ Νορδάου «Νέα βιολογικὴ θεωρία περὶ τοῦ ἐγκλήματος». Κατ' αὐτόν, τὸ ἐγκλημα εἶναι ἀνθρώπινος παρασιτισμὸς. Διὰ τοῦ πολιτισμοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται τῆς πρωτογενεοῦς καταστάσεώς του καὶ αἱ σχέσεις του μετὰ τὴν φύσιν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους γίνονται πολυπλοκότεραι. Ἡ φύσις γίνεται κτήμα τῶν ὀλίγων. Οἱ ἄλλοι ζῶσι δουλεύοντες τοὺς πρώτους. Καὶ οὕτω διὰ τῆς συνεργασίας αὐτῆς ἰκανοποιούνται αἱ ἀνάγκαι τῶν. Ὅπου ὑπάρχουν ἄνθρωποι θέλοντες νὰ λαμβάνουν μόνον χωρὶς ν' ἀποδίδουν τίποτε διὰ τῆς ἐργασίας, ἐκεῖ ὑπάρχει παρασιτισμὸς, καὶ οἱ περιπτώσεις εἰς αὐτὸν εἶναι οἱ ἐγκληματῆαι.

Κατὰ τὴν Δομπρόζο ἡ ἀρχικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ ἐγκλημα καὶ συνεπῶς ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐγκλήματος ἐν τῷ πολιτισμῷ εἶναι ἀταβισμὸς. Ὁ Νορδάου λέγει ὅτι ὁ παρασιτισμὸς εἶναι μεταγενέστερον φαινόμενον τοῦ πολιτισμοῦ, σύμπτωμα ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀσθενείας, ἐνδείξις καθολικῆς καταστάσεως κοινωνίας ἡ ὁποία ἔλαβε ποικίλην σύστασιν καὶ καταμερισμὸν.

Εἰς τὸ ζήτημα διατὶ μερικοὶ ἄνθρωποι γίνονται παράσιτα, ὁ Νορδάου λέγει ὅτι συμπίπτει μετὰ τοῦ Δομπρόζο, καθόσον ὁ παρασιτισμὸς εἶναι φαινόμενον ἐμφυλισμοῦ. Ὁ ἐμφυλος εἶναι ὄν ἐξησθενημένον, καὶ δυνάμει τοῦ νόμου τῆς ἐλάσσονος ἐνεργείας θέλει νὰ ἐκμεταλλεθῆ τὸν πλεόνον διότι τοῦτο εἶναι εὐκολότερον. Ἡ νευρικὴ οὐσία τοῦ ἐμφύλου εἶναι ἡμβλυμένη. Ἡ ἐπιχειρητικὴ ἰκανότης του εἶναι ἐλαττωμένη καὶ δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀντιστῆ εἰς τὰς ὁρέξεις του. Τὰ νευρικὰ κέντρα του ἐξαντλοῦνται ταχέως, καὶ εἶναι ἀνίκανος νὰ καταβάλλῃ κανονικὴν καὶ μεθοδικὴν προσπάθειαν. Τοῦτο φέρει εἰς τὸν παρασιτισμὸν ἢ τὸ ἐγκλημα: ἐπειτα, ἀπαξ λαβὼν πείραν αὐτοῦ, ἀρρέσκειται εἰς αὐτόν, ὡς εὐκολότερον, καὶ ἀποκτῶν τὴν ἕξιν γίνεται ἐγκληματῆαις ἐξ ἐπαγγέλματος.

Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ζῶα. Ὑπάρχουν μέλισσαι αἱ ὁποιαὶ ἐργάζονται ἐντίμως. Ἐπειτα, ἡμέραν τινὰ, ἡ ἴσως καθὴν τινὰ ἡμέραν γενικῆς ἐνδείας,

ἀπαντῶσι καθ' ὄδον κυψέλην πλήρη μελιτος καὶ ἀρχοῦνται ληλατοῦσαι αὐτήν. Αὐτὸ ἤρκεσε νὰ τὰς πείσῃ ὅτι εἶναι εὐκολότερον νὰ κλέπτουν παρά νὰ ἐργάζωνται. Ἀποβάλλουν καὶ αὐτὰ τὰ πρὸς ἐργασίαν ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων συλλέγουσιν τὴν γῆριν τῶν ἀνθέων καὶ μένουσιν ἐγκληματῆαι.

Τὸ σπέρμα τοῦ ἐγκλήματος ὑπάρχει εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ δὲν ἀναπτύσσεται ἐξ ἴσου εἰς ὅλους, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀντιστάσεως.

Ὁφείλομεν ἐν τούτοις νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ πράξεως ἐμπαθοῦς καὶ τοῦ κυρίου ἐγκλήματος. Ὁ ἐμπαθὴς δὲν ἔχει κανὲν ὄφελος ἐκ τῆς πράξεώς του ἐν ᾧ ὁ παρασιτικὸς ἐγκληματῆαις πράττει τὸ ἐγκλημα χάριν ὠφελείας. Ὁ μέγας καὶ παγκόσμιος πρόξενος τοῦ ἐγκλήματος εἶναι ὁ νόμος τῆς ἐλαττωτέρας ἐνεργείας. Ὁ νόμος οὗτος μεταβάλλει ὡς παράσιτον, τοιούτετι εἰς κρῶ ἕξιν ἐγκληματῆαις, τῶσιν τὸν πρωτογενῆ Ἡρακλῆ, τὸν βλέποντα τρέμοντα ὑπὸ τὸ ροπαλὸν τοῦ τὰ δουλεύοντα ἔθνη, ὅσων καὶ τὸν ἐξησθενημένον ἐκφυλον, τὸ τέκνον προσηγορευμένον πολιτισμοῦ, ὅστις αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀδυνατοῦντα νὰ ἐργασθῆ εἰς τὴν ὠρισμένην αὐτῷ θέσιν ἐν τῇ γενικῇ συνεργείᾳ.

Ἡδὴ βεβαιεῖται νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἔδαφος ἐφ' ᾧ ὁ ἐκτείνεται ὁ ὄρισμὸς ἡμῶν. Ἐνταῦθα θὰ ὑποδείξω σημεῖα τινὰ μόνον. Ὁ ἐξ ἐξασθενήσεως καθ' ἕξιν ἐγκληματῆαις εἶνε κατ' ἐμὲ εἰς minus habens, ὅθεν ἀσθενῆς. Ἐκινδύνος, μάλιστα, ἀλλὰ ἀσθενῆς. Τὸ τυχαῖον ἐγκλημα, τὸ ἐκ πάθους πρὸ πάντων, εἶναι θύελλα ψυχικῆ, ἀπιστία προφανῶς, ὡς χάλαρα ἢ σεισμός, ἀλλὰ συμφορῆς, φεῦ! τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καὶ κατὰ τῆς ὁποίας οὐδέποτε θὰ δινηθῶμεν νὰ ἀντιτάξωμεν εἰρή τὴν βραδείαν καὶ σταθερὰν ἐνεργεσίαν ἐκπαιδεύσεως σκοποῦσης νὰ μεταβάλῃ ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ τὴν φύσιν ταύτην, διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιχειρητικῆς ἡμῶν δυνάμεως. Τὸ ἀληθὲς ἀσυγγώρητον ἐγκλημα, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα τελείως ν' ἀποφύγωμεν καὶ τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ πατάξωμεν ἀκαμάτως καὶ ἀνοικτιμόμως, εἶνε ἡ τυπικὴ περίπτωση τοῦ ἀνθρωπίνου παρασιτισμοῦ, τοῦ ἐκ συμφερούσης ἕξεως καὶ οὐχὶ ὀργανικῆς ἀνάγκης, εἶνε ἡ κοινωνικὴ ἐκμετάλλεσις. Τὸ δὲ μέγα φάρμακον τοῦ εἶδους τούτου τῆς ἐγκληματικότητος θὰ ἦτο διοργάνωσις τῆς κοινωνίας, ἥτις θὰ καθίστα τὴν συνεργασίαν τελείαν, δὲν θὰ ἐπέτρπε τὴν ἑλλειψιν λεπτότητος ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, θὰ παρεκάλει τὴν κατάχρησιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ισχυροῦ καὶ θὰ ἐξησφάλιζεν εἰς τὸν ἀσθενῆ τοὐλάχιστον τὰ ἀκαρπία πρὸς τὴν ὑπαρξιν ἀγαθὰ. Ἡ θεωρία ἥτις τείνει πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἰδανικοῦ τούτου καλεῖται *κοινωνισμός*.

ΕΡΕΥΝΑ Ἀπρίλιος: «Σύστημα ἠθικῆς» ἦτοι σύστημα τῆς ἠθικῆς Ἐταιρίας τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ παιδιὰ ἀπὸ τριῶν μεχρι δεκατεσσάρων ἐτῶν νὰ ποτίζονται μετὰ μετριοδὴ ἠθικῆς ἀνεξαρτήτως οἰουδήποτε θεολογικοῦ κύρους. Ἐπειτα κατάλογος ἀπαρρητικῶν τριάντα κεφαλαίων μετὰ ἀντιστοιχούς ἡλικίας, δίδων κάποιαν ἰδέαν τῶν ἐλατηρίων τὰ ὁποια κινῶν τὴν Ἐταιρίαν.

— Ἄλσεουπόλεις ἦτοι συνδυασμὸς ἐξοχικοῦ καὶ ἀστικοῦ βίου. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδρύθη «Ἐταιρία πρὸς ἀνέγερσιν ἄλσεουπόλεων» σκοποῦσα τὴν πραγματικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου αἱ ἄλσεουπόλεις θὰ συνδυάζουν μόνιμος καὶ ἀσφαλῶς τὰ θέληγτρα τοῦ ἀστικοῦ βίου καὶ τοῦ ἐξοχικοῦ βίου ἐγκαταλείπουσαι πᾶν ὅ τι μὴ τετηνὸν ἢ ἐκινδύνον ἔχουν ὁ ἕνας ἢ ὁ ἄλλος. Ἡ ἔταιρία ὀνομάζεται Garden City Association, 77, Chancery Lane, London.

ΚΡΙΤΙΚΗ. «Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα» διάλεξις τοῦ κ. Σ. Α. Σταματιάδου, καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς

Ὀνομοποιίας πρὸς τοὺς μαθητὰς τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θεματοῦ του γίνεται ἀπλ. ὄστατα ὡς μία φυσικοῦς συζήτησις, εἰς τὴν ὁποίαν, διαφωτίζει τὸ ζήτημα καὶ δι' ἐκείνους ἀκόμη πού δὲν ἠμπόρεσαν ἀκοῆν νὰ πεισθοῦν. Θίγει τὰ πράγματα μετὰ πρακτικῶν καὶ ἀναλυτικῶν πνεύμα καὶ τὰ παραδείγματα του ἀκοῦν διὰ νὰ ἀνοίξουν, αὐτὰ μόνον χωρὶς καμμίαν συζήτησιν, τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

L' HUMANITÉ NOUVELLE Μάιος: Ἡ οικονομικὴ ἀνεξαρτησία τῆς γυναικὸς κατὰ τὸν 20ον αἰῶνα ὑπὸ Δώρας Β. Μοντεφιόρε. Ἡ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ γυνὴ θὰ ἦναι τότε μόνον ἀληθινὰ ἐλευθέρη ὅταν ὀικῶς καταστῆ ἀνεξάρτητος καὶ ἐπαρκῆ εἰς ἑαυτήν.

LA NOUVELLE REVUE 15 Ἀπριλίου: Αἱ γυναῖκες λατροὶ ὑπὸ Μιχαὴλ Σούνι.

REVUE ARCHÉOLOGIQUE Μάρτιος - Ἀπρίλιος: Ἡ χρονολογία καὶ ἡ διάρκεια τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης ὑπὸ I. Six. — Ἀφροδίτη καὶ Ἐρως σύμπλεγμα Μυρίνης. (Μουσεῖον Ἀθηνῶν) ὑπὸ Σολομῶντος Ρεϊνάχ.

LES ANNALES POLITIQUES ET LITTÉRAIRES 10 Μαΐου: Δάντε καὶ Βεατρίκη ὑπὸ Ἀλφρέδου Μεζιέρ.

Ἐφημερίδες:

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ 1 Μαΐου. Εἰς ἄρθρον ἐπιγραφόμενον «Ὁ Μάξ Νορδάου φετιχιστῆς», δημοσιεύει ὁ κ. Σ. Γ. Βλαβιανὸς ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ φιλέλληρος φιλοσόφου πρὸς αὐτόν, εἰς τὴν ὁποίαν διερωτῶμενος ἂν θὰ ἐδέχτο ἑλληνικὸν παράσιμον γνωστοῦ ὄντος ὅτι κανὲν παράσιμον μέχρι σήμερον προσφερθὲν δὲν ἀπεδέχθη, ἀπαντᾷ: «ἀγαπᾷ τις πάν ὅ,τι προσέρχεται ἐξ ἀγαπομένου ὄντος. Καλοῦμεν τὴν αἰσθηματικὴν ταύτην ὑποκατάστασιν τοῦ ἀντικειμένου εἰς τὸ ἄτομον «φετιχισμὸν». Ἐκ παραπλήσιου φετιχισμοῦ σημεῖον συμπαθείας προσερχόμενον ἐξ Ἑλλάδος θὰ μοι προσέβητι εὐχαρίστησιν λόγῳ τῆς προσελεύσεως αὐτοῦ. Ὁ ἀποδεχθῶ λοιπὸν ἐξαιρετικῶς ἐν παράσιμον ἑλληνικόν, οὐχὶ ποσὸς διότι εἶνε παράσιμον, ἀλλὰ διότι εἶνε ἑλληνικόν».

ΑΘΗΝΑΙ 1 Μαΐου: ἐξ ἄρθρου τοῦ κ. Ἀριστ. Ν. Παναγιωτίδου.

ΔΕΝ ἦτο δυνατόν οἱ ἀρχαῖοι νὰ ἐώρταζον τὴν ἐσορτήν τῶν ἀνθέων εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τὰ ῥόδα ἐγγίτουν σχεδὸν πρὸς τὸ τέλος τῶν, ὡς συμβαίνει τὴν 1ην Μαΐου. Ἡ ἐσορτὴ τῶν Ἀνθέων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις θὰ συνέπιπτε μᾶλλον μετὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε τὸ πρῶτον ἐμφανίζονται τὰ ῥόδα, ἀτινα καλοῦμεν ἀπριλιάτικα. Καὶ τοιαύτην ἐσορτήν εὗρισκω τὰ Μουνύχια, ἀτινα ἐτελοῦντο εἰς τιμὴν τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος τὴν 7ην καὶ τὴν 7ην τοῦ Μουνυχιάνοιο μηνός, ὅστις ἀκριβῶς συμπίπτει πρὸς τὸν ἡμέτερον Ἀπρίλιον. Τὴν 7ην τοῦ μηνός τούτου ἐωρτάζετο ἡ γεννησις τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ τὴν 7ην ἡ γέννησις τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὰ Μουνύχια λοιπὸν ἦτο ἡ ἐσορτὴ τῆς ἀνοίξεως κατ' ἐξοχὴν, καὶ συνέπιπτε περίπου πρὸς τὸ ἡμέτερον Πάσχα. Κατ' αὐτήν, οἱ Ἀθηναῖοι μετέβαινον πανδημῆ εἰς Μουνυχίαν— ἐπὶ τῆς σημερινῆς Καστέλλας— καὶ ἐκεῖ ἐθυσίαζον αἶγας εἰς τὴν Ἀρτέμιδα. Τριακοσίας αἶγας ἐθυσίαζον ἡ Πολιτεία δημοσίου ἀναλώμασιν, ἐκτός τῶν ἀναριθμητῶν αἰγῶν, ἄς ἔθνον οἱ εὐποροὶ πολῖται, ἕκαστος διὰ τὴν οἰκονομειάν του. Οὕτως ἡ ἐξοχικὴ αὐτῆ ἐσορτὴ εἶχε ἐν μέρει καὶ τὴν ὄψιν τοῦ ἡμέτερου Πάσχα, ὅτε σφάζον

ται και όποίνται κατά χιλιάδας οι άμνοί. Τά Μου- νόχια λοιπόν ήσαν μάλλον πάσης άλλης, ή έορτή τής άνοιξέως, τών άγρών, τών άνθέων, τής αναπαλλού- σης φύσεως.

Έν τούτοις, ύπήρχε και μία άλλη έορτή συμπί- πτωσα χρονολογικά, άκριβέστατα, προς την ιδιότην μας πρωτομαγιά. Ήσαν τά Θραγγήλια, έορταζόμενα και ταύτα προς τιμήν του 'Απόλλωνος και τής 'Αρτέ- μιδος την ηην και την 7ην του μηνός Θραγγιλιάνος, όστις άναλογεί κατά τó πλείστον με τόν ιδιόν μας Μάϊον. 'Αλλά τά Θραγγήλια δέν ήσαν έορτή τών άνθέ- ων. Ήσαν έορτή τών άρχιζόντων νά όρμιάζωσι καρ- πών. 'Ο 'Απόλλων, δηλαδή ó ήλιος, άποκτήσας ήδη άρκετήν θερμότητα, έχει την δύναμιν νά όρμιάζη τούς καρπούς όστινας - οι δημητριακοί τουλάχιστον - από τού τρίτου δεκαήμερου του Μάϊου θερίζονται πλέον έν 'Αττική. Και σημειωτέον, ότι έν τή πανα- ρχία διαλέκτῳ θραγγιλιούς έλεγον τούς καρπούς.

Πραγματικώς λοιπόν, έορτή τής άνοιξέως και τών άνθέων, περισπασθείσα έν τοις ήθεσι του άθηναϊκού λαού, πρέπει νά θεωρηται μάλλον ή τρίτη ήμέρα του Πάσχα, ήν δέν είξεύρω διατι έκάλεσαν Παναθήναια οι προγενέστεροι ήμών λόγιοι.

Η δέ σημερινή πρωτομαγιά άναλογεί άκριβώς προς τά Θραγγήλια τών 'Αρχαίων, ως είρηται.

NEON ASTY 5 Μαΐου: Τό 'Εκπαιδευτικόν Συ- νέδριον, άρθρον του κ. 'Αριστο-έλουσ Κουριτίδου, εις τό όποϊον καταδικάζει τό προαγγελόμενον εκ- παιδευτικόν συνέδριον του 1904 ως άποβλέπον εις την διάδοσιν τής εκπαιδύσεως άπλώς, έν τῷ πρωτί- στως άνάγκη είναι νά γίνη σκέψις περι βελτιώσεως ατέτης. Και λέγει:

« Έν πλήρει είκοστῷ αϊώνι, όποτε ή Ψυχολογία σκορπίζει τό φώς της εις όλας τās γωνίας της άν- θρωπίνης ψυχής, όποτε έδημιουργήθη νέα και θαυ- μασία επιστήμη, ή ψυχολογία του παιδίου διοργα- νοῦται ελληνικόν εκπαιδευτικόν συνέδριον και δέν ζη- τούνται τά νεώτατα ψυχολογικά πορίσματα περι τής αντίληψεως τών παιδίων, τής προσοχής, τής μνήμης τής πνευματικής κοπώσεως, τής άφαιρετικής και κρι- τικής ενεργείας των, δια νά χρησιμοποιηθώσιν εις την σύνταξιν νέων προγραμμάτων, συμφωνοτέρων προς την άνθρωπίνην φύσιν και προς την ιδιοφυϊαν τής φυλής μας;

Εις άλλα συνέδρια συζητείται ως εις τών ύφιστων σκοπών του δημοτικού σχολείου ή επιμέλεια του *έθνι- κού χαρακτήρος* ή *ένίσχυσις* δηλαδή τών *έθνικών ά- ρετών* και ή *εκρίζωσις* τών *έθνικών σφαλμάτων*. 'Αλλά τό ελληνικόν συνέδριον δέν έχει καιρόν δια τούτα μικρά ζητήματα!... »

ΟΔΙΓΟΣΤΙΧΑ

'Ο Μαρασλής έδώρησε δεκα χιλιάδας λίρας προς άνέγερσιν 'Εμπορικής Σχολής εις Θεσσαλονίκην.

'Απεφασίσθη όπωσ τó δανάειος του κ. Κωτσάκη άνεγειρόμενον μνημειον τών γάλλων φιλελλήνων τών πεσόντων κατά τό 1821 στηθή έν Νουπλίω.

Τά άποσταλέντα εις την Διεθνή 'Εκθεσιν του Ζαπ- τείου καλλιτεχνικά έργα άνέρονται εις τετρακόσια πε- ρίπου. Προς τοποθέτησιν αυτών χρησιμοποιείται τό περιστύλιον και μία αϊθουσα συνεχομένη.

Εις Δήλον άρχίζουσ αι άνασκαφαί τής γαλλικής άρ- χαιολογικής σχολής.

ΛΒΕΙΚΟΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΣΥΜΠΛΗ- ΡΩΜΑ. Τεύχος 14 περιέχον διακούν πίνακα 'Αλεξαν- δρείας Β', και άρθρα από του «Καρναχόλης» μέχρι του «Κλαδής» έξ ών Καρολίδης, Κάρολος Α' τής Ρωμανίας Κατελλόριζον, Κερασσοῦς, Κνηματογράφος. 'Εκα- στον τεύχος έν 'Αθήναις λεπτά 80, εις τās έπαρχίας λ. 90 εις τό έξωτερικόν δρ. 1. 'Εκδόται Μπέρκ και Μπάρτ έν 'Αθήναις.

Ο ΚΑΘΑΡΟΣ ΑΗΡ υπό Δ. Ε. Πρωτοπαπαδάκη (Σύλλογος προς διάδοσιν όφελίμων βιβλίων) 'Αθήναι 1903 τυπογραφείον «'Εστία» σχήμα, 16ον σελίδες 88 λεπτά 40.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΕΚΔΕΔΟΜΕ- ΝΩΝ ΗΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑ άνάγνωσας Πέτρον Ν. Πα- παγεωργίου. — 'Ανατύπωσις έξ τής «'Αθηνάς» — 'Α- θήναι, 'Εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ κατά τόν πρώτον επί Αικατερίνης Β'. Ρωσοτουρκικόν πόλεμον (1768-1774) υπό Παν- τελη Μ. Κοντογιάννη. 'Εν 'Αθήναις τύποις Π. Δ. Σα- κελλαρίου 1903.

IMPORTATION DE LA DOUANE DU PIREE pen- dant l'année 1902. (Commission Financière interna- tionale) Athènes imprimerie P. D. Sakellarios 1903.

ATLAS DE FINLANDE publié par la Société de Géographie de Finlande, volume in folio, Helsingfors, 1899.

ALLGEMEINE PAEDAGOGIK AUS DEM ZWECK DER ERZIEHUNG ABGELEITET υπό Fried Herbart με εισαγωγήν και σημειώσεσι του Deur Théodor Fritsch. Mks 0,40 άναδημοσίεσις υπό τής Bibliothéque Uni- verselle de Leipzig.

'BYZANTINISCHE ZEITSCHRIFT 12 ter Band. — Leipzig B. G. Teubner 1903.

PAUL ADAM par Marcel Batilliat biographie illus- trée de portraits, autographes etc. — Bibliothéque in- ternationale d' édition, 9 Rue des Beaux - Arts, Pa- ris. — Prix 1 franc.

'Η διεθνής 'Εκδοτική Βιβλιοθήκη άναγγέλλει υπό τόν τίτλον «Les Célébrités d'aujourd'hui» την προ- σελή έκδοσιν τών έπομένων βιογραφιών: Octave Mirbeau par Edmond Pilon. Frédéric Nietzsche par Henri Albert, Remy de Gourmont par Pierre de Querlon.

'Αγγέλλονται:

ΤΟ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ φω- τοτυπική άντιγραφή τών έν αυτῷ θησαυρών μετ' έπε- ξηγηματικού κειμένου υπό Ι. Ν. Σβορώνου, διευθυντού του 'Εθνικού Νομισματικού Μουσείου. Τό πρώτον τεύ- χος εκδίδεται μετ' όλίγας ήμέρας τιμώμενον δρ. 10 έν 'Ελλάδι και φρ. χρ. 8 1/2 εις τό έξωτερικόν. 'Εκδόται Μπέρκ και Μπάρτ 'Αθήναι.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Εις τό τεύχος 62 σελίς 448, στίχος 48 γράφε: ήμί- σεις αντί ήμίονες.